

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2011

Bc. Zuzana Horáková

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Ústav historických věd

Dějiny drobného peněžnictví na Rychnovsku 1863 – 1918

Bc. Zuzana Horáková

Diplomová práce

2011

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Zuzana HORÁKOVÁ**
Osobní číslo: **H08702**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny**
Název tématu: **Drobné peněžnictví na Rychnovsku 1863-1918**
Zadávající katedra: **Katedra historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Úvod
2. Vývoj drobného peněžnictví v českých zemích ve sledovaném období
3. Vývoj peněžnictví na Rychnovsku před rokem 1863
4. Drobné finanční ústavy na Rychnovsku 1863-1918
 4. 1 Kampeličky
 4. 2 Občanské záložny
 4. 3 Okresní hospodářské záložny
 4. 4 Městská spořitelna Rychnov nad Kněžnou
 4. 5 Živnostenská záložna Rychnov nad Kněžnou
5. Závěr

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Marie Macková, Ph.D.**
Ústav historických věd

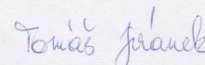
Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2009**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2010**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2009

Příloha zadání diplomové práce

Seznam odborné literatury:

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Záložna Kampelička Bělá 1905-1945, inv. č. 3. Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Záložna Kampelička Brocná 1908-1952, inv. č. 9. Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Záložna Kampelička Černíkovice 1911-1952, inv. č. 16. Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Záložna Kampelička Domašín u Dobrušky 1910-1951, inv. č. 24. Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Záložna Kampelička Hláska 1906-1942, inv. č. 26. Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Záložna Kampelička Hraštice 1910-1952, inv. č. 28. Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Záložna Kampelička Javornice 1896-1952, inv. č. 31. Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Záložna Kampelička Liberk 1900-1952, inv. č. 48. Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Záložna Kampelička Lukavice 1904-1952, inv. č. 51. Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Záložna Kampelička Rybná nad Zdobnicí 1890-1950, inv. č. 71. Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Záložna Kampelička Roveň 1904-1952, inv. č. 72. Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Městská spořitelna Rychnov nad Kněžnou 1886-1946, inv. č. 74. Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Občanská záložna Rychnov nad Kněžnou 1863-1948, inv. č. 75. Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Živnostenská záložna Rychnov nad Kněžnou 1910-1943, inv. č. 76. Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Okresní hospodářská záložna Rychnov nad Kněžnou 1896-1948, inv. č. 78. Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Hospodářská záložna Solnice 1855-1932, inv. č. 84. Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Občanská záložna Solnice 1894-1952, inv. č. 85. Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Záložna Kampelička Třebešov 1910-1952, inv. č. 91. Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Občanská záložna Vamberk 1862-1948, inv. č. 98. Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Záložna Kampelička Vamberk 1899-1952, inv. č. 99. HÁJEK, Jan - PÍŠA, Rudolf. Česká spořitelna - 180 let českého spořitelnictví. Praha, 2005. ISBN 80-86754-47-2. JAKUBEC, Ivan - JINDRA, Zdeněk. Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do konce Habsburské monarchie. Praha, 2007. ISBN 978-80-246-1035-1. KLIER, Čeněk. České spořitelnictví v zemích Koruny české do roku 1906. Praha, 1908. KLIER, Čeněk. O spoření a spořitelnách. Praha, 1914. KLIER, Čeněk. Veřejné peněžnictví. Praha, 1925. KUBŮ, Eduard - SOUŠA, Jiří(ed.). Finanční elity v českých zemích (Československu) 19. a 20. století. Praha, 2008. ISBN 978-80-7363-227-4. OLMR, František. O penězích a peněžnictví, zvláště o našem lidovém. Český Brod, 1929. Padesát let Městské spořitelny v Rychnově nad Kněžnou 1886-1936. Pardubice, 1936. VENCOVSKÝ, František. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Praha, 1999. ISBN 80-7265-030-0.

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do její skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Lupenici dne 28. 6. 2011

Zuzana Horáková

Anotace

Tématem předložené diplomové práce je drobné peněžnictví na Rychnovsku 1863-1918. Práce je rozdělena do několika částí. První dvě části vycházejí z literatury. První se věnuje drobnému peněžnictví ve sledovaném období v českých zemích. Tato část také popisuje jednotlivé typy peněžních ústavů, které jsou představiteli drobného peněžnictví. Druhá část vymezuje Rychnovsko a stručně jej charakterizuje v dané době. Pak následuje stěžejní část práce, která se již zabývá konkrétními peněžními ústavami existujícími na Rychnovsku ve sledovaném období. Tato část vychází převážně z pramenů uložených ve Státním okresním archivu v Rychnově nad Kněžnou. V této kapitole je popsáno fungování a vývoj jednotlivých ústavů ve sledovaném období. Tato kapitola se také pokouší zachytit vztahy mezi jednotlivými ústavami. Práce je zakončena závěrem, který shrnuje výsledky vyplývající z bádání.

Klíčová slova: drobné peněžnictví, kampelička, záložna, spořitelna, Rychnovsko, 19. století, 20. století

Annotation

The theme of my diploma work is Small banking in the region of Rychnov 1863 – 1918. This work is divided into several parts. The first two parts are inspired by literature sources. The first part is focused on small banking in the above mentioned period of time within the lands of Bohemia. This part also describes particular types of banking institutions which represents small banking. The second part is focused on the region of Rychnov and it briefly characterizes the region in the mentioned time period. Also there is the main part of this work which is inspired by the particular banking institutions within this region during the period. This part is mainly inspired by the sources which are available at the State archive of the town of Rychnov nad Kněžnou. The function and development of the institutions during the time period is characterized within the lines of this chapter. This chapter also tries to spot the relations between the institutions. The work is ended by the conclusion which tries to summarize all results obtained in this research.

Key words: small banking, small bank, credit bank, savings bank, the region of Rychnov, 19th century, 20th century

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Vývoj drobného peněžnictví ve sledovaném období v českých zemích.....	5
3. Rychnovsko.....	15
4. Drobné peněžnictví na Rychnovsku 1863 – 1918.....	21
4. 1 Občanské záložny.....	21
4. 1. 1 Občanská záložna v Rychnově nad Kněžnou.....	21
4. 1. 2 Občanská záložna ve Vamberku.....	30
4. 1. 3 Občanská záložna v Solnici.....	35
4. 2 Hospodářská záložna v Solnici.....	42
4. 3 Okresní hospodářská záložna v Rychnově nad Kněžnou.....	46
4. 4 Živnostenská záložna v Rychnově nad Kněžnou.....	51
4. 5 Kampeličky.....	57
4. 5. 1 Kampelička v Brocné.....	57
4. 5. 2 Kampelička v Černíkovicích.....	60
4. 5. 3 Kampelička v Hraštici.....	65
4. 5. 4 Kampelička v Javornici.....	67
4. 5. 5 Kampelička v Liberku.....	69
4. 5. 6 Kampelička v Lukavici.....	73
4. 5. 7 Kampelička na Rovni.....	75
4. 5. 8 Kampelička v Třebešově.....	77
4. 5. 9 Kampelička ve Vamberku.....	78
4. 6 Městská spořitelna v Rychnově nad Kněžnou.....	81
5. Závěr.....	97
6. Soupis pramenů a literatury.....	102
7. Seznam obrazů v textu.....	105
8. Resumé.....	106
9. Jmenný rejstřík.....	108

1. Úvod

Tématem předkládané diplomové práce je drobné peněžnictví na Rychnovsku mezi léty 1863 až 1918. Práce se bude skládat z několika částí. První dvě části práce budou vycházet z literatury. První část bude věnována drobnému peněžnictví ve sledovaném období v českých zemích. Bude se věnovat, jak již naznačuje název, drobnému peněžnictví, tedy zejména spořitelnám a záloženskému hnutí v českých zemích ve druhé polovině devatenáctého století do vzniku republiky. Pokusí se vyhnout velkým finančním institucím, bankám a pojišťovnám, protože nejsou tématem diplomové práce. K dějinám peněžnictví existuje dostatek literatury.¹ Drobným peněžnictvím, jinak zvaným také lidové, se v současné době zabývá především Jan Hájek. Ze starších autorů se tomuto tématu věnoval Čeněk Klier, který působil v Městské spořitelně pražské. Věnoval se tedy zejména spořitelnám, ale neopomenul ve svém díle Veřejné peněžnictví ani záloženské hnutí. V této knize se rovněž více věnoval jednotlivým typům lidových peněžních ústavů. Záložnami Raiffeisenova typu, zvláště jejich propagací, se zabýval obrozenecký lékař František Cyril Kampelík, na jehož počest pak byly nazývány v českém prostředí kampeličkami, v německém se používalo označení raiffeisenky. Jiný pohled na dějiny peněžnictví přinesla kolektivní monografie Finanční elity v českých zemích, která se nezaobírá jenom vznikem a dějinami jednotlivých peněžních ústavů, ale která se zaměřila na jednotlivé osoby působící v peněžních ústavech a na vztahy, které panovaly mezi jednotlivými ústavami.

Další část, rovněž vycházející z literatury, se bude věnovat Rychnovsku. Nejprve bude vymezena oblast Rychnovska pro tuto práci a poté bude následovat jeho stručná charakteristika. Tato část bude vycházet především z regionální literatury.²

¹ HÁJEK, Jan – PÍŠA, Rudolf. *180 let českého spořitelnictví*. Praha, 2005. ISBN 80- 86754-47-2.

JAKUBEC, Ivan - JINDRA, Zdeněk. *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do konce Habsburské monarchie*. Dotisk 1. vydání. Praha, 2007. ISBN 978-80-246-1035-1.

KAMPELÍK, František Cyril. *Spořitelny po farských kolaturách orbě, řemeslu ze svízelů pomohou*. 2. vydání. Praha, 1904.

KLIER, Čeněk. *České spořitelnictví v zemích Koruny české do roku 1906*. Praha, 1908.

KLIER, Čeněk. *O spoření a spořitelnách*. Praha, 1914.

KLIER, Čeněk. *Veřejné peněžnictví*. Praha, 1925.

KUBŮ, Eduard - ŠOUŠA, Jiří (eds.). *Finanční elity v českých zemích (Československu) 19. a 20. století*. Praha, 2008. ISBN 978-80-7363-227-4.

VENCOVSKÝ, František – JINDRA, Zdeněk – NOVOTNÝ, Jiří et al. *Dějiny bankovníctví v českých zemích*. Praha, 1999. ISBN 80-7265-030-0.

² DVORÁK, Stanislav. *Město Rychnov nad Kněžnou a soudní okres Rychnovský n. Kněž.* Rychnov nad Kněžnou, 1938.

JUZA, Josef-ŠROM, Jindřich. *Správní vývoj okresu Rychnov nad Kněžnou*. Rychnov nad Kněžnou, 1982.

Poté bude následovat stěžejní část diplomové práce, která se bude věnovat drobnému peněžnictví na Rychnovsku mezi léty 1863 až 1918. Před rokem 1863 totiž neexistoval na Rychnovsku žádný peněžní ústav a dalším výrazným mezníkem ve vývoji nejen peněžnictví byl právě rok 1918.

K dějinám peněžnictví na Rychnovsku neexistuje téměř žádná literatura. Byla vydána publikace k 50. výročí Městské spořitelny v Rychnově nad Kněžnou v roce 1937³, která mapuje vývoj spořitelny po letech, je zaměřena především na výsledky hospodaření spořitelny v jednotlivých letech, dále je součástí této publikace přehledný soupis funkcionářů spořitelny a statistický přehled hospodaření. Jedná se o výroční knihu a z toho důvodu je velká část věnovaná rovněž historii Rychnova, významným rychnovským rodákům atp. Další informace o existenci peněžních ústavů na Rychnovsku podává práce Stanislava Dvořáka⁴, ve které je stručně zmíněna existence jednotlivých ústavů. Obě výše jmenované práce se zaměřují pouze na pozitivní působení oněch ústavů. Stručně zmiňuje peněžnictví na Rychnovsku i Antonín Svoboda.⁵ Roku 1918 byla vydána ročenka Občanské záložny v Rychnově nad Kněžnou⁶, ze které se lze dozvědět něco málo o existenci této záložny. Část tvoří statistický přehled o působení záložny. Dále je zde reklama na využívání služeb tohoto peněžního ústavu a pak následuje kalendář s pranostikami. Další informace o vývoji peněžnictví na Rychnovsku obsahuje úvod ke Skupinovému inventáři těchto ústavů, který zpracoval tehdejší ředitel Státního okresního archivu v Rychnově nad Kněžnou JUDr. Juza.⁷

Tato část práce tedy bude vycházet především z pramenů uložených ve Státním okresním archivu v Rychnově nad Kněžnou.⁸ Skupinový inventář Drobné peněžní ústavy

STRÁŽNICKÁ, Alena - ŠROM, Jindřich - JUZA, Josef. *Historie města Rychnova nad Kněžnou v datech*. Rychnov nad Kněžnou, 1988.

SVOBODA, Antonín. *Rychnovsko a Kosteletcko*. Rychnov nad Kněžnou, 1900.

ŠPLÍCHAL, Václav. *Historie a současnost podnikání na Rychnovsku*. Žehušice, 2003. ISBN 80-86699-02-01.

³ *Padesát let Městské spořitelny v Rychnově nad Kněžnou 1886-1936*. Rychnov nad Kněžnou, 1937.

⁴ DVOŘÁK, S. *Město Rychnov...*s. 66-68.

⁵ SVOBODA, A. *Rychnovsko a Kosteletcko...*s. 51-53.

⁶ *Ročenka Občanské záložny*. Rychnov nad Kněžnou, 1918.

⁷ JUZA, Josef. *Skupinový inventář: Drobné peněžní ústavy okresu Rychnov nad Kněžnou 1855 – 1952(1955)*. Rychnov nad Kněžnou, 1992. ev. č. 18. s. 7-12.

⁸ Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Záložna Kampelička Brocná 1908-1952, inv. č. 9.

SOKA RK, Záložna Kampelička Černíkovice 1911-1952, inv. č. 16.

SOKA RK, Záložna Kampelička Hraštice 1910-1952, inv. č. 28.

SOKA RK, Záložna Kampelička Javornice 1896-1952, inv. č. 31.

SOKA RK, Záložna Kampelička Liberk, 1900-1952, inv. č. 48.

SOKA RK, Záložna Kampelička Lukavice 1904-1952, inv. č. 51.

SOKA RK, Záložna Kampelička Roveň 1904-1952, inv. č. 72.

SOKA RK, Městská spořitelna Rychnov nad Kněžnou 1886 -1946, inv. č. 74.

SOKA RK, Občanská záložna Rychnov nad Kněžnou 1863-1948, inv. č. 75.

SOKA RK, Živnostenská záložna Rychnov nad Kněžnou 1910-1945, inv. č. 76.

SOKA RK, Okresní hospodářská záložna Rychnov nad Kněžnou 1896-1948, inv. č. 78.

Rychnov nad Kněžnou obsahuje 106 samostatných fondů: 69x Záložna Kampelička, 11x Občanská záložna, 6x Spořitelna a záložna, 5x Živnostenská záložna, 4x Okresní hospodářská záložna, 4x Spořitelna, 3x Hospodářská záložna, 2x Raiffeisenova záložna a 2x Lidová záložna.⁹ V předložené práci bude pozornost věnována 16 finančním ústavům existujícím ve sledovaném období na Rychnovsku. Jedná se třikrát o občanskou záložnu, jedenkrát o hospodářskou záložnu, okresní hospodářskou záložnu, živnostenskou záložnu a rovněž jedenkrát o městskou spořitelnu a devětkrát o záložnu kampeličku.

Časový rozsah těchto fondů je 1855 – 1952. Jedná se o písemné prameny institucionální povahy. Původcem sbírek jsou jednotlivé peněžní ústavy, kampeličky, záložny a spořitelny. Jednotlivé skupiny archiválií jsou rozsahem malé. Fondy převážně obsahují knihy zápisů schůzí výboru, valných hromad, dozorčích rad, knihy členů a činovníků, u spořitelen zápisy schůzí ředitelství, stanovy, jejich změny, zápisy z ustavující schůze, ustanovení o změně jména spolku, podací protokoly, knihy účetních závěrek, tištěné ročenky a výroční zprávy. Archiválie jsou rozříděny do čtyř skupin:

1) Úřední knihy – jsem jsou zařazeny zápisy schůzí představenstva, valných hromad, dozorčí rady, knihy činovníků, knihy členů, knihy povolených půjček a knihy revizí účtů.

2) Spisy – ty jsou rozděleny na Pomocné knihy, do kterých jsou řazeny podací protokoly a na Spisy, do kterých byly zařazeny zejména stanovy, dále pak jednací řády, spisy týkající se založení či zrušení spolku, jednatelské zprávy, dějiny spolku, dluhy členů, údaje o členech, revize hospodaření atd.

3) Účetní materiál – Účetní knihy – zde byly zařazeny knihy účetních závěrek, knihy závodních podílů, knihy penzijního fondu, knihy výročních účtů, knihy majetku, knihy darů, knihy zápůjček atd.

4) Tiskoviny – sem byly zařazeny tištěné ročenky a výroční zprávy o hospodaření. Tištěné výroční zprávy a ročenky byly vedeny samostatně po letech.¹⁰

Archiválie použité pro tuto práci jsou dobře dochované a jsou psány v českém jazyce. Jejich čitelnost je celkově dobrá, ale samozřejmě se liší u jednotlivých ústavů podle zapisovatele. Obecně platí, že u větších ústavů byla jejich agenda vedena přehledněji a také

SOkA RK, Hospodářská záložna Solnice 1855-1932, inv. č. 84.

SOkA RK, Občanská záložna Solnice 1894-1952, inv. č. 85.

SOkA RK, Záložna Kampelička Třebešov 1910-1952, inv. č. 91.

SOkA RK, Občanská záložna Vamberk 1862-1948, inv. č. 98.

SOkA RK, Záložna Kampelička Vamberk 1899-1952, inv. č. 99.

⁹ JUZA, J. *Skupinový inventář*...s. 16.

¹⁰ Tamtéž s. 13-16.

větší ústavy měly více tištěného materiálu a předtištěných knih, což vedlo k větší přehlednosti. Také platí, že ústavy nověji vzniklé používaly více předtištěné knihy.

Tato část vycházející z pramenů bude pojednávat o jednotlivých peněžních ústavech, které působily ve sledovaném období na Rychnovsku, bude se zabývat jejich fungováním a vývojem, ale také se pokusí zjistit vztahy, jaké panovaly mezi jednotlivými ústavami, a zaměří se rovněž na významné představitele jednotlivých peněžních ústavů.

Práce bude zakončena závěrem, který se pokusí shrnout nejdůležitější poznatky vyplývající z pramenů a porovnat je s poznatky vycházejícími z literatury. Cílem práce je tedy zmapovat drobné peněžnictví na Rychnovsku v jeho první fázi, kdy se teprve utvářel místní finanční trh. Předpoklad je, že by práce mohla aspoň částečně doplnit mezeru v regionálních dějinách Rychnovska a zároveň že by dějiny drobného peněžnictví mohly přispět k pochopení místních poměrů v dané době.

2. Drobné peněžnictví ve sledovaném období v českých zemích

V této kapitole bude pozornost věnována drobnému nebo-li lidovému peněžnictví v českých zemích od poloviny devatenáctého století do vzniku republiky. Ve středu zájmu nebudou tedy velké finanční ústavy. Pozornost bude zaměřena na spořitelny a záloženské hnutí v českých zemích.

Moderní systém peněžnictví se v habsburské monarchii, tedy i v českých zemích, začal formovat až ve druhé polovině devatenáctého století. V první polovině devatenáctého století nebyl peněžní a úvěrový systém v českých zemích příliš rozvinutý. Opíral se především o soukromé bankéře, Českou spořitelnu, cedulovou banku a filiálky První rakouské spořitelny.¹¹

Po bouřlivých letech 1848 -1849 došlo na jedné straně k utlumení politického a společenského života, což ale neznamenalo utlumení vývoje peněžnictví. Ba naopak od poloviny 19. století se rozvíjela peněžní a úvěrová soustava.¹²

Postupně po polovině 19. století docházelo k řadě změn, které měly vliv na rozvoj peněžnictví. Díky šíření technického pokroku, industrializaci, urbanizaci, osvětové činnosti a řadě dalších se začala proměňovat i společnost. Měnil se životní styl lidí a také jejich mentalita. Změnil se i pohled na peníze. V první polovině 19. století panovala stále obava z hladu. Důležité nebyly peníze, ale dostatek zemědělské půdy. Hlavní roli hrálo obilí, zejména pšenice, která byla považována za hlavní platidlo. K penězům panovala nedůvěra, neměly skutečnou hodnotu. Úvěr byl těžko dostupný. Lidé si nechtěli vypůjčovat od cizích a sami nechtěli půjčovat cizím. Teprve po polovině století se postupně podařilo tyto mentální bariéry překonat, nejprve ve velkých městech, poté na maloměstě a nejdéle tato přeměna trvala na vesnici.¹³ Překonání těchto mentálních bariér zajisté sehrálo důležitou roli ve vývoji peněžnictví.

Nejstarším typem lidového peněžnictví byly spořitelny. Za předchůdce spořitelny jsou pokládány francouzské zastavárny. Hugues Delestre roku 1611 vypracoval osnovu takových ústavů, ve kterých by si mohl každý pracující ukládat své úspory. K realizaci však nedošlo. První spořitelny pocházely z 18. století z Británie. Byly to tzv. savingsbanks (spořitelní banky), které sloužily k ukládání drobných úspor dělnické vrstvy. V těžké době vznikaly

¹¹ JAKUBEC, I. – JINDRA, Z. *Dějiny hospodářství...*s. 317, 325-326.

¹² Tamtéž s. 326.

¹³ KUBŮ, E. - ŠOUŠA, J.(eds.). *Finanční elity...*s. 22, 28-30.

v Německu úsporné pokladny (Ersparungskassen), které byly rovněž určeny převážně pro ukládání úspor dělnické vrstvy.¹⁴

Spořitelny začaly na území habsburské monarchie vznikat v první polovině devatenáctého století. První v habsburské monarchii byla roku 1819 založena První rakouská spořitelna. Jako pátá v monarchii byla založena roku 1825 spořitelna v Praze.¹⁵ Její název byl Schraňovací pokladnice pro hlavní město Prahu a pro Čechy. Později přijala název Česká spořitelna. Své úspory jí svěřovali lidé z celých Čech. Byla založena českou šlechtou a byla postavena pod dozor nejvyššího purkrabího, později místodržitele.¹⁶

Za vznikem prvních spořitelen stály filantropické snahy šlechticů a zbohatlých měšťanů. Cílem spořitelen bylo pomoc nemajetným vrstvám, umožnit těmto vrstvám ukládání drobných úspor na úrok. Takové úspory měly pak sloužit jako finanční rezerva na horší časy, na nemoc nebo na stáří. Podle představ zřizovatelů to mělo právě podpořit pracovitost a spořivost těchto méně zámožných vrstev.¹⁷

Ve druhém desetiletí devatenáctého století došlo k masovému zakládání spořitelen na území monarchie. Ve 30. letech a počátkem let 40. došlo k útlumu spořitelního hnutí v monarchii. Rakouský stát ho chtěl oživit, a proto vydal roku 1844 spořitelní regulativ, který vymezoval fungování spořitelen. Hlavní funkce spořitelen byla sociální. Byl omezen aktivní obchod spořitelen, aby bylo malé riziko ztráty. Cílem regulativu bylo zrychlení zřizování spořitelen. V českých zemích tomu tak nebylo.¹⁸ V českých zemích vznikaly další ústavy až v první polovině 50. let ve velkých německých městech jako Brno, Liberec, Cheb.¹⁹

Po polovině století prodělaly spořitelny výraznou změnu. Ubylo spořitelních ústavů zakládaných spolky a rostl počet spořitelen založených na sídelně právním principu – spořitelny okresní, městské a komunální.²⁰ V roce 1906 byly téměř všechny české spořitelny v Čechách spořitelny obecními. Ze 103 jich bylo 100 obecních, byly tedy založené a garantované od obce. Jedna spořitelna, a to v Holicích, byla okresní a dvě spořitelny v Říčanech a Vlašimi byly spolkové, tudíž založené a garantované od soukromých spolků.²¹

¹⁴ KLIER, Č. *Veřejné peněžnictví...*s. 154.

¹⁵ JAKUBEC, I. – JINDRA, Z. *Dějiny hospodářství...*s. 320-321.

¹⁶ KLIER, Č. *O spoření a spořitelnách...*s. 28-29.

¹⁷ JAKUBEC, I. – JINDRA, Z. *Dějiny hospodářství...*s. 320.

¹⁸ Tamtéž s. 320-322.

¹⁹ Tamtéž s. 323.

²⁰ HÁJEK, J. – PÍŠA, R. *180 let českého ...*s. 32.

²¹ KLIER, Č. *České spořitelnictví...*s. 115.

Regulativ zakotvil sociální funkci spořitelén, ale došlo i k dalším významným změnám. Oproti první polovině století se ve druhé polovině staly zakladateli a hlavními uživateli spořiteléních ústavů střední vrstvy.²²

Hlavní funkcí spořitelén ale i nadále zůstalo sbírání vkladů. Garanci poskytoval spořiteléně zřizovatel, tedy okres či obec. Spořitelny byly pod zeměpanským dozorem, který dohlížel na majetkovou správu a přesné plnění všeobecných nařízení. Tímto se spořitelny lišily od ostatních veřejných peněžních ústavů, zejména od záložen. Spořitelny nebyly zakládány pro zisk a docíleného zisku mohly použít pouze pro veřejně prospěšné účely a na dobročinnost. Dalším, ale ne prvořadým, úkolem spořitelén bylo poskytování zápůjček na co možná nejnížší úrok. Správa spořitelén náležela do rukou výboru a ředitelstva. Výbor byl zpravidla volen na tři roky. U obecních a okresních spořitelén byl výbor volen obecním nebo okresním zastupitelstvem. Do oboru působnosti výboru patřilo stanovit jednací řád pro správu spořitelny, radit a rozhodovat o výši úrokové míry, schvalovat instrukce pro ředitelstvo, volit členy cenzurního odboru, rozhodovat o naložení se ziskem atp. Počet členů ředitelstva byl libovolný jako u výboru, ale zpravidla mívalo pět členů. U největšího počtu spořitelén byl starosta předsedou výboru i ředitelstva. Členové výboru i ředitelstva měli své funkce vykonávat bezplatně.²³

Spořitelny byly městské peněžní ústavy a byly chápány také jako ústavy německé. Rozvíjely se především v národnostně německých oblastech českého pohraničí. Toto bylo jednou z příčin poměrně pozdního rozvoje českého spořitelnictví. Další důvody byly pochopitelně ekonomické. České kruhy byly ekonomicky slabší než německé.²⁴

Další rozmach spořitelního hnutí nastal až v 60. a 70. letech 19. století již za jiných výše naznačených podmínek.²⁵ Došlo k početnímu nárůstu spořitelén. V padesátých letech se jednalo především o národnostně německé spořitelny. První národnostně česká spořitelna započala svou činnost roku 1857.²⁶ K většímu nárůstu národnostně českých spořitelén došlo v první polovině šedesátých let 19. století v Čechách. Na Moravě k tomu došlo až v letech sedmdesátých.²⁷

Od druhé poloviny osmdesátých let devatenáctého století došlo ke zvyšování počtu národnostně českých ústavů. Postupně docházelo k početnímu vyrovnání národnostně

²² HÁJEK, J. – PÍŠA, R. *180 let českého ...s.* 32.

²³ KLIER, Č. *O spoření a spořitelénách...* s. 94, 182, 206-219.

²⁴ Tamtéž s. 28-30.

²⁵ JAKUBEC, I. – JINDRA, Z. *Dějiny hospodářství...*s. 323.

²⁶ HÁJEK, J. – PÍŠA, R. *180 let českého ...s.* 31.

²⁷ JAKUBEC, I. – JINDRA, Z. *Dějiny hospodářství...*s. 330.

německých a českých spořitelních ústavů.²⁸ Od druhé poloviny devadesátých let devatenáctého století již převažovaly národnostně české spořitelny.²⁹ Německé spořitelny však disponovaly větším kapitálem než české. Až po přelomu století začaly české spořitelny co do kapitálu dohánět německé.³⁰

Zajímavým rysem spořitelen bylo, že zaznamenávaly rozvoj v obdobích krize a to z toho důvodu, že zajišťovaly minimální riziko. Byla to jakási jistota, které dávalo obyvatelstvo v nejistých dobách přednost před ziskem.³¹

9. květen 1873 sebou přinesl krach vídeňské burzy a následné utlumení rozvoje peněžnictví. To se dotklo zejména velkých bankovních ústavů. Peněžnictví stagnovalo po zbytek sedmdesátých let. V letech 1880-1883 došlo opět k oživení ekonomiky díky zahraničním vlivům a taky vzestupu rakouského exportu, což mělo vliv na opětný rozvoj peněžnictví. Prosperita a rozvoj peněžnictví ovšem netrval dlouho. Ránou pro české bankovníctví byla v roce 1884 krize cukrovarnictví. Česká ekonomika v této době byla zaměřena právě na něj a na strojírenství. Panovala nedůvěra k akciovým bankám. Lidé hromadně vybírali vklady. Ve druhé polovině osmdesátých let probíhala deprese bankovních obchodů.³²

Z této nepříznivé situace ovšem v 70. a 80. letech těžily spořitelny, které zaznamenaly rozvoj na úkor bankovního sektoru. Střední vrstvy raději svěřovaly své peníze méně výnosným, ale spolehlivým spořitelním. V 70. letech a velké části 80. let vznikaly hlavně městské ústavy především v národnostně německém prostředí. Národnostně české kruhy na dvě desetiletí upustily od zřizování spořitelen. Příčinou bylo i rozvinuté záloženské hnutí.³³ Vklady u spořitelen i nadále vzrůstaly, ani válečný poplach roku 1909 na ně neměl vliv.³⁴

Roku 1901 vznikla ústřední organizace českých spořitelen Svaz českých spořitelen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, jehož hlavním úkolem bylo hájit zájmy českých spořitelen. Roku 1903 vznikl Svaz německých spořitelen pro Čechy, dále pak pro Moravu a Slezsko. Cíl byl obdobný, pouze se to týkalo německých spořitelen na českém území.³⁵ Roku 1903 vznikla také Ústřední banka českých spořitelen, která svým působením zmodernizovala lidové peněžnictví.³⁶

²⁸ HÁJEK, J. – PÍŠA, R. *180 let českého ...*s. 33, 39.

²⁹ JAKUBEC, I. – JINDRA, Z. *Dějiny hospodářství...s.* 342.

³⁰ HÁJEK, J. – PÍŠA, R. *180 let českého...s.* 34-40.

³¹ JAKUBEC, I. – JINDRA, Z. *Dějiny hospodářství ...s.* 341-342.

³² Tamtéž s. 339-340.

³³ Tamtéž s. 341-342.

³⁴ KLIER, Č. *O spoření a spořitelních... s.* 32.

³⁵ HÁJEK, J. – PÍŠA, R. *180 let českého... s.* 43.

³⁶ JAKUBEC, I. – JINDRA, Z. *Dějiny hospodářství ...s.*349.

První světová válka zasáhla národnostně české spořitelny podstatně méně než německé, protože válku nepodporovaly, tak na ni půjčovaly o poznání méně než německé peněžní ústavy.³⁷

Kromě spořitelen bylo představitelem drobného peněžnictví záloženské hnutí, které na scénu v českých zemích vstoupilo v 50. a 60. letech 19. století.³⁸ Počátky záloženského hnutí spadají do Anglie 40. let 19. století, kde se roku 1843 v městečku Rochdale spojilo několik chudých tkalců za účelem zřízení svépomocného potravního společenstva. Členové společenstva dávali příspěvky na vybudování společného skladiště, na společné zakoupení mlýna a také k založení výpomocné pokladny pro své členy. Od Angličanů přejal myšlenku Herman Schulze, který roku 1849 zakládal společenstva za účelem levného nákupu surovin ve velkém, které pak rozprodával členům společenstva. Čistý zisk byl pak z části uložen jako rezerva a zbytek se rozdělil členům. Jako první se uvádí spolek truhlářů a spolek obuvníků založený 1850 v Delitzschu, rodišti Hermana Schulze. Podle těchto spolků pak byly zakládány další spolky v Německu a i na dalších místech.³⁹ První svépomocnou záložnou v českých zemích byla záložna ve Vlašimi založená roku 1857.⁴⁰ Členové vlašimské záložny získávali kapitál pouze z vlastních prostředků.⁴¹

Propagátorem záloženské myšlenky se stal český žurnalista František Šimáček, který začal roku 1857 vydávat pod pseudonymem Vojtěch Bělák Posla z Prahy. V časopisu bylo popisováno fungování a výhody takových záložen. Posel z Prahy hlásal myšlenku, že pouze ekonomicky silný národ se může prosadit na politickém poli. Dalším zastáncem záloženské myšlenky byl Filip Stanislav Kodým, který působil v *Hospodářských novinách*.⁴²

V době svého vzniku byly záložny jediným představitelem národnostně českého peněžnictví v českých zemích. Působením Posla z Prahy a vlašimské záložny jako příkladu vznikaly další záložny, např. 1859 v Písku a Čáslavi, 1860 v Nymburku, Heřmanově Městci a Holicích. V první polovině 60. let 19. století došlo k velkému rozvoji českých svépomocných záložen. Koncem 60. let se rozvíjely i české záložny na Moravě. Vznikala i národnostně německá družstva, ale bylo jich podstatně méně.⁴³

Ze záložen vznikaly jako první občanské záložny. Cílem těchto peněžních ústavů bylo poskytovat úvěr středním a nižším vrstvám. Jako první tedy nabídly úvěr těmto vrstvám.

³⁷ HÁJEK, J. – PÍŠA, R. *180 let českého...*s. 50.

³⁸ JAKUBEC, I. – JINDRA, Z. *Dějiny hospodářství...*s. 329.

³⁹ KLIER, Č. *Veřejné peněžnictví...*s. 162-163.

⁴⁰ JAKUBEC, I. – JINDRA, Z. *Dějiny hospodářství...*s. 329.

⁴¹ VENCOVSKÝ, F. – JINDRA, Z. – NOVOTNÝ, et al. *Dějiny bankovníctví...*s. 108.

⁴² Tamtéž s. 105-107.

⁴³ JAKUBEC, I. – JINDRA, Z. *Dějiny hospodářství...*s.329.

Občanské záložny byly peněžní ústavy vybudované na družstevním principu. Jak již napovídá název, byly určeny především pro občany dané oblasti, zejména pro řemeslníky a živnostníky, proto někdy také zněly i na tuto firmu. Úkolem záložny bylo poskytnout těmto vrstvám prostředky, aby mohly dál pokračovat ve své výrobní činnosti, aby ji zdokonalovaly a rozšiřovaly a obstály tak v konkurenci s továrnami. Hlavním účelem záložen bylo poskytnout úvěr svým členům. Jednalo se především o úvěr krátkodobý, zejména směnečný. Při poskytování zápůjček se hledělo především na osobní úvěrovou schopnost dlužníka. Činnost záložny se omezovala především na její sídlo a nejbližší okolí. Sbírání vkladů bylo jen prostředkem, aby mohly záložny rozvíjet svou úvěrovou činnost. Tímto se odlišovaly od spořitelen, kde hrálo hlavní úlohu sbírání vkladů a teprve na druhém místě byla úvěrová činnost.⁴⁴

Správa občanských záložen byla upravena rakouským zákonem ze dne 9. dubna 1873, který upravoval družstva, výrobní a hospodářská společenstva. Ke zřízení společenstva bylo potřeba názvu společenstva, písemné vyhotovení společenské smlouvy a zápisu do rejstříku společenství u obchodního soudu nebo obchodního senátu krajského soudu. Společenská smlouva musela obsahovat název a sídlo společenstva, předmět podniku, dobu trvání společenstva, zpravidla se uzavíralo na dobu neurčitou, výši podílů, předpisy o správě společenstva, valné hromadě atd. Ve smlouvě také musel být uveden způsob ručení. Většina občanských záložen byla společenstvím s ručením omezeným, tedy členové ručili svým podílem a minimálně jeho dvojnásobkem. Menší část záložen byla společenstvím s ručením neomezeným, kde členové ručili celým svým majetkem.⁴⁵

Kdo chtěl přistoupit do společenstva, musel vyplnit a podepsat členskou přihlášku, v níž bylo uvedeno, že přistupuje za člena s určitým počtem podílů a že se zavazuje odevzdat upsanou částku. Dále musel potvrdit znalost stanov a také to, že s nimi souhlasí. O přijetí člena rozhodovala správní rada. Většina záložen neměla stanovený počet členů, které mohla přijmout. Přijatí členové dostali členskou knížku, která mohla sloužit i pro zápis vkladů a zápůjček. Každý člen měl určitý počet podílů. Podle počtu podílů se řídilo hlasovací právo při valné hromadě. Počet podílů i hlasů jednotlivých členů byl omezen.⁴⁶

Správu společenstva obstarávalo představenstvo, které bylo obvykle nazýváno správní rada. Správní rada řídila záležitosti společenstva. Správní rada si mohla zřídit ředitelstvo, které vyřizovalo běžné věci. Společenstvo dále mohlo, ale nemuselo, mít dozorčí radu, která

⁴⁴ KLIER, Č. *Veřejné peněžnictví*....s. 162-163, 167.

⁴⁵ Tamtéž s. 163-166.

⁴⁶ Tamtéž s. 164-166.

dohlížela na správné hospodaření společenstva. Funkcionářům společenstva náležel nárok na prezenční známky, tantiemy, popřípadě odměny. Valná hromada schvalovala nejdůležitější věci týkající se společenstva jako stanovy, výroční účty a také rozhodovala o rozchodu společenstva. Dále se na valné hromadě volila správní rada, popřípadě dozorčí rada.⁴⁷

Z čistého zisku se vždy přidělovala určitá částka rezervnímu fondu. Když fond dosáhl určité výše, mohly se přebytky využít i jinak, např. k dobročinným účelům. Společenstva zanikala uplynutím doby, na níž byla zřízena, rozhodnutím vlády, usnesením společenstva nebo vyhlášením konkurzu.⁴⁸

České občanské záložny měly své organizační ústředí v Jednotě založené roku 1884, která fungovala jako revizní, reprezentační a poradní ústředí českých záložen.⁴⁹

Záložny na rozdíl od spořitelen vracely peníze do podnikatelského oběhu. Stály u zrodu národnostně českých bank. V září 1865 proběhl v Praze první záloženský sjezd. V říjnu 1868 zahájila činnost záložna v Hradci Králové, jednalo se o nejstarší národnostně českou banku a centrální záloženský ústav. Dalším důležitým bodem ve vývoji záložen byl vznik Živnostenské banky pro Čechy a Moravu v roce 1869, která vznikla právě na popud záložen a byla spjata se záloženským hnutím.⁵⁰

Na přelomu 60. a 70. let 19. století vzrostl počet záložen. Zároveň rostl i jejich kapitál. V roce 1865 existovalo 130 záložen a v roce 1873 již 520. V 70. a 80. letech 19. století fungovaly převážně občanské záložny. Jejich vývoj probíhal klidně. Roku 1873 byl zastaven jejich výraznější nárůst zákonem o společenstvech s omezeným a neomezeným ručením. Část ústavů, které vznikly v napjaté spekulární atmosféře před rokem 1873, pak v průběhu 70. a 80. let zanikla. Kapitálově nejsilnějšími záložnami se staly pražské záložny a záložny některých měst v Polabí. Od konce 80. let s přestávkami po celá 90. léta trval v monarchii hospodářský rozmach. Roku 1890 vznikla Zemská banka království českého, která se stala oporou kapitálově slabším peněžním ústavům v Čechách, zvláště záložnám. Podporovala rozvoj lidového peněžnictví. Měla zájem pomoci i při spořitelní a záloženské krizi na přelomu století, kdy panovala nedůvěra ve staré typy peněžních ústavů. Stala se vedoucím činitelem českého finančnictví.⁵¹

Na přelomu století mezi léty 1900-1903 přišla celosvětová hospodářská krize. Došlo ke změnám v záloženském hnutí. Došlo ke krizi záložen a došlo k zániku některých ústavů.

⁴⁷ KLIER, Č. *Veřejné peněžnictví...* s. 166.

⁴⁸ Tamtéž s. 166.

⁴⁹ Tamtéž s. 176.

⁵⁰ VENCOVSKÝ, F. – JINDRA, Z. – NOVOTNÝ, J. et al. *Dějiny bankovníctví...*s. 109-125.

⁵¹ Tamtéž s. 134-145.

Proběhl skandál ve svatováclavské záložně, který posloužil jako záminka pro kritiku českých peněžních ústavů německým tiskem. Stále častěji docházelo k vnášení národnostních problémů do obchodní činnosti.⁵²

Dalším představitelem záloženského hnutí byly okresní hospodářské záložny. Okresní hospodářské záložny byly peněžní ústavy založené z bývalých kontribučenských fondů v obvodu jednotlivých soudních okresů. Vznikaly pouze v Čechách. V první polovině 90. let 19. století se jejich počet ustálil a zůstal stejný až do počátku první světové války. Z národnostního hlediska byly ze tří čtvrtin české. Lépe se dařilo českým okresním hospodářským záložnám. Německá čtvrtina byla méně významná. Převládaly u nich zápůjčky osobní, až po roce 1904 začaly převládat hypoteční zápůjčky. V roce 1913 vznikl v Praze Svaz českých okresních záložen hospodářských a pro německé ústavy vznikl obdobný svaz v Žatci. Ovšem jejich finančním centrem byla již od svého vzniku na přelomu let 1911 a 1912 Agrární banka. Na Moravě existovaly i nadále drobné kontribučenské záložny na území bývalých panství. Jejich centrálním ústavem byla Moravskoslezská banka v Brně, založená rovněž roku 1913.⁵³

Jak již bylo řečeno, tak okresní hospodářské záložny byly zakládány z kontribučenských fondů. Kontribučenské fondy vznikaly z toho důvodu, aby se v dobách úrody vytvořila zásoba pro neúrodná léta. Takovou nejstarší organizací byl fond založený k úschově žita roku 1713 říšským knížetem Antonínem Floriánem z Lichtenštejna v Dolních Rakousích. Do fondu se ukládala v úrodných letech osmina úrody. V Čechách, na Moravě a ve Slezsku nutily již před rokem 1748 některé vrchnosti své poddané, aby si v dobách úrody vytvářely zásoby. Patentem ze dne 9. července 1788 nařídil císař Josef II. již povinné zřizování takových zásobáren. Každý poddaný, který se živil jako rolník, musel ze čtyř druhů obilí: pšenice, žita, ovsa a ječmene část odvést do obecní sýpky. Mělo to tak být po tři roky, aby se utvořila zásoba obilí, která byla potřeba k jednoroční setbě. Každý rok se zásoby rozpůjčovaly bezpečným rolníkům, od kterých byly po žních s náměrkem vymáhány. Náměrek činil 1/8, později 1/6 míry. Po rozmnožení zásob byl přebytek prodáván a peníze se půjčovaly poddaným. Z takto prodávaneho obilí vznikly kontribučenské peněžní fondy. Zrušení obilních sýpek v Čechách bylo nařízeno zemským zákonem z roku 1863, na Moravě byly roku 1864 fondy obilní sloučeny s peněžními a ve Slezsku byly kontribučenské fondy zrušeny zákony z roku 1863 a 1869. Českým zemským zákonem z roku 1882 byly tyto

⁵² VENCOVSKÝ, F. – JINDRA, Z. – NOVOTNÝ, J. et al. *Dějiny bankovníctví...*s. 148-150.

⁵³ Tamtéž s. 151, 171.

kontribučenské záložny zrušeny a bylo nařízeno sloučení těchto záložení v obvodu okresního zastupitelstva v jednu okresní hospodářskou záložnu.⁵⁴

Účelem okresních hospodářských záložení bylo poskytovat levný úvěr zemědělcům ve svém obvodu. Kmenové jmění okresních hospodářských záložení bylo stálé a mělo veřejnoprávní povahu. Správu záložny řídilo ředitelstvo, na které dohlížel revidující výbor, který zkoumal výroční účty, knihy, protokoly atp. Valná hromada byla tvořena z delegátů, kteří byli voleni podílníky podle katastrálních obcí a to většinou hlasů. Na valné hromadě se volilo ředitelstvo i výbor, dále se na ní řešilo rozdělení čistého zisku. Dozor nad záložnou vedl okresní výbor, který měl zástupce v ředitelstvu i na valné hromadě. Další dozor vykonával vydávanými předpisy zemský výbor. Zemskému výboru musely záložny přispívat každý rok 2% čistého zisku. Podíl v záložně byl vázán na držení berního předmětu, se kterým se pojilo právo účasti v záložně. Všechny okresní hospodářské záložny musely být ve svazu okresních záložení hospodářských.⁵⁵

Posledním představitelem záloženského hnutí, jemuž bude věnována pozornost, jsou kampeličky. Nazývaly se záložny Raiffeisenova typu podle reformátora F. W. Raiffeisena, tzv. raiffeisenky nebo kampeličky podle jejich propagátora lékaře F. C. Kampelíka. Název kampeličky se uchytil v národnostně českém prostředí.⁵⁶

Friedrich Wilhelm Raiffeisen přišel na myšlenku zřídit společenstva ve prospěch rolnictva v hladových letech 1846 -1847. Problém viděl v nedostatku úvěru pro drobné rolníky. V Čechách se o jejich šíření zasloužil především František Cyril Kampelík, který za tím účelem vydal v 60. letech 19. století spis⁵⁷, ve kterém se věnoval právě jejich propagaci.⁵⁸

Kampeličky vznikaly ve venkovských obcích od druhé poloviny 80. let 19. století. Původně vznikaly v německém pohraničí, ale rychle se začaly šířit i do českých oblastí. Velký početní nárůst zaznamenaly v 90. letech 19. století.⁵⁹ K roku 1897 jich bylo v českých zemích necelých 600 a v roce 1912 již 3700.⁶⁰

Kapitál takového rolnického a úvěrního družstva tvořily drobné úspory členů. Členové družstva ručili celým svým majetkem. Družstvo fungovalo na principu vzájemnosti a nemělo ziskové tendence. Mělo omezený teritoriální dosah, což bylo i jakousi zárukou. Členové se navzájem znali. Znali navzájem svou hospodářskou situaci a na základě toho byla posuzována

⁵⁴ KLIER, Č. *Veřejné peněžnictví*....s. 170-172.

⁵⁵ Tamtéž s. 173-175.

⁵⁶ VENCOVSKÝ, F. – JIDRA, Z. – NOVOTNÝ, J. et al. *Dějiny bankovníctví*....s. 171.

⁵⁷ KLIER, Č. *Veřejné peněžnictví*....s. 168.

⁵⁸ KAMPELÍK, František Cyril. *Spořitelny po farských kolaturách orbě, řemeslu ze svízele pomohou*. Hradec Králové, 1861.

⁵⁹ JAKUBEC, I. – JINDRA, Z. *Dějiny hospodářství*...s. 345.

⁶⁰ VENCOVSKÝ, F. – JIDRA, Z. – NOVOTNÝ, J. et al. *Dějiny bankovníctví*....s. 172.

schopnost splácet daného žadatele o úvěr. Cílem bylo úvěr poskytnout co nejlevněji. Funkce v záložně byly čestné a bezplatné. Ze zemských prostředků také začala být poskytována podpora na úhradu výloh spojených se zřízením družstva. Výhodou takového družstva byla dostupnost. Úvěry se staly rychle dostupné i pro malé rolníky. Tyto záložny však měly k dispozici malé jmění. Byly rovněž neodborné a roztříštěné. Vznikla potřeba zřídit jim nějaké ústředí. V roce 1897 vznikla centrála na národnostním principu pro německé raiffeisenky a české kampeličky. Již dříve vznikla Ústřední záložna německých raiffeisenek na Moravě. Ústřední jednota českých hospodářských společenstev v Praze vykonávala poradní, kontrolní a vyrovnávací funkci. Koncentrovala u sebe přebytky jedněch ústavů a zároveň uspokojovala finanční potřeby druhých. Finanční centrálou těchto záložen se stala Agrární banka. Tato rolnická družstva se zasloužila o větší ekonomické využití rolnických vrstev.⁶¹

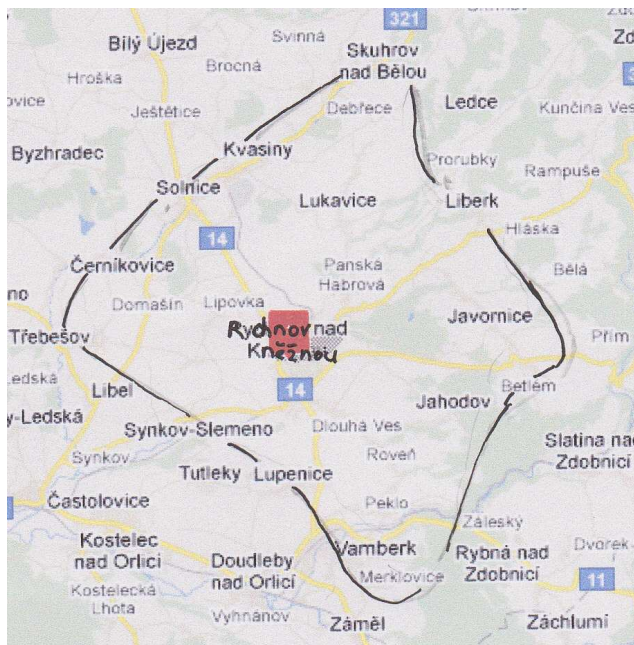
Drobné peněžnictví v českých zemích ve sledovaném období se tedy opíralo o spořitelny, které byly nejstarším typem takovýchto ústavů, a o záloženské hnutí, do kterého patřily občanské záložny, okresní hospodářské záložny a raiffeisenky. Vývoj peněžnictví je úzce spjat s hospodářskou situací. Lze říct, že když byla příznivá hospodářská situace, tak se rozvíjelo i peněžnictví. V dobách stagnace hospodářství docházelo tedy i k útlumu peněžnictví. I drobné peněžnictví bylo tedy závislé na hospodářské situaci. Záložny se rozvíjely v dobách prosperity. Spořitelny naopak profitovaly v horších dobách. Pro všechny typy drobných ústavů ale platilo, že se jich krize dotýkaly menší měrou než velkých peněžních institucí.

⁶¹ VENCOVSKÝ, F. – JINDRA, Z. – NOVOTNÝ, J. et al. *Dějiny bankovníctví*....s. 172- 173.

3. Rychnovsko

„Okres Rychnov nad Kn. jest zajímavé a přírodními krásami oplývající území na východním okraji Čech, lemované mohutnou hradbou Orlických hor. Mírně zvlněný povrch, na němž se střídají v malebném seskupení stinné lesy se šťavnatými lučinami a obilnými lány, poskytuje na četných místech úchvatné rozhledy do modravých dálek zářivého ovzduší...“⁶²

Rychnovsko bylo pro potřeby diplomové práce vymezeno jako soudní okres vzniklý v roce 1850 správní reformou, respektive její úpravou v roce 1868. K takto vymezenému regionu náležely obce Brocná, Černíkovice, Dlouhá Ves, Domašín, Panská Habrová, Hraštice, Jahodov, Javornice, Ještětice, Kvasiny, Liberk, Lipovka, Litohrady, Lukavice, Lupenice, Merklovice, Peklo nad Zdobnicí, Roveň, Rychnov nad Kněžnou, Skuhrov nad Bělou, Slemeno, Solnice, Svinná, Třebešov a Vamberk. Z těchto obcí jsou tři města a to Rychnov nad Kněžnou, Solnice a Vamberk. Ve sledovaném období to všechno byly samostatné obce.⁶³ Dnes je Brocná, Hraštice a Svinná částí obce Skuhrov nad Bělou, rovněž Domašín je částí obce Černíkovice, Dlouhá Ves, Panská Habrová, Lipovka, Litohrady, Roveň jsou částmi obce Rychnov nad Kněžnou, dále Ještětice jsou částí obce Solnice, Merklovice a Peklo nad Zdobnicí jsou částmi Vamberka.⁶⁴

Obraz č. 1: Rychnovsko

⁶² DVOŘÁK, S. *Město Rychnov n. Kněžnou...*s. 41.

⁶³ JUZA, J. – ŠROM, J. *Správní vývoj okresu...*s. 16-17, 30, 48, 54-58, 78-81, 86-87.

⁶⁴ Portál veřejné správy České republiky [cit. 2011-06-24]

URL: < <http://portal.gov.cz/wps/portal/-s.155/696?kam=okres&kod=CZ0524>>.

Rychnovsko se nazývá podle města Rychnova nad Kněžnou, které je jeho centrem, proto teď bude pozornost věnována Rychnovu. Bude zmíněna stručně jeho historie a charakteristika ve sledovaném období. Po Rychnovu přijde na řadu stručný nástin vývoje Rychnovska.

Rychnov nad Kněžnou je město Královéhradeckého kraje, které se nachází v podhůří Orlických hor. Někdy bývá označován jako brána Orlických hor.

První písemná zmínka o Rychnově nad Kněžnou pochází ze třináctého století. Rychnov je zmíněn v listině Přemysla Otakara II. z 1. února 1258. V listině je uveden jako držitel města Heřman z Drnholce.⁶⁵ Heřman z Drnholce patřil do rodu pánů z Rychnova, kteří drželi panství až do roku 1497, kdy bylo prodáno. 6. března 1488 bylo uděleno městu právo dvou výročních trhů a městský znak králem Vladislavem Jagellonským. Městský znak vyobrazuje pannu na jelenu. Město Rychnov nad Kněžnou bylo poddanské. V letech 1497-1556 bylo rychnovské panství v rukou pánů z Pernštejna.⁶⁶

Rychnov a jeho okolí se staly útočištěm Jednoty bratrské po polovině 15. století. Za období katolické protireformace se majitelé rychnovského panství často střídali. Roku 1577 bylo rychnovské panství prodáno Burjanovi Trčkovi z Lípy, který působil jako císařský rada a nejvyšší podkomoří. Za deset let prodal Burjan Trčka panství pražskému měšťanovi Kryštofu Betenglovi z Neyenperku.⁶⁷

Od roku 1640, kdy Albrecht Libštejnský z Kolowrat koupil rychnovské panství, bylo v rukou Libštejnských z Kolowrat až do roku 1861, kdy tato větev vymřela. Panství se tedy dostalo do rukou rodu Krakovských z Kolowrat, nejdřív březnická a pak hrobská linie.⁶⁸

Rychnov nad Kněžnou se stal od roku 1850 sídlem okresních úřadů.⁶⁹

Teprve rok 1848 přinesl změny. Postupně i do malého podhorského městečka začaly pronikat prvky kapitalistického podnikání. V Rychnově existovala dlouhá soukenická tradice, která položila základ textilnímu průmyslu. Velkou hospodářskou krizí si město prošlo ve 30. letech 20. století.⁷⁰ Druhá světová válka se na město též podepsala. Z okresu bylo transportováno 93 osob židovského vyznání. Přežilo jen 7.⁷¹

⁶⁵ ŠPLÍCHAL, V. *Historie a současnost...* s. 81.

⁶⁶ STRÁŽNICKÁ, A. - ŠROM, J. - JUZA, J. *Historie města.....* s. 6-13,19.

⁶⁷ ŠPLÍCHAL, V. *Historie a současnost...*s. 31, 84.

⁶⁸ STRÁŽNICKÁ, A. – ŠROM, J. – JUZA, J. *Historie města....* s. 13.

⁶⁹ ŠPLÍCHAL, V. *Historie a současnost* s. 85.

⁷⁰ Tamtéž s. 52.

⁷¹ DRAŽAN, Radovan – JUZA, Josef. *Holocaust Židů okresu Rychnov nad Kněžnou v letech 1939 – 1945.* Rychnov nad Kněžnou, 1997. ISBN 80-901757-4-0. s. 65.

Ve sledovaném období se na rychnovském velkostatku vystřídali tři majitelé. Prvním byl mezi léty 1872 - 1875 Theodor Krakovský z Kolowrat, kterým začala hrobská linie. Mezi léty 1875 – 1892 byl držitelem rychnovského velkostatku Zdeněk starší Krakovský z Kolowrat.⁷² Zdeněk Krakovský z Kolowrat trávil studia ve Vídni. Do Čech přišel roku 1868 a po smrti svého otce přesídlil do rychnovského sídla. Založil zámecký park, rozšířil zámeckou knihovnu. Byl komořím, členem panské sněmovny a poslancem Zemského sněmu. Věnoval se rovněž psaní českých divadelních her a hudbě. V Rychnově podporoval rozvoj místních spolků. Zemřel roku 1892 a byl pochován v rodinné hrobce v Rychnově.⁷³ Od roku 1891 se začalo používat jména Krakovští Libštejnští z Kolowrat. Do roku 1901 spravovala rychnovský velkostatek manželka Zdeňka Krakovského z Kolowrat Olga. Od roku 1901 až do roku 1934 byl majitelem jejich syn Bohuslav Krakovský Libštejnský z Kolowrat, který měl zálibu v hudbě.⁷⁴ Kolowratové byli v Rychnově poměrně oblíbení a tento stav přetrval dodnes.

Ve sledovaném období se vystřídalo ve funkci starostů města 7 osob.⁷⁵ Zpočátku ve funkcích starostů působili místní obchodníci a řemeslníci, kteří se věnovali především svým obchodům a řemeslu. V Rychnově, ač byl národnostně český, se často ozývala němčina. Ze spolků fungovala pouze ochotnická jednota Tyl a občanská záložna. Změna nastala až se změnou ve vedení města v osmdesátých letech 19. století, kdy se v roce 1884 stal starostou mladý advokát Josef Kalis, který se začal více starat o obecní záležitosti a rozvoj obce.⁷⁶ Od osmdesátých let začalo zakládání nejrůznějších spolků ve městě, např. 1881 vznikl Okrašlovací spolek, 1882 Hospodářský spolek, 1885 tělocvičná jednota Sokol a řada dalších. Dá se říct, že Rychnov od osmdesátých let vedl čilý spolkový život. K roku 1912 působilo ve městě již 33 různých spolků.⁷⁷

I další obce Rychnovska vedly spolkový život. Více spolků bylo samozřejmě ve městech, tedy v Solnici a Vamberku, ale i menší vesnice si zakládaly různé spolky, nejčastěji měly sbor dobrovolných hasičů a spořitelní a úvěrní spolky.⁷⁸

Město Solnice klade svůj vznik do dvanáctého století a Vamberk do první poloviny třináctého století. Ostatní obce Rychnovska datují vznik od dvanáctého do čtrnáctého století.⁷⁹

⁷² STRÁŽNICKÁ, A. – ŠROM, J. – JUZA, J. *Historie města...* s. 14.

⁷³ *Významné osobnosti okresu Rychnov nad Kněžnou*. Rychnov nad Kněžnou, 1994. ISBN 80-901757-0-8. s. 162-163.

⁷⁴ STRÁŽNICKÁ, A. – ŠROM, J. – JUZA, J. *Historie města...* s. 14.

⁷⁵ Tamtéž s. 15.

⁷⁶ *Padesát let Městské spořitelny...* s. 57.

⁷⁷ STRÁŽNICKÁ, A. – ŠROM, J. – JUZA, J. *Historie města...* s. 40-49.

⁷⁸ DVOŘÁK, S. *Město Rychnov n. Kněžnou...* s. 101-106.

⁷⁹ Tamtéž.

Vývoj Rychnovska byl určen polohou v podhůří hor. Dlouhou dobu se jednalo o převážně zalesněné pohraniční území, kde se jen zvolna kolem cest a v blízkosti vodních toků začala vytvářet sídla. Období od poloviny 15. století do počátku třicetileté války bylo obdobím rozmachu této oblasti. Docházelo k rozvoji řemesel, zejména soukenictví a plátenictví, rozšiřovalo se sklářství. Tento podhorský region se rozvíjel velmi pomalu. Jen pozvolna po polovině 19. století sem začaly pronikat prvky moderního podnikání.⁸⁰

Obyvatelstvo Rychnovska ve sledovaném období bylo převážně české. Počet Němců byl malý.⁸¹ Ve sledovaném období se většina obyvatel Rychnovska věnovala zemědělství. U Liberka, Lukavice, Habrové, Javornice, Skuhrova nad Bělou a Svinné mělo vliv chladnější podnebí, a proto zde bývala slabší úroda. V okolí Domašína, Černíkovíc, Lupenice, Slemena a Třebešova však byla úrodná půda, kde výnosy byly větší. V zemědělství se pěstovalo převážně obilí. V úrodnějších oblastech v okolí Černíkovíc a Domašína se pěstovalo i ovoce, které se tam pěstuje i v dnešní době. K obdělávání půdy používali rolníci koní a hovězího dobytka. Chovala se zejména prasata. V období první světové války se rozmohl rovněž chov koz, králíků, slepic hus a holubů.⁸²

Ve městech se lidé větší měrou věnovali řemeslu. V této podhorské oblasti stále hrálo důležitou roli soukenictví, které položilo základ textilnímu průmyslu. Například k roku 1912 působilo v Rychnově nad Kněžnou 26 soukenických mistrů, i když jejich počet ubýval. Textilnímu podnikání se k témuž roku věnovalo 160 mužů a 460 žen, kteří pracovali skoro na 990 mechanických stavech a denně vyrobili přes 46 tisíc metrů látek.⁸³

Orlický a podorlický kraj byl převážně zemědělský. Průmyslová revoluce sem začala pronikat až ve druhé polovině 19. století. Začal zde postupný přechod od řemeslné a manufakturní výroby k výrobě průmyslové. Průmyslové postupy se začaly uplatňovat hlavně v odvětví textilním, kožařském, dřevařském, částečně i kovodělném a kovozpracujícím. Stávající dílny byly mechanizovány.⁸⁴

Část obyvatelstva se tedy ve sledovaném období zabývala i průmyslem. Průmyslové podniky vznikaly v místech, kde byly výhodné podmínky jako dostatek pracovníků, potřebné suroviny. Důležitou roli hrál potravinářský průmysl. Jednou z prvních firem byl uzenářský podnik Jindřicha Kubiase ve Vamberku založený roku 1873.⁸⁵ Jindřich Kubias začal nejprve v malém hostinci svého otce provozovat uzenářskou živnost. Postupně závod rozšiřoval a

⁸⁰ SVOBODA, A. *Rychnovsko a Kostelecko...*s. 125-180.

⁸¹ Tamtéž s. 36-37.

⁸² DVOŘÁK, S. *Město Rychnov n. Kněžnou...*s. 64-66, 101-102.

⁸³ STRÁŽNICKÁ, A. – ŠROM, J. – JUZA, J. *Historie města...* s. 48.

⁸⁴ ŠPLÍCHAL, V. *Historie a současnost ...* s. 52-53.

⁸⁵ DVOŘÁK, S. *Město Rychnov n. Kněžnou...*s. 70.

začal obchodovat se širším okolím. Jeho uzenářské výrobky si získaly popularitu nejen v Čechách a Rakousku, ale i za hranicemi monarchie.⁸⁶ Dalším podnikem byla například výroba likérů a ovocných vín Goldmann a Wertheimer založená roku 1850 v Rychnově nad Kněžnou.⁸⁷

Nejčastěji zastoupeným oborem však byl textilní průmysl. Nejvíce textilních závodů fungovalo přímo v Rychnově nad Kněžnou. Roku 1860 byl založen textilní závod Moricem Deutschmannem v Rychnově. Dalším rychnovským závodem byla například továrna A. M. Ledeče, která se zabývala výrobou kanafasů, utěrek, kapesníků a dalších, strojní tkalcovna založená roku 1894 a další textilní podniky. V Solnici působila tkalcovna S. L. Mahlera, v Kvasinách továrna na sukna, roku 1901 přeměněná na tkalcovnu. Dále ve Vamberku fungovaly textilní závody Antonína Bednáře založené 1855. Zpočátku začínal Bednář jako barvíř. Od roku 1882 postupně mechanizoval dílnu. Jednalo se o nejstarší mechanickou tkalcovnu na Rychnovsku. Ve Vamberku existoval i další textilní závod Josefa Zemana, založený roku 1818 jako paprskářství, který v roce 1870 přešel na strojovou výrobu. V roce 1890 byla vystavěna nová tovární a moderně zařízená budova. Dalším oborem textilního průmyslu bylo krajkářství, které se rozvíjelo v tomto kraji a jehož centrem se stal Vamberk.⁸⁸ Pojem vamberecká krajka je známý i dnes.

Dalším oborem průmyslu, který se nacházel na Rychnovsku, bylo zpracování železa a slévárenství. Tomuto odvětví vévodily Porkertovy závody ve Skuhrově nad Bělou. Původní Růženina huť byla založena roku 1817 hrabětem Kolowratem.⁸⁹ Roku 1865 byl správou hutí pověřen Josef Porkert, který se později stal jejím nájemcem. V huti se nejvíce vyráběly rošty a plotny pro kamna a náhrobní kříže. Po smrti Josefa roku 1895 převzali správu hutí jeho synové. Eduard Porkert se svým bratrem Vilémem roku 1897 koupili od Kolowratů Růženinu huť. Závod rozšířili koupí Sejkorovy továrny ve Skuhrově a později Lerchovy papírny v Kvasinách. Závod zněl na firmu Josef Porkert, slévárna železa a kovů. Eduard Porkert zemřel 1912. Po jeho smrti vedl továrnu jeho bratr Vilém, který do vedení zapojil i své syny. Za jeho působení se přešlo od výroby železa k odlévání litiny. Továrna začala vyrábět kvalitní strojky pro domácnost a litinové pianové rámy. Porkertova továrna ovlivnila život lidí ve Skuhrově a okolí tím,⁹⁰ že Skuhrov a Kvasiny se staly průmyslovými vesnicemi na Rychnovsku.

⁸⁶ *Významné osobnosti okresu...*s.179-180.

⁸⁷ DVOŘÁK, S. *Město Rychnov n. Kněžnou...*s.70.

⁸⁸ Tamtéž s. 70 – 72.

⁸⁹ Tamtéž s. 73.

⁹⁰ *Významné osobnosti...*s. 239-241.

Dalším představitelem kovodělného průmyslu na Rychnovsku byla továrna na zámky v Rychnově, jejímž zakladatelem byl Alois Fáborský, který roku 1911 spolu s obchodníkem Šedou začal vyrábět nejrůznější železné zboží.⁹¹ Již v roce 1912 byly vyráběny první zámky.⁹² Od roku 1917 se stal jediným majitelem Alois Fáborský. Závod se rozvíjel a rostl, ale to už především mimo sledované období. Zámky FAB se staly známými po celém světě.⁹³

Rychnovsko se z hlediska hospodářské stránky začalo rozvíjet především v poslední čtvrtině devatenáctého století. Rozvoj částečně přerušila první světová válka. Další hospodářský rozvoj pokračoval po válce v období první republiky. Místní podniky přežily i hospodářskou krizi třicátých let dvacátého století. Dokonce větší podniky se v této době snažily region podpořit tím, že nepropouštěly zaměstnance. Další ranou v hospodářském vývoji na Rychnovsku byla druhá světová válka a následný převrat, ze kterého se region již nevzpamatoval.

⁹¹ *Významné osobnosti okresu...*s. 91-92.

⁹² DVORÁK, S. *Město Rychnov n. Kněžnou...*s. 73.

⁹³ *Významné osobnosti...*s. 92.

4. Drobné peněžnictví na Rychnovsku 1863 – 1918

Na Rychnovsku dlouhou dobu neexistoval žádný peněžní ústav, který by se systematicky zabýval poskytováním finančních služeb. Po polovině 18. století začaly být zřizovány kontribuční fondy, které měly sloužit jako pojistka zemědělců v dobách neúrody. Časem se z těchto fondů poskytovaly i zápůjčky. Lidé si své úspory nejčastěji ukládali doma. V případě nutnosti si vypůjčovali u majetných soukromníků nebo u osob provozujících peněžní obchody na lichvářský způsob. Tento model se stal postupem času nevyhovující a bylo zapotřebí nových forem peněžního podnikání a tak byl na počátku 60. let 19. století v Rychnově nad Kněžnou zřízen úvěrní spolek, ze kterého se vyvinul nejstarší peněžní ústav na Rychnovsku.⁹⁴

V následujících podkapitolách bude pozornost zaměřena na jednotlivé peněžní ústavy, které v dané době na Rychnovsku působily. Jednalo se o šestnáct peněžních ústavů, třikrát občanskou záložnu, jedenkrát hospodářskou záložnu, okresní hospodářskou záložnu, živnostenskou záložnu a městskou spořitelnu a ve sledovaném období na Rychnovsku působilo ještě devět kempeliček.

4. 1 Občanské záložny

Ve sledovaném období na území Rychnovska působily tři občanské záložny a to v Rychnově nad Kněžnou, ve Vamberku a v Solnici.

4. 1. 1 Občanská záložna v Rychnově nad Kněžnou

Občanská záložna v Rychnově nad Kněžnou byla označena za nejstarší peněžní ústav založený na Rychnovsku.⁹⁵ Občanská záložna v Rychnově nad Kněžnou byla založena v roce 1863. Stanovy rychnovské občanské záložny byly sepsány a stvrzeny podpisy prvními představiteli záložny 16. března 1863. Tyto stanovy byly potvrzeny v Praze v květnu 1863 a občanská záložna byla zapsána do rejstříku společenství.⁹⁶ Ovšem v materiálech Občanské

⁹⁴ JUZA, J. *Skupinový inventář*....s. 7-10.

⁹⁵ Tamtéž s. 10.

⁹⁶ Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Občanská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 75, sign. 23, kart. 92, Stanovy 1863-1943, Stanovy z 16. dubna 1863 spolku záložního čili svépomocné kasy v Rychnově.

záložny ve Vamberku, které jsou uloženy ve Státním okresním archivu v Rychnově nad Kněžnou, se nachází datum 16. listopadu 1862, které bylo představiteli záložny považováno za datum založení občanské záložny ve Vamberku a v pozdějších výročních zprávách o činnosti záložny je toto datum opět uváděno jako datum vzniku záložny.⁹⁷ Vysvětlení je pravděpodobně následující. Na schůzi prvního března 1864 řešilo představenstvo vamberecké záložny dopis, který dostalo od c. k. finančního ředitelství, které 11. 2. 1864 rozhodlo, že stanovy nebyly okolované a tudíž jsou neplatné a nebyl tedy ani proveden zápis do rejstříku společenstev.⁹⁸ Pravděpodobně z tohoto důvodu byla jako nejstarší peněžní ústav na Rychnovsku uvedena Občanská záložna v Rychnově nad Kněžnou. Dalším vysvětlením může být, že Rychnovsko bylo pojato jako město Rychnov nad Kněžnou a nejbližší okolí a městečko Vamberk a nejbližší okolí bylo zase pojato jako Vamberecko.

Do roku 1863 nebyl tedy na Rychnovsku žádný peněžní ústav. V 60. letech vznikl v Rychnově nad Kněžnou úvěrní spolek. Zásahu na vzniku úvěrního spolku měl zejména soukenický cech v čele s Janem a Patricem Kapounem. Jako základ věnoval úvěrnímu spolku pan hrabě Hanuš z Kolowrat 500 zl. Účelem spolku bylo financovat nákup surovin pro řemeslnou výrobu ve velkém. Účel spolku je dobře vylíčen v jubilejní zprávě o činnosti záložny z roku 1912. *„Byl to zejména cech soukeníků s Janem a Patricem Kapounem v čele, kteří činili první pokusy směřující k tomu, aby řemeslnictvo získalo při nákupu surovin výhody nákupu ve velkém. Neboť má-li živnostník mít možnost konkurence s velkovýrobou, musí levně vyrábět. K tomu je nejprve třeba, aby obdržel dobré a levné suroviny, což mu lze jen tehdy, jestliže nakoupí ve velkém a za hotové. To ovšem nedokáže jednotlivý živnostník, poněvadž nemá dostatek ani peněz, ani úvěru. Dokáže se to však, spojí-li se více živnostníků a ručí-li vzájemně za sebe. Tímto principem dán základ solidního ručení všech členů vůči věřiteli. Působením zmíněných Jana a Patrice Kapouna vynesena tu poprvé myšlenka družstevní svépomoci na povrch a založen spolek, v němž živnostníci, opatření skromnými peněžními prostředky, hospodářsky posilovali.“*⁹⁹

Za přispění časopisu Posel z Prahy, kde František Šimáček propagoval zásady svépomocných spolků, přeměnil se úvěrní spolek v Rychnově nad Kněžnou roku 1863 na Občanskou záložnu, společenstvo s ručením obmezeným. Prvním starostou nově založeného ústavu byl zvolen Josef Vostřebal, obchodník potravinami v Rychnově nad Kněžnou,

⁹⁷ Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Občanská záložna Vamberk, inv. č. 98.

⁹⁸ Tamtéž, inv. č. 98, sign. 1, kart. 118, kniha č. 944, Kniha zápisů schůzí výboru a valných hromad 1862-1879, zápis ze dne 1. 3. 1864.

⁹⁹ SOKA RK, Občanská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 75, sign. 29, kart. 92, Výroční zprávy 1872 -1912, Jubilejní zpráva za rok 1912.

ředitelem František Bek, c. k. notář a kontrolorem Jan Vacek. Pokladníkem a zároveň členem ředitelstva byl od založení až do roku 1882 František Cejpek.¹⁰⁰

Josef Vostřebal byl nejen prvním starostou Občanské záložny v Rychnově nad Kněžnou, ale podílel se na jejím chodu od vzniku záložny v roce 1863 až do své smrti v roce 1898, nejprve jako starosta, pak ředitel a od roku 1885 až do své smrti vykonával funkci kontrolora.¹⁰¹ Josef Vostřebal se narodil roku 1820 v Rychnově nad Kněžnou. Vyučil se kupcem. Po vyučení se vydal na vandr. Do Rychnova se vrátil v roce 1848. Zřídil si zde kupecký krám. Později se stal členem městské rady. V letech 1870- 1877 a 1879- 1884 zastával úřad starosty města Rychnova n. Kn. Dále byl také členem výboru Občanské besedy. Patřil mezi příznivce ochotnické jednoty Tyl. Zemřel v září roku 1898 v Rychnově nad Kněžnou.¹⁰²

I první ředitel občanské záložny působil v záložně až do své smrti, nejprve jako ředitel, později jako člen výboru.¹⁰³ František Bek se narodil roku 1817 v Rychnově nad Kněžnou. Vystudoval pražskou univerzitu a roku 1850 byl jmenován aktuárem v Rychnově nad Kněžnou. V letech 1858-70 byl starostou města. Za jeho úřadování byla v roce 1859 založena Městská veřejná nemocnice. Byl zakladatelem Živnostenského společenstva krejčích a velitelem Sboru dobrovolných hasičů. Ke konci života patřil mezi nejstarší notáře obvodu Notářské komory chrudimské a královéhradecké. Zemřel 28. března 1890 v Rychnově nad Kněžnou.¹⁰⁴

Občanská záložna v Rychnově nad Kněžnou byla zapsána jako společenstvo s ručením obmezeným. Záložna ručila za svého trvání za své závazky svým jměním a dvojnásobnou výší podílů svých členů. Účelem podle prvních stanov z 16. dubna 1863 bylo „zvelebení, zesílení a povzbuzení stavu živnostenského vzájemným podporováním řádného řemeslníka a průmyslníka peněžitými půjčkami, zvláště ale co pobídka k občanské spořivosti“.¹⁰⁵ Účelem záložny bylo poskytovat svým členům úvěr, aby měli možnost s pomocí půjček vést a provozovat živnosti. Sídlo měla záložna v Rychnově.¹⁰⁶

Členem Občanské záložny v Rychnově nad Kněžnou se mohla stát každá samosprávná osoba, která se podpisem zavázala plnit stanovy záložny, složila zápisné a vstupní poplatek.

¹⁰⁰ SOKA RK, Občanská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 75, sign. 29, kart. 92, Výroční zprávy 1872 - 1912, Jubilejní zpráva za rok 1912.

¹⁰¹ Tamtéž, inv. č. 75, sign. 29, kart. 92, Výroční zprávy 1872 -1912.

¹⁰² *Významné osobnosti...*s. 325.

¹⁰³ SOKA RK, Občanská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 75, sign. 29, kart. 92, Výroční zprávy 1872 -1912.

¹⁰⁴ *Významné osobnosti...*s. 57-58.

¹⁰⁵ SOKA RK, Občanská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 75, sign. 23, kart. 92, Stanovy 1863-1943, Stanovy z 16. dubna 1863 spolku záložního čili svépomocné kasy v Rychnově.

¹⁰⁶ Tamtéž, inv. č. 75, sign. 23, kart. 92, Stanovy 1863-1943.

Členství se pozbývalo smrtí, výpovědí nebo usnesením valné hromady pro neplnění povinností. Členové měli právo žádat od záložny úvěr, dále se mohli účastnit spolkové správy volením výboru a usnášením se ve valných hromadách. Každý člen musel mít minimálně jeden závodní podíl. S počtem podílů souvisel i počet hlasů na valné hromadě, který byl omezen. Nikdo nesměl mít víc jak 5 hlasů. Peníze půjčoval spolek mezi své členy na stejný úrok, který činil 6%. Přebytky byly se souhlasem valné hromady rozděleny na dobročinné účely. Záložní kasa přijímala a zúčtovala vklady od 2 zlatek 5%.¹⁰⁷

Základní jmění záložny sloužilo k tomu, aby se z něj hradily nutné potřeby k vedení spolku, dále aby se z něj hradily menší ztráty, které by vznikly ze strany dlužných členů. Do základního jmění připadalo zápisné a vstupní poplatek členů. Záložna měla usilovat o to, aby získala vlastní budovu. Záložna do rezervního fondu každý rok připisovala část výtěžku.¹⁰⁸

Správa spolku náležela do rukou valné hromady, výboru a ředitelstva. Valná hromada musela být svolána veřejnou vyhláškou, na níž byl uveden program valné hromady, nejméně osm dní dopředu. O věcech, které nebyly uvedeny na programu mohla hromada jednat, nikoliv se o nich usnášet. Valné hromady se mohl účastnit každý člen, který řádně platil poplatky. Valná hromada byla způsobilá se usnášet, když se sešla desetina, později pětina členů. Valné hromadě příslušelo volit a doplňovat výbor, volit přihlížitele účtů, zřizovat místa a platy úřednické nebo zplnomocňovat k tomu výbor, po vyslyšení jednatelské a účetní zprávy propouštět výbor z odpovědnosti, usnášet se o stavbě nebo koupi domu pro záložnu, stanovit, jak se má naložit se správním přebytkem, měnit stanovy a usnášet se o zániku spolku. Valná hromada se usnášela nadpoloviční většinou přítomných. Pouze u změny stanov a usnesení o rozchodu spolku bylo potřeba 2/3, později 1/2 hlasů.¹⁰⁹

Výbor se staral o správu spolku. Skládal se z 12 členů volených ve valné hromadě na tři roky. Každý rok vystupovala jedna třetina členů výboru a doplňovala se novou volbou. Členové mohli být opětovně voleni¹¹⁰, což se taky často dělo, a ve výboru, ale i v ředitelstvu se střídali stejní lidé. Někteří členové byli v různých funkcích činní dlouhá léta, to byl případ i výše zmíněného Josefa Vostřebala a Františka Beka. Dalším takovým případem je např. Ignác Havel, který zastával funkci pokladníka 25 let v letech 1882-1907. Dalším rekordmanem byl A. M. Wolf, lékárník, který byl předsedou výboru, přehlížitelem účtů i ředitelem 28 let.¹¹¹

¹⁰⁷ SOkA RK, Občanská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 75, sign. 23, kart. 92, Stanovy 1863-1943.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ SOkA RK, Občanská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 75, sign. 29, kart. 92, Výroční zprávy 1872 - 1912.

Ročenka občanské záložny v Rychnově n. Kn. zapsaného společenstva s obmezeným ručením. Praha, 1918.

Výbor si ze svého středu volil starostu (předsedu), náměstka a jednatele. Aby se výbor mohl usnášet, muselo být přítomno aspoň 7 členů. Hlasovalo se nadpoloviční většinou a při rovnosti hlasů rozhodl hlas předsedy. Výbor přijímal členy do spolku, vyměřoval jim úvěr, povoloval půjčky, staral se, aby hotovost v pokladnici neležela ladem. V případě velkého přebytku v pokladnici mohl vypomáhat půjčkami jiným záložnám, jinak ale měl peníze uložit v bezpečných ústavech, jen výjimečně v bezpečných cenných papírech, ustavoval míry úroků i poplatky a také určoval lhůty pro vklady a půjčky.¹¹² Schůze výboru rychnovské záložny se nekonaly pravidelně. Konaly se většinou jedenkrát týdně, někdy i vícekrát. Jednalo se v nich o povolení půjček členům nebo o prodloužení půjček. Bylo tam vždy uvedeno jméno žadatele, dále odkud pochází, u hypotekárních zápůjček uvedena nemovitost, kterou ručil, a pak zda byla půjčka povolena. Každý zápis ze schůze výboru byl stvrzen podpisy přítomných členů výboru.¹¹³

Ředitelstvo se stávalo ze tří členů, ředitele, pokladníka a kontrolora. Volilo se na valné hromadě na tři roky. Úkolem ředitelstva bylo řádné vedení a řízení záležitostí společenstva, bezpečné uschování peněz, cenných papírů a jistin. Svě záležitosti vyřizovalo na schůzích, které se měly konat nejméně 1x týdně. Usnesení se provádělo nadpoloviční většinou hlasů. Pokladník vedl knihy, uschovával hotovost, vypracovával měsíční závěrky, roční bilanci, vydával výplaty z pokladny na písemný poukaz. Kontrolor vedl knihy kontrolní podle instrukce výboru. Zastupoval ředitele i pokladníka. Ředitel vydával poukázky k výplatě, uschovával cenné papíry, listiny i depozita, dohlížel na pokladníka a kontrolora.¹¹⁴

Ředitelstvo společně s výborem zastupovalo společenstvo při uzavírání smluv i před soudem. Ředitelstvo a výbor musely být ve shodě při jmenování úředníků do služby spolku, při úpravě jejich platu, při uzavírání nájemních i jiných smluv a prodeje nemovitostí.¹¹⁵

Schůze ředitelstva rychnovské záložny se konaly pravidelně jedenkrát v týdně, jak bylo uvedeno ve stanovách, v sobotu. Zápis jen konstatoval, jakou knihy vykazovaly hotovost a jaký byl přebytek. Zápis byl podepsán přítomnými členy ředitelstva.¹¹⁶

Zánik společenstva mohl nastat usnesením valné hromady, konkurzem, úpadkem spolkového jmění, nařízením úřadů. Jestliže by po uspokojení závazků společenstva zůstaly nějaké prostředky, tak by byly přiděleny na dobročinné účely.¹¹⁷

¹¹² SOkA RK, Občanská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 75, sign. 23, kart. 92, Stanovy 1863-1943.

¹¹³ Tamtéž, inv. č. 75, sign. 1-3, kart. 90, kniha č. 714-716, Kniha zápisů schůzí výboru 1881-1887.

¹¹⁴ Tamtéž, inv. č. 75, sign. 23, kart. 92, Stanovy 1863-1943.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ Tamtéž, inv. č. 75, sign. 9-13, kart. 91, kniha č. 722-726, Kniha zápisů schůzí ředitelství 1880-1924.

¹¹⁷ Tamtéž, inv. č. 75, sign. 23, kart. 92, Stanovy 1863-1943.

Občanská záložna v Rychnově nad Kněžnou úřadovala ve všední dny od 8 do 12 hodin dopoledne, v neděli a ve svátek od 9 do 11 hodin dopoledne. Od roku 1906 se v neděli a ve svátek neúřadovalo. Úřadovna se nacházela v domě č. p. 6 na Novém náměstí. Od 1. 4. 1897 se úřadovna záložny nacházela v domě č. p. 79, který záložna nechala vystavět. Jedná se o Národní dům v Panské ulici.¹¹⁸ Jedná se o kulturní dům, též nazývaný Pelclovo divadlo, kde se nachází divadelní sál, kde se hrálo a dodnes hraje divadlo, dále se zde konaly a konají různé společenské akce, dnes například nejrůznější plesy a kurzy tanečních.

Občanská záložna každý rok pravidelně rozdělovala svůj výtěžek na dobročinné a veřejně prospěšné účely. Můžeme si to, jak záložna podporovala nejrozmanitější spolky, demonstrovat na rozdělení výtěžku za rok 1908. Z čistého zisku za rok 1908 podle usnesení valné hromady ze dne 25. března 1909 vyplatila občanská záložna rezervnímu fondu 3622K 31h, renumerace panu účetnímu 100K, městské opatrovně 400K, měšťanské škole chlapecké 40K, knihovně obecní školy chlapecké 30K, knihovně dívčí školy 40K, knihovně pokračovací školy 30K, pokračovací škole 20K, fondu gymnasijskému 50K, spolku sv. Ludmily 50K, spolku sv. Ludmily odboru polévkovému 37K, Vzdělávacímu spolku v Rychnově nad Kněžnou 20K, na zvelebení Studánky¹¹⁹ 50K, Okrašlovacímu spolku 50K, Spolku pro potírání tuberkulosy 50K, Spolku pro tělesnou výchovu mládeže 20K, Spolku dobrovolných hasičů rychnovských 20K, Stráži na východě 10K, Husovu fondu 10K, Ústřední matici školské 40K, odboru Severočeské jednoty 30K, spolku Komenský ve Vídni 30K, matici v Hněvotíně u Olomouce 10K, matici školské v Českých Budějovicích, matici Opavské, spolku Detvan v Praze, Spolku školskému v Zábřehu, Národní jednotě v Novošatech u Olomouce, škole v Hněvkově u Zábřehu a škole české v Karvíně po 10K.¹²⁰ Jak vyplývá z tohoto rozdělení čistého zisku za rok 1908, většina prostředků šla ku prospěchu místních organizací či ke zvelebení místních míst. Obdobně tomu bylo i v ostatních letech. Jakousi stálicí v rozdělování čistého zisku byl spolek sv. Ludmily, místní dobročinný spolek pro chudé.¹²¹ Pravidelně se také objevovala položka vydaná Matici školské. Občanská záložna

¹¹⁸ SOkA RK, Občanská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 75, sign. 29, kart. 92, Výroční zprávy 1872 - 1912.

¹¹⁹ Studánka byly klimatické lázně v lese Včelném blízko Rychnova. Dnes je na jejich místě nově vystavěný hotelový komplex, otevřený na podzim roku 2010.

¹²⁰ SOkA RK, Občanská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 75, sign. 25, kart. 92, Rozdělení čistého zisku 1909.

¹²¹ Spolek sv. Ludmily byl založen roku 1878 a jeho polévkový odbor o dvacet let později. Spolek se podílel na místních dobročinných akcích, především těch pro chudé školní děti. Každoročně spolek pořádal pro tyto děti mikulášské a vánoční besídky, kde byly obdarovány šatstvem a obuví. Polévkový odbor tohoto spolku se staral o stravu chudé školní mládeže. Členkami spolku byly místní ženy a dívky, které organizovaly dobročinné akce. K příznivcům spolku ale patřili i muži, kteří platili roční příspěvek. Na popud spolku byla roku 1880 za pomoci obce a občanské záložny do dívčí školy umístěna opatrovna.

rozdělovala čistý zisk pro dobročinné a veřejně prospěšné účely i ve válečných letech, i když menší měrou, dbala více na posílení rezerv, což je vzhledem k situaci pochopitelné.

Občanská záložna se vyvíjela poměrně klidným způsobem. Jakožto nejstarší ústav na Rychnovsku neměla z počátku žádné větší problémy s konkurencí. Počet jejích členů se pohyboval v letech 1881-1917 mezi 389 až 592. Nejmenší počet členů měla občanská záložna v roce 1898, a to oněch zmíněných 389. Největší počet členů měla v roce 1886, a to 592. S počtem členů souvisela i výše závodních podílů. Čím více členů, tím větší suma závodních podílů.¹²² Nejvíce členů mělo pouze jeden podíl.¹²³ Od roku 1887 následoval určitý pokles členů, což mohlo být způsobeno tím, že právě v tomto roce zahájila činnost městská spořitelna, ovšem vkladů neubývalo. V roce 1894 byla založena Občanská záložna v Solnici, což se ale ani na počtu členů, ani výši vkladů nějak nepodepsalo. Rovněž ani zřízení Okresní hospodářské záložny v Rychnově nad Kněžnou v roce 1886, ani zřízení Živnostenské záložny v Rychnově nad Kněžnou roku 1910 nemělo zvláštní vliv na snížení počtu členů občanské záložny nebo snížení vkladů. Roku 1900 přešla záložna na korunovou měnu. V roce 1901 si zřídila záložna fond pro kurzovní ztráty a o rok později ještě penzijní fond. Vklady úročila ve sledovaném období v rozmezí 3a1/4 % - 5%. Záložna také byla členem Jednoty záložen, která zde pak pravidelně vykonávala revize, vždy s uspokojivým výsledkem. Jak již bylo výše zmíněno, občanské záložny měly poskytovat především krátkodobý úvěr směnečný. Tak se dělo především na počátku vzniku záložny. Postupně se však rozmáhal hypoteční úvěr, jehož výše od roku 1881 převyšovala výši úvěru poskytnutého na směnky. Největší rozdíl byl v roce 1906, kdy záložna na hypotekárním úvěru poskytla přes jeden milion korun a na směnkách pouze něco kolem dvě stě padesáti tisíc korun.¹²⁴

Jak bylo již zmíněno výše, vývoj rychnovské záložny probíhal klidně, poskytovala hypoteční a směnečné úvěry svým členům, rozmnožovala své jmění a přebytky věnovala na dobročinné a veřejně prospěšné účely. Jako nejstarší ústav na Rychnovsku nebyla nějaký čas ohrožena konkurencí. Její existenci neohrožovaly ani záložny, které v regionu postupně vznikaly. Každá si našla svůj okruh klientů. Od roku 1881 se v Rychnově začalo uvažovat o založení nového peněžního ústavu, spořitelny. S myšlenkou založit ve městě spořitelnu přišel PhDr. Tomáš Kouřil, gymnaziální profesor. A od tohoto roku se začaly objevovat myšlenky, aby se občanská záložna přeměnila v městskou spořitelnu. Tyto návrhy byly na valných

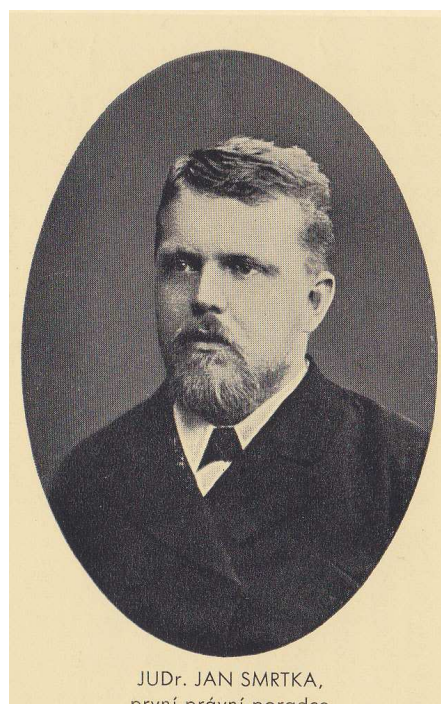
Dvořák, S. *Město Rychnov n. Kněžnou*....s. 100.

¹²² *Ročenka občanské záložny*...s. 14.

¹²³ SOkA RK, Občanská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 75, sign. 21, kniha č. 734, Kniha členů 1874-1944.

¹²⁴ Tamtéž, inv. č. 75, sign. 29, kart. 92, Výroční zprávy 1872 -1912.

hromadách občanské záložny zamítnuty.¹²⁵ Městská spořitelna v Rychnově nad Kněžnou byla založena v roce 1886 a svou činnost započala prvním lednem 1887. Roku 1888 poskytla občanská záložna spořitelně zápůjčku 10 000 zl pro garanční fond spořitelny.¹²⁶ Na valné hromadě 19. dubna 1891 byl přednesen návrh podaný místním obecním úřadem dne 27. března 1891, aby valná hromada likvidaci občanské záložny provedla ve prospěch městské spořitelny. O tomto návrhu bylo hlasováno a byl zamítnut.¹²⁷ V tomto období byl ředitelem občanské záložny JUDr. Jan Smrtka. Tuto funkci vykonával až do své smrti. Za jeho ředitelování byla dokončena stavba Národního domu.¹²⁸ Jan Smrtka byl zároveň také přednostou kanceláře městské spořitelny od jejího vzniku až do své smrti v roce 1899. Vykonával tedy obě funkce současně. JUDr. Jan Smrtka byl váženou osobou v Rychnově nad Kněžnou. Narodil se 16. 5. 1854 v Rychnově nad Kněžnou. Vystudoval rychnovské gymnázium. Po jeho ukončení studoval práva v Praze. Krátce působil v Hradci Králové a Ústí nad Orlicí. V roce 1881 se vrátil do Rychnova. V roce 1886 se stal náměstkem obecního starosty a v roce 1890 se sám stal starostou. Funkci vykonával až do své smrti roku 1899. Zemřel 7. 4. 1899. V letech 1891-1894 byl starostou okresu. Byl členem snad všech spolků v Rychnově. Zasloužil se o výstavbu rychnovsko-solnické železniční dráhy v roce 1893. Její zkratka RSMD – rychnovsko-solnická místní dráha byla vysvětlována i jinak – Rychnov Smrtkovu má dráhu. Za jeho působení byla také dokončena výstavba budovy nemocnice, zřízení sirotčince, otevřena Odborná tkalcovská škola, vystavěn nový vodovod atd. Za rozkvět města obdržel řád císaře Františka Josefa I.¹²⁹ V místním tisku Poslu z Podhoří byla líčena jeho předčasná smrt jako tragédie.¹³⁰

Obraz č. 2: Jan Smrtka

¹²⁵ SOkA RK, Občanská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 75, sign. 5, kart. 91, kniha č. 718, Kniha zápisů schůzí valných hromad 1874-1888.

¹²⁶ *Padesát let Městské spořitelny...*s. 10.

¹²⁷ SOkA RK, Občanská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 75, sign. 6, kart. 91, kniha č. 719, Kniha zápisů schůzí valných hromad 1889-1905.

¹²⁸ Tamtéž, inv. č. 75, sign. 29, kart. 92, Výroční zprávy 1872 -1912.

¹²⁹ *Významné osobnosti okresu...* s.283.

¹³⁰ SOkA RK, Soubor regionálních tiskovin, Posel z Podhoří 1899, sign. NM 32/ 14, Posel z Podhoří číslo 15 z 15. 4. 1899.

Řada členů, kteří působili v občanské záložně, působila také v městské spořitelně. Takovým příkladem byl například první předseda ředitelství městské spořitelny JUDr. Josef Kalis, který předtím působil v občanské záložně jako člen výboru i ředitelstva.¹³¹

Mezi občanskou záložnou a městskou spořitelnou zpočátku panoval vztah řevnivosti a kooperace zároveň, spořitelna měla zájem na zániku záložny, ale ta povolila půjčku pro garanční fond spořitelny. To, že mezi ústavy nepanovala až taková řevnivost, jak by se mohlo zdát, dokazuje současné působení Jana Smrčky v obou ústavech zároveň. Spořitelna a záložna byly propojené více osobami. Dalším vztahem, který se objevil mezi ústavy, byla zdravá konkurence. Oba ústavy od vzniku místního časopisu Posel z Podhoří v roce 1886 inzerovaly a nabízely své služby. Návrh na likvidaci záložny ve prospěch spořitelny nebyl vláčen místním plátkem ani z jedné strany. V novinách se objevilo konstatování, že takový návrh byl přednesen na valné hromadě záložny a byl zamítnut. Občanská záložna inzerovala v Poslu po celou dobu sledovaného období, spořitelna pak po přelomu století inzerovala čím dál méně.¹³² Mohlo to být způsobeno tím, že se spořitelna již pevně usadila na místním finančním trhu a necítila hrozbu od ostatních peněžních ústavů, kdežto občanské záložně vznikaly stále nové konkurentky v podobě dalších záložen. Občanská záložna a spořitelna dospěly tedy ke koexistenci, kdy vedle sebe existovaly a rozvíjely se.

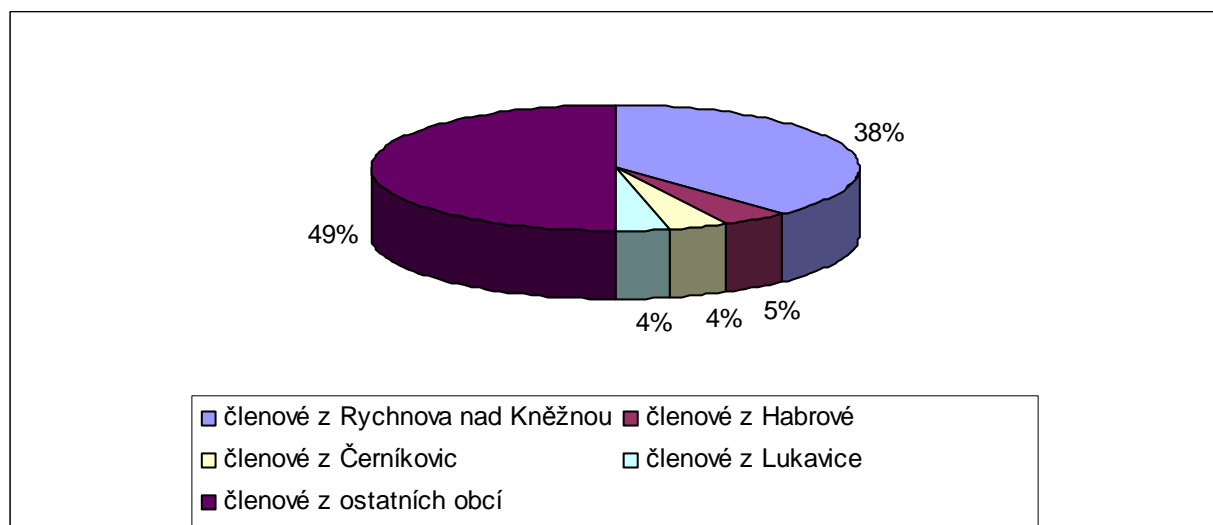
Členy občanské záložny byli z velké části přímo obyvatelé Rychnova nad Kněžnou, dále pak obyvatelé Habrové, která byla od roku 1849 do roku 1950 samostatnou obcí, dnes je součástí Rychnova nad Kněžnou. Z okolních vesnic pak byla více zastoupena Javornice, dále pak Černíkovice a Lukavice. Méně pak Třebešov. Necelé dvě procenta tvořili členové ze Solnice, kde měli od roku 1869 vlastní hospodářskou záložnu a od roku 1894 i občanskou záložnu. Z Vamberka byli pouze dva členové. Obyvatelé Vamberka a nejbližšího okolí využívali pravděpodobně více služeb občanské záložny ve Vamberku, která vznikla ve stejné době jako záložna rychnovská.¹³³

¹³¹ *Padesát let Městské spořitelny...*s.54.

¹³² SOkA RK, Soubor regionálních tiskovin, Posel z Podhoří 1899, sign. NM 32/ 1-33.

¹³³ SOkA RK, Občanská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 75, sign. 21, kniha č. 734, Kniha členů 1874-1944.

Graf č. 1: Členové občanské záložny v Rychnově nad Kněžnou podle místa bydliště¹³⁴

4. 1. 2 Občanská záložna ve Vamberku

Zakládací listina o založení občanské záložny ve Vamberku byla sepsána dne 16. listopadu 1862. Tato slova stojí v úvodu zakládací listiny: „*Nížepsaní občané vamberští majíce na zřeteli rozkvět a blahobyt veškerého občanstva Vamberského usnesli se v poradu vzíti dnešního dne, jaký způsob by zámožno bylo zmáhající se chudobě a z toho v zápětí povstat mohoucímú mravnímu úpadku přítrž učiniti A poněvadž tedy k odstranění chudoby se hlavní prostředek hledati musí, tož myslěj shromáždění, že naznačením a připravením cest k blahobytu hmotnému se všeliká za dnů našich mocněna povrch deroucí mravní skleslost aspoň částečně poraziti může.*“¹³⁵

Za iniciátora založení vamberecké záložny je považován Jan Pláteník, obuvník. Jan Pláteník se nadchl pro myšlenku zřízení záložny ve Vamberku díky Františku Šimáčkovi, který v té době v Poslu z Prahy propagoval myšlenky záloženského hnutí.¹³⁶ 2. listopadu 1862 se sešlo v budově místní školy šestnáct vambereckých občanů, aby projednali založení záložny ve Vamberku. Chtěli tak přispět k odstranění chudoby, pomoci chudému člověku, a podpořit tak rozvoj spořivosti vambereckých obyvatel a tím podpořit také jejich mravnost.

¹³⁴ Graf znázorňující členy rychnovské občanské záložny vychází z knihy členů této záložny. SOkA RK, Občanská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 75, sign. 21, kniha č. 734, Kniha členů 1874-1944.

¹³⁵ SOkA RK, Občanská záložna Vamberk, inv. č. 98, sign. 1, kart. 118, kniha č. 944, Kniha zápisů schůzí výboru a valných hromad 1862-1879.

¹³⁶ Tamtéž, inv. č. 98, sign. 21, kart. 121, Jednatelské zprávy 1880-1946, Zpráva o hospodaření záložny v roce 1937 a celková zpráva přednesená správcem Občanské záložny v 75. řádné valné hromadě 6. března 1938.

Těchto šestnáct občanů se usneslo, že se musí sejít v hojnějším počtu a další schůze Vambereckých byla svolána na neděli 9. listopadu 1862. Sešel se již větší podíl občanů. Hlavním probíraným tématem byly stanovy. Byl zvolen prozatímní výbor, který se měl postarat o vznik společenstva. Do tohoto výboru byli zvoleni: Josef Pavlišta, měšťanosta, farář Karel Novák, Jan Zeman, poštovník, Jan Stöhr, obchodník dřívím, Antonín Suchánek, kupec, Josef Vrabec, řídící učitel a Jan Kubias, hostinský. Další schůze byla svolána na příští neděli dne 16. listopadu 1862, kdy byl také proveden pamětní zápis o vzniku společenstva. Každý člen složil jednu zlatku ročně do záložního spolku, a tak byla zahájena činnost společenstva.¹³⁷

Firma občanské záložny ve Vamberku zněla Občanská záložna ve Vamberku, zapsané společenstvo s ručením neobmezeným. Její sídlo bylo ve Vamberku.¹³⁸ Jako jedna z mála byla Občanská záložna ve Vamberku zapsána jako společenstvo s ručením neobmezeným. Její členové tudíž ručili za závazky společenstva celým svým majetkem. Jako společnost s ručením neobmezeným fungovala po celou dobu sledovaného období.

Účelem záložny bylo zjednávat si společným úvěrem svých členů finanční prostředky, půjčovat peníze svým členům na úrok a přijímat peníze na úrok od členů i nečlenů. Vklad se úrokoval od výše jednoho zlatého. Záložna se stávala z neuzavřeného počtu členů.¹³⁹

Záložní finanční prostředky se nacházely v základním jmění, závodních podílech členů, ve vkladech, v penězích na společný úvěr společenstva a v penězích vydlužených na společný úvěr členů. Základní jmění se skládalo ze základního fondu, který se rozšiřoval podílem přebytku a zápisným členů. Výši zápisného určoval výbor.¹⁴⁰

O přijetí člena rozhodoval výbor. Každý musel mít v záložně nejméně jeden závodní podíl ve výši 20zl, ale každý mohl mít podílů v hotovosti, kolik chtěl. Podíly se splácely v hotovosti nebo nejvíce v deseti měsíčních splátkách po dvou zlatých. Na každý podíl mohl člen žádat půjčku až do výše 400zl.¹⁴¹

Správa společenstva byla v rukou ředitelstva, výboru a valných hromad. Ředitelstvo bylo přednostentvem záložny a skládalo se z ředitele a dvou členů volených valnou hromadou na jeden rok. Ředitelstvo zastupovalo záložnu, vyřizovalo své záležitosti na schůzích, jimž předsedal ředitel, na konci každého roku uzavíralo účty.¹⁴²

¹³⁷ SOkA, Občanská záložna Vamberk, inv. č. 98, sign. 1, Kniha zápisů schůzí výborů a valných hromad 1862 – 1879.

¹³⁸ Tamtéž, inv. č. 98, sign. 20, kart. 121, Stanovy 1874 – 1922.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Tamtéž.

Výbor se skládal z 10 členů volených na valné hromadě na tři roky. Každý rok polovina členů vystoupila. Hlavní působností výboru byla funkce dozorčí rady. Výbor dožíral na správu záložny, mohl kdykoliv nahlížet do účtů. Výbor spolu s ředitelstvem přijímal a propouštěl úředníky společenstva, stanovoval jim platy, usnášel se o návrzích ředitelstva za udělení půjček, určoval míru úroku z vkladů a půjček a vypracovával domácí řád. O svých jednáních museli členové ředitelstva a výboru vést protokol.¹⁴³ Schůze se nekonaly pravidelně.¹⁴⁴

Ředitelstvo svolávalo jedenkrát do roka valnou hromadu, a to nejdéle do konce měsíce ledna. Valná hromada se musela svolat vyhláškou nejméně osm dní před jejím konáním. Mimořádné valné hromady se konaly, usneslo-li se na tom ředitelstvo s výborem nebo žádalo si to nejméně 30 členů. Jeden podíl znamenal jeden hlas na valné hromadě, deset dva hlasy, dvacet pět tři hlasy, padesát podílů čtyři hlasy a sto pět hlasů. Nikdo nesměl mít víc jak pět hlasů. Valná hromada se mohla usnášet, když bylo přítomno aspoň 50 členů se 70 podíly. Jednalo-li se o změnu stanov či zánik společenstva, bylo potřeba, aby bylo přítomno členů s jednou třetinou závodních podílů a 2/3 přítomných by museli hlasovat. Jinak se hlasovalo většinou. Valné hromadě příslušelo schvalovat roční účty, stanovy, náhrady členům ředitelstva a výboru za práce vykonané ve společenstvu, návrh domácího řádu záložny a odvolání členů ředitelstva a výboru. Dále jí příslušelo rozhodovat rozepře a jak naložit se správním přebytkem.¹⁴⁵

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, záložna dostala 1. března 1864 dopis od c. k. finančního ředitelství, že její stanovy nejsou okolkované, a tudíž jsou neplatné, a proto nemůže být záložna zapsaná do rejstříku.¹⁴⁶ Z pramenů dále vyplynulo, že k legalizaci stanov došlo až v roce 1874, tedy až po 12 letech od vzniku společenstva. 25. dubna 1874 byly potvrzeny předsedou Janem Fransem a c. k. notářem Františkem Bekem.¹⁴⁷ Tyto stanovy byly schváleny dekretem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 23. listopadu 1874.¹⁴⁸

Záložna se věnovala svému účelu, poskytovala úvěr svým členům a umožňovala uložit si peníze na úrok všem v neomezené výši. Členům však poskytovala výhodnější úrok o půl procenta na uložení peněz. Toto je i dnes častým jevem, že stálým uživatelům jistého

¹⁴³ SOKA RK, Občanská záložna Vamberk, inv. č. 98, sign. 20, kart. 121, Stanovy 1874–1922.

¹⁴⁴ Tamtéž, inv. č. 98, sign. 1-5, kart. 118, knihy č. 944-948, Kniha zápisů schůzí výboru a valných hromad 1862-1926.

¹⁴⁵ Tamtéž, inv. č. 98, sign. 20, kart. 121, Stanovy 1874–1922.

¹⁴⁶ Tamtéž, inv. č. 98, sign. 1, kart. 118, kniha č. 944, Kniha zápisů schůzí výboru a valných hromad 1862-1879.

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ Tamtéž, inv. č. 98, sign. 21, kart. 121, Jednatelské zprávy 1880-1946, Zpráva předsedy ředitelství přednesená na valné hromadě Občanské záložny ve Vamberku, konané 9. března 1941 k 5. bodu pořadu jednání, kterým jest návrh výboru na doplnění stanov záložny.

produktu jsou poskytnuty lepší podmínky. Úročení vkladů se pohybovalo mezi 4 – 5%. Pohyboval se i úrok na půjčky, který dosáhl i 7%. V roce 1917 však klesl úrok u hypoték na 4,5%.¹⁴⁹

V letech 1885 – 1892 měla občanská záložna mezi 307 až 447 členy. Nejvíc jich měla v roce 1892 447.¹⁵⁰ Počet členů tedy kolísal více než u občanské záložny v Rychnově. V roce 1908 bylo zrevidovaných členských knížek 286, 1909 jich bylo 225, v roce 1911 189, v roce 1917 jich bylo už pouze 131.¹⁵¹ Důvodem poklesu členů mohla být vzrůstající konkurence v nově vznikajících záložnách. Na druhou stranu ale občanská záložna ve Vamberku nenabízela ve sledovaném období své služby v místním tisku Poslu z Podhoří.¹⁵²

Obdobně jako u občanské záložny v Rychnově nad Kněžnou i zde byly členové často opětovně voleni do čela záložny. Takovým případem byli například Jan Stöhr a Antonín Bednář, kteří oba působili v záložně dlouhá léta. Jan Stöhr působil v záložně od jejího vzniku až do konce 80. let 19. století jako člen výboru a jako jeho starosta. Antonín Bednář působil v záložně od roku 1891 jako člen výboru, jeho starosta a náměstek starosty. Oba výše jmenovaní také patřili k významným obyvatelům města.¹⁵³

Jan Stöhr se narodil ve Vamberku v květnu roku 1822. Jeho otec byl ve Vamberku krupařem. V letech 1854-1855 plavil dříví do Mělníku. Za války s Pruskem v roce 1866 se jako starosta města postavil na odpor pruskému veliteli, který chtěl dát Vamberk vyplenit a uchránil tak město před drancováním. Za své zásluhy byl vyznamenám rakouskou vládou zlatým záslužným křížem s korunou. Mezi vambereckými občany byl velmi populární. Od roku 1859 byl volen nepřetržitě do městské rady a dvakrát byl zvolen i starostou města. Byl zakladatelem fondu pro založení sirotčince, měl zásluhy na místním školství a ochotnickém divadle. Na jeho popud byla založena roku 1867 založena Měšťanská beseda. Byl iniciátorem myšlenky, aby byla postavena nová radniční budova. Byl zvolen do sněmu Království českého. Zemřel v květnu 1899 v Praze.¹⁵⁴

Antonín Bednář mladší byl vambereckým podnikatelem. Narodil se roku 1863 ve Vamberku. Otec Antonín Bednář starší mu předal tkalcovnu s 32 stavy. On ji rozšířil, že roku 1913 měla více jak 700 stavů. Roku 1914 byl jmenován členem komise pro obchodní styky

¹⁴⁹SOKA RK, Občanská záložna Vamberk, inv. č. 98, sign. 1-5, kart. 118, knihy č. 944-948, Kniha zápisů schůzí výboru a valných hromad 1862-1926.

¹⁵⁰Tamtéž, inv. č. 98, sign. 22, kart. 121, Výroční účty a ročenky 1886 -1941.

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵²SOKA RK, Soubor regionálních tiskovin, Posel z Podhoří 1899, sign. NM 32/ 1-33.

¹⁵³SOKA RK, Občanská záložna Vamberk, inv. č. 98, sign. 1-5, kart. 118, knihy č. 944-948, Kniha zápisů schůzí výboru a valných hromad 1862-1926.

SOKA RK, Občanská záložna Vamberk, inv. č. 98, sign. 22, kar. 121, Výroční účty a ročenky 1886 – 1941.

¹⁵⁴Významné osobnosti...s. 287.

zahraničního obchodu a komerčním radou. Byl také aktivním členem místních spolků. Například byl 42 let předsedou vambereckého ochotnického spolku Zdobničan. Ve Vamberku založil Klub českých turistů. Na vlastní náklady nechal vybudovat chatu zvanou Bednářova. Zemřel v květnu 1952 v Rychnově nad Kněžnou.¹⁵⁵ Největším rekordmanem byl ovšem Boh. V. Kosek, který ve službě vamberecké záložny strávil 60 let.¹⁵⁶

Stejně jako rychnovská záložna i vamberecká záložna rozdělovala přebytky na prospěšné a dobročinné účely, a to zejména ty místní. Přispívala městu na splacení železniční dráhy. V roce 1908 poskytla příspěvek městu ve výši 1100K na zařízení telefonického spojení a na stavbu opatrovny 200K. Dále podporovala rozšíření žákovských knihoven, přispívala obecné škole v Merklovicích, sdružení dobrovolných hasičů ve Vamberku a také např. přispěla místním pohořelým. Mimo tyto místní podniky přispěla Národnímu divadlu po požáru, mezi položkami se také často objevoval spolek Komenský ve Vídni a Matice školská.¹⁵⁷

Občanská záložna ve Vamberku se také podílela na vzniku koupaliště. Návrh Adolfa Vyskočila na zřízení koupaliště byl probírán na sezení ředitelstva a výboru 28. července 1893. Apeloval na záložnu, aby přispěla na zřízení koupaliště. Argumentem bylo, že když už i cizinec nabídl pomoc, tak by bylo ostudné, kdyby místní nepomohli. Oním cizincem byl JUDr. Smrta, předseda rychnovského vodního družstva, který zapůjčil stanovy a přislíbil právní věci bezplatně vyřídit. Ředitelstvo návrh, aby občanská záložna přispěla na zřízení plovárny, jednohlasně přijalo a přislíbilo příspěvek ve výši 350 zlatých a to pod podmínkou, která je dnes už dost těžko uvěřitelná, že „*školní dítky zdejší za vedení místních pánů učitelů budou míti vstup do plovárny té volný*“.¹⁵⁸

Nejvíce členů občanské záložny ve Vamberku k roku 1875 bylo přímo z Vamberka, pak Doudleb, dále z Merklovic a Potštejna.¹⁵⁹

¹⁵⁵ *Významné osobnosti*....s. 56.

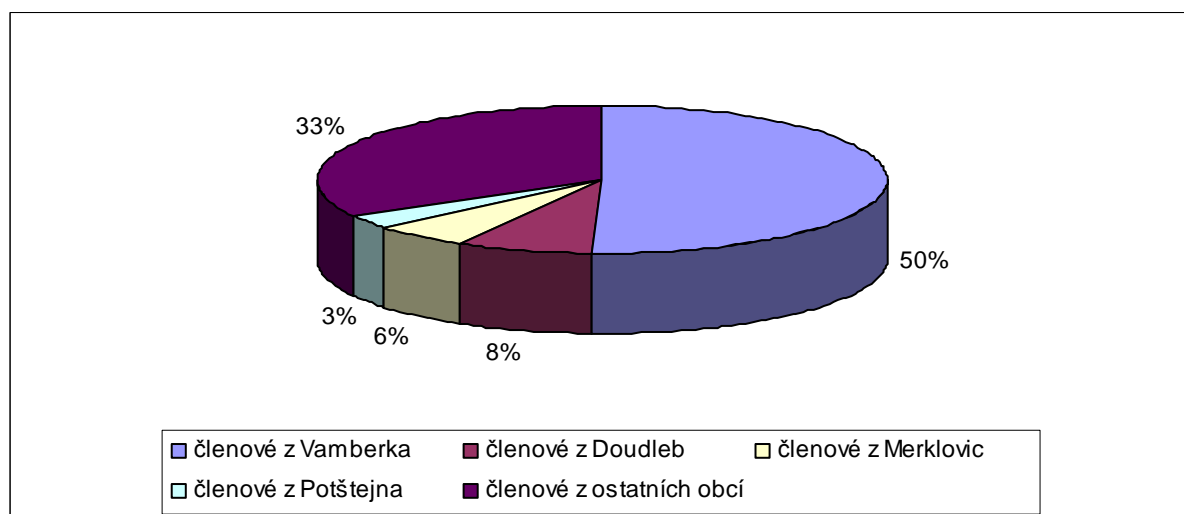
¹⁵⁶ SOkA RK, Občanská záložna Solnice, inv. č. 85, sign. 14, kart. 103, Výroční účty a zprávy, ročenky 1897-1935.

¹⁵⁷ SOkA RK, Občanská záložna Vamberk, inv. č. 98, sign. 10, kart. 119, kniha č. 953, Kniha zápisů schůzí valných hromad 1898-1908.

¹⁵⁸ Tamtéž, inv. č. 98, sign. 3, kart. 118, kniha č. 946, Kniha zápisů schůzí výboru a valných hromad 1887-1898.

¹⁵⁹ Tamtéž, inv. č. 98, sign. 17, kart. 121, kniha č. 960, Kniha členů 1875.

Graf č. 2: Členové občanské záložny ve Vamberku podle místa bydliště¹⁶⁰

4. 1. 3 Občanská záložna v Solnici

Ustavující schůze občanské záložny v Solnici se konala 8. dubna 1894 v Solnici v hostinci pana Františka Hrušky. Schůzi zahájil Alois Hlaváček, majitel válcového mlýna a předseda výboru pro zřízení záložny v Solnici. Ustavující schůze se zúčastnilo 32 pozvaných účastníků. Předseda jmenoval Theodora Kunce, učitele, zapisovatelem a dva verifikátory protokolu – Karla Ludvíka, mlynáře a Eduarda Švorce, punčocháře. Poté vyložil předseda účel schůze a zdůvodnil potřebu záložny pro obec a okolí. Předložil návrh stanov k debatě. Poté byly stanovy schváleny. Dalším bodem programu byla volba funkcionářů. Za ředitele byl zvolen 28 hlasy Hynek Suchánek, za pokladníka Jan Bek a za kontrolora Jan Fáborský. Zvolení úřad přijali. Dále se vykonala volba do výboru záložny. Zvoleni byli Alois Hlaváček, Robert Mahler, Ferdinand Dohnálek, Eduard Švorc, Jan Holub, Eduard Langer, Theodor Kunc a František Hruška. Po volbě výboru byli zvolení tři revizoři účtů. Zvoleni byli Josef Držmíšek, Karel Cimr a August Maryška. Celý zápis z ustavující schůze stvrdil c. k. notář Jan Borovský v Rychnově nad Kněžnou 25. dubna 1894. 8. června 1894 byla občanská záložna v Solnici zapsána do rejstříku společenstev u obchodního senátu c. k. krajského soudu v Hradci Králové.¹⁶¹

¹⁶⁰ Graf znázorňující členy Občanské záložny ve Vamberku podle místa bydliště vychází z knihy členů této záložny. SOkA RK, Občanská záložna Vamberk, inv. č. 98, sign. 17, kart. 121, kniha č. 960, Kniha členů 1875.

¹⁶¹ SOkA RK, Občanská záložna Solnice, inv. č. 85, sign. 6, kart. 102, kniha č. 818, Kniha zápisů schůzí valných hromad 1894-1924.

První schůze ředitelstva a výboru se konala 17. června 1894. Na programu této první schůze bylo ustanovení, že záložna započne svou činnost od 1. července roku 1894. Dále se řešila úřední místnost záložny, pokladna, úřední spisy, razítka a svolání k zahájení záloženské činnosti. Sluhou záložny byl ustanoven František Danielis, místní městský strážník.¹⁶²

Na další schůzi 25. června se rozhodlo, že svolání o zahájení činnosti záložny do okolních vesnic do hostinců a starostům za poplatek 50kr roznese Josef Ehl a že do míst vzdálenějších pošlou svolání poštou.¹⁶³

Firma společenstva zněla Občanská záložna v Solnici, zapsané společenstvo s ručením obmezeným. Sídlo měla v Solnici. Společenstvo bylo založeno na dobu neurčitou a za svého trvání ručilo za své závazky svým jměním, rezervním fondem, dalšími fondy a závodními podíly svých členů. Do rezervního fondu patřilo zápisné, při vstupu 5K a při upsání jednoho podílu 2K. Do rezervního fondu se každý rok připisovala část výtěžku. Kdyby škody nepokryla aktiva, ručili by členové za škody do čtyřnásobku výše svých podílů.¹⁶⁴

Účelem záložny bylo poskytovat svým členům zápůjčky všeho druhu za účelem rozvoje živnosti a hospodářství svých členů. Záložna byla oprávněna spolupůsobit při správě jmění svých členů, mohla jim obstarávat úpis, koupi a prodej cenných papírů a jiných peněžních hodnot. Nesměla však členům poskytovat zápůjčky ke spekulacím koupím cenných papírů. Dále byla oprávněna přijímat v úschovu a správu cenné papíry a jiné peněžní hodnoty. Mohla pronajímat bezpečnostní schránky. Od kohokoli mohla přijímat vklady na knížky, běžné účty a pokladniční poukázky, u kohokoli mohla reeskontovat směnky a opatřovat si úvěr, od kohokoli mohla přijímat záruky za závazky svých členů. Svě peněžní hotovosti a jiné cenné hodnoty měla ukládat u peněžních ústavů veřejně účtujících.¹⁶⁵

Společenstvo se skládalo z neuzavřeného počtu členů. Členem se mohla stát každá svéprávná osoba a osoba hromadná. Každý člen musel mít nejméně jeden závodní podíl ve výši 40K. Podíl se mohl zaplatit najednou nebo ve splátkách. Člen si mohl vybrat ty podíly, co nebyly vázány půjčkou, ale byla nutná výpověď tři měsíce před ukončením správního období. Členové mohli ze společenstva kdykoli vystoupit. Přistupující člen musel stvrdit svým podpisem stanovy. Jeho přístup muselo schválit ředitelstvo. To mohlo bez udání důvodů přijetí odmítnout. Přistupující člen musel složit zápisné, dodržovat stanovy a ručit za závazky

¹⁶² SOkA RK, Občanská záložna Solnice, inv. č. 85, sign. 6, kart. 102, kniha č. 818, Kniha zápisů schůzí valných hromad 1894-1924.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ Tamtéž, inv. č. 85, sign. 13, kart. 103, Stanovy, jednací řád, 1894-1943.

¹⁶⁵ Tamtéž.

společenstva. Členové měli právo účastnit se voleb ve valných hromadách a žádat úvěr. Na valných hromadách měl každý člen pouze jeden hlas. Ukončení členství se dělo vystoupením, vyloučením nebo smrtí.¹⁶⁶

Správu společenstva vedlo ředitelstvo, výbor a valná hromada. Ředitelstvo fungovalo jako představenstvo záložny. Skládalo se ze tří členů, a to ředitele, jeho náměstka a kontrolora. Ředitelstvo bylo voleno na valných hromadách na tři roky nadpoloviční většinou. Ředitelství podpisovalo a zastupovalo záložnu a bylo oprávněno udělit plnou moc. Jeho úkolem bylo pečovat o řádné vedení záležitostí společenstva, vést knihy členů, povolovalo členům půjčky v mezích vyměřeného úvěru a rovněž mělo právo další užití úvěru ze strany člena zastavit až do další výborové schůze. Schůze se měly konat nejméně jedenkrát týdně. Ředitel zastupoval spolek navenek proti třetím osobám, přehlížel hotovost a knihy. Jeho náměstek zastupoval ředitele i kontrolora a řídil správu záloženského domu. Kontrolor měl dozor nad pokladnou. Nejméně jedenkrát týdně spolu s ředitelem nebo jeho náměstkem prováděl kontrolu pokladní hotovosti. Dále sepisoval protokoly, vedl seznamy o jmění společenstva, nutnou korespondenci a archiv.¹⁶⁷

Výbor se skládal ze 12 členů volených valnou hromadou na dobu tří let. Každý rok vystoupila jedna třetina členů a byl doplněna novou. První a druhý rok rozhodoval o vystupujících los. V čele výboru stál předseda a místopředseda. Výbor dohlížel na činnost ředitelstva. Měl právo prozatímně zbavit člena ředitelstva funkce až do konání valné hromady. Výbor se scházel dle potřeby, nejméně jedenkrát za čtrnáct dní. Výbor se usnášel nadpoloviční většinou hlasů, u schvalování účetní závěrky předložené ředitelstvem byla potřeba 2/3 hlasů. Výbor se mohl usnášet, bylo-li přítomno aspoň pět členů a mezi nimi musel být předseda nebo místopředseda. Spolu s ředitelstvem se výbor usnášel na vyměření úvěru členům, ustanovení lhůty pro vklady, výši úrokové míry, na uzavření nájemných smluv, vydával instrukce pro zřízence a úředníky záložny a rozhodoval o uložení pokladních přebytků, které ovšem mohly být uloženy pouze u veřejných ústavů.¹⁶⁸

Valnou hromadu svolávalo ředitelstvo vždy každý rok nejdéle do konce měsíce dubna. Výbor mohl svolat mimořádnou valnou hromadu. Mimořádná valná hromada mohla být také svolána, chtěla-li to desetina členů. Pozvání na hromadu muselo být učiněno nejdéle osm dní před jejím konáním. Valná hromada se mohla usnášet, když byla přítomna aspoň jedna pětina členů, a usnesení se děla nadpoloviční většinou přítomných členů. Jednání na hromadě řídil

¹⁶⁶ SOkA RK, Občanská záložna Solnice, inv. č. 85, sign. 13, kart. 103, Stanovy, jednací řád, 1894-1943.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ Tamtéž.

ředitel nebo v jeho nepřítomnosti kontrolor. Valná hromada rozhodovala o změně a doplnění stanov, o rozchodu společenstva, o zavedení soudního řízení proti členům výboru a ředitelstva, o odvolání výboru a ředitelstva, o nejvyšší míře úvěru, o naložení s přebytkem, o poskytnutí úvěru na běžný účet a hypotéky, o stížnostech kvůli vyloučení, nepřijetí atp. Dále se na valné hromadě volili členové výboru, ředitelstva a revizoři účtů. Revizoři se volili tři na jeden rok. Na valné hromadě se také rozhodovalo o nabývání a prodávání majetku nemovitého, také se stanovovala výše náhrad ředitelstvu. U usnášení se o změně stanov nebo rozchodu společenstva byla nutná přítomnost aspoň čtvrtiny členů a potřebný souhlas jejich dvou třetin. Společenstvo bylo možné zrušit usnesením valné hromady, konkurzem nebo nařízením správního úřadu.¹⁶⁹

Schůze výboru a ředitelstva záložny v Solnici se konaly dohromady a řešily se na nich především žádosti o půjčky. Schůze se nekonaly pravidelně v jeden určený den.¹⁷⁰ Záložna neměla svůj vlastní dům. Zpočátku úřadovala v prostorách radnice. O stavbě záloženského domu se začalo jednat roku 1914. Na valné hromadě konané 19. dubna 1914 proběhlo schválení plánů a stavebního rozpočtu na stavbu domku na parcele č. p. 145. Výše rozpočtu byla stanovena mezi šesti a sedmi tisíci. Na valné hromadě odbývané 25. dubna 1915 se rozhodlo, že stavba domku ještě není definitivně schválena.¹⁷¹

Stejně jako u předchozích dvou občanských záložen, i funkcionáři solnické záložny mohli být opětovně voleni a dělo se to často. Členové výboru a ředitelstva zastávali své funkce dlouhá léta. Za prvního ředitele byl zvolen Hynek Suchánek, který tuto činnost vykonával 24 let, od vzniku záložny v roce 1894 až do své smrti v roce 1917.¹⁷² Dalším takovým případem byl Alois Hlaváček, který byl od počátku vzniku záložny ve výboru, v letech 1899 – 1912 působil jako místopředseda výboru a od roku 1913 až do své smrti v roce 1918 byl jeho předsedou. Pokladník Jan Bek vykonával tuto funkci po celé sledované období.¹⁷³

Nejvíce členů občanské záložny bylo ze Solnice. Potom byl zastoupen větší počet členů z Černíkovíc, dále z Ještetic a Domašína. Ostatní byly z ostatních okolních obcí.¹⁷⁴ Počet členů měl od založení záložny v roce 1894 vzestupnou tendenci. V roce 1896 měla záložna 133 členů se 170 závodními podíly. V roce 1910 se vyhoupl počet členů nad 300.

¹⁶⁹ SOkA RK, Občanská záložna Solnice, inv. č. 85, sign. 13, kart. 103, Stanovy, jednací řád, 1894-1943.

¹⁷⁰ Tamtéž, inv. č. 85, sign. 1, kart. 102, kniha č. 813, Kniha zápisů schůzí výboru a ředitelství 1911-1922.

¹⁷¹ Tamtéž, inv. č. 85, sign. 6, kart. 102, kniha č. 818, Kniha zápisů schůzí valných hromad 1894-1924.

¹⁷² Tamtéž.

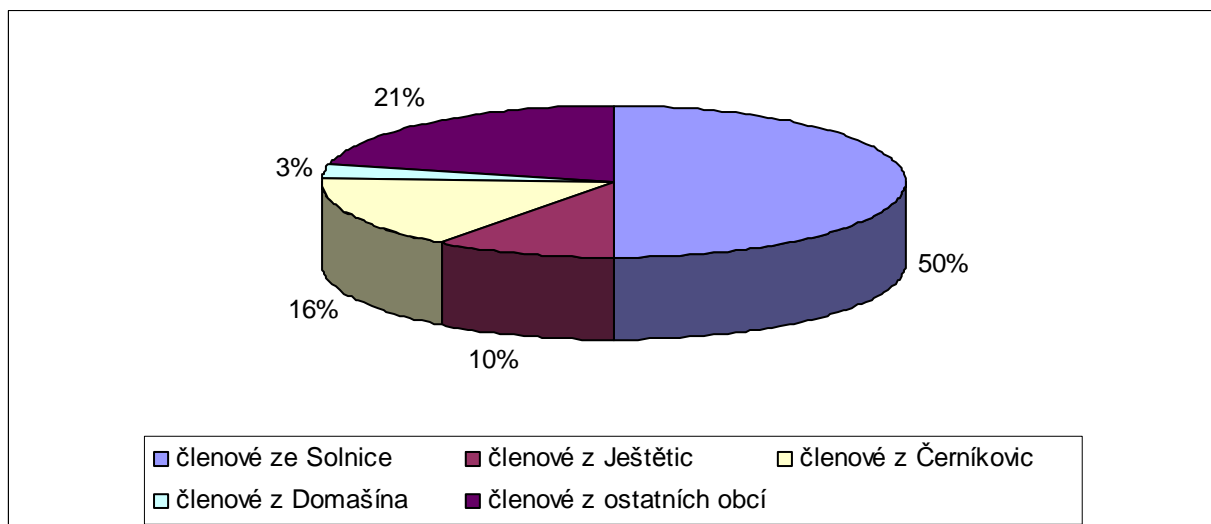
¹⁷³ Tamtéž, inv. č. 85, sign. 14, kart. 103, Výroční účty a zprávy, ročenky 1897-1935.

Tamtéž, inv. č. 85, sign. 6, kart. 102, kniha č. 818, Kniha zápisů schůzí valných hromad 1894-1924.

¹⁷⁴ Tamtéž, inv. č. 85, sign. 11, kniha č. 823, Kniha členů 1908-1944.

Nejvíce členů měla záložna v roce 1914 a to bylo 330 členů s 508 závodními podíly. K roku 1917 jich bylo 310 s 455 podíly.¹⁷⁵

Graf č. 3: Členové občanské záložny v Solnici podle místa bydliště¹⁷⁶

Občanská záložna v Solnici byla členem Jednoty záložen, která v záložně vykonávala pravidelně revizi hospodaření. Nejvíce poskytovala půjček směnečných. Správní přebytky, stejně jako předchozí dvě občanské záložny po upsání části rezervnímu fondu, rozdělovala na dobročinné a prospěšné účely, především ty místní. Nejčastěji věnovala peníze místnímu dobročinnému spolku Lidumil, rovněž tak místnímu okrašlovacímu spolku. Dále finančně podporovala místní školu. Další pravidelně se objevující položkou byl příspěvek Ústřední matici školské. Záložna také reagovala na aktuální situaci, a proto poskytovala pomoc např. pohořelým, jak tomu bylo např. v roce 1897.¹⁷⁷

¹⁷⁵SOKA RK, Občanská záložna Solnice, inv. č. 85, sign. 14, kart. 103, Výroční účty a zprávy, ročenky 1897-1935.

¹⁷⁶ Graf znázorňující poměr členů podle jejich místa bydliště vychází z knihy členů této záložny. SOKA RK, Občanská záložna Solnice, inv. č. 85, sign. 11, kniha č. 823, Kniha členů 1908-1944.

¹⁷⁷SOKA RK, Občanská záložna Solnice, inv. č. 85, sign. 6, kart. 102, kniha č. 818, Kniha zápisů schůzí valných hromad 1894-1924.

Nejstarší občanskou záložnou na Rychnovsku byla podle ustavující listiny Občanská záložna ve Vamberku založená roku 1862. Na druhém místě byla Občanská záložna v Rychnově nad Kněžnou založená roku 1863 a na třetím Občanská záložna v Solnici založená roku 1894. Otázka, zda je nejstarším ústavem na Rychnovsku rychnovská nebo vamberecká záložna, je nepodstatná, protože obě záložny vznikly téměř ve stejné době.

Občanská záložna v Rychnově nad Kněžnou a v Solnici měly obvyklejší způsob ručení, tedy byly zapsané jako společenstva s ručením obmezeným. Členové občanské záložny v Rychnově ručili za závazky společenstva dvojnásobkem výše svých závodních podílů. Členové solnické záložny ručili až do čtyřnásobné výše závodních podílů. Občanská záložna byla od svého založení až do roku 1922 společenstvo s ručením neobmezeným. Její členové tudíž ručili za pohledávky spolku celým svým jměním.

Co do velikosti z hlediska počtu členů byla největší Občanská záložna v Rychnově, která k roku 1917 čítala 447 členů. Na druhém místě byla Občanská záložna v Solnici, která k roku 1917 měla 310 členů. Občanská záložna ve Vamberku měla v roce 1917 pouze 131 zrevidovaných členských knížek.

Všechny tři výše zmíněné záložny poskytovaly půjčky pouze svým členům, ale vklady přijímaly i od nečlenů. Každý člen musel mít minimálně jeden závodní podíl, který se u všech tří ústavů dal zaplatit najednou nebo ve splátkách. V rychnovské a vamberecké záložně souvisel počet podílů s počtem hlasů na valné hromadě. U solnické záložny měl každý člen pouze jeden hlas, a to bez ohledu na počet podílů. Cena jednoho podílu byla u jednotlivých ústavů různá. Většina členů všech tří ústavů byla přímo z místa sídla ústavu. U založen v Solnici a Vamberku tvořili členové přímo ze Solnice a Vamberka 50%. V Rychnově byl tento podíl o něco menší. U všech tří ústavů se rovněž vyskytovaly zhruba další tři obce, ze kterých byl větší počet členů. Byly to především obce, které mají nejbližší k městu, kde se nacházela záložna. U vamberecké záložny to byl případ Merklovic a Doudleb, u solnické Ještětíc a Domašína a u rychnovské Javornice. Rychnovští využívali zřejmě především služeb rychnovských ústavů, protože mezi členy solnické ani vamberecké záložny nebyl člen z Rychnova. U Rychnovské záložny byly pouze dva případy, kdy byl člen z Vamberka a členové ze Solnice tvořili necelé dvě procenta.

Správa byla u všech tří ústavů podobná. Sestávala se z valné hromady, ředitelstva a výboru. Kompetence jednotlivých orgánů záložny byly rovněž obdobné. Valné hromady se konaly každý rok a jejich program byl u všech tří ústavů víceméně stejný, četla se zpráva

z minulé valné hromady, dále výroční zpráva účtů, která se schvalovala, pak se volili členové výboru a ředitelstva, případně revizorů účtů a pak následovaly volné návrhy. Usnesení se dělo nadpoloviční většinou, pouze při rozhodování o změně stanov a rozchodu společenstva byla potřeba větší část hlasů i přítomných.

Výbor se u solnické a rychnovské záložny skládal z dvanácti členů. Výbor vamberecké záložny byl tvořen deseti členy. Schůze výboru se konaly dle potřeby. Schůze výboru a ředitelstva se konaly společně u vamberecké a solnické záložny. Členové výboru byli voleni na valných hromadách na tři roky. U rychnovské a solnické záložny se každý rok jedna třetina obměňovala.

Ředitelstvo se rovněž u všech sestávalo ze tří členů volených na valné hromadě na dobu tří let u solnické a rychnovské záložny a u vamberecké na dobu jednoho roku. Revizoři účtů se volili na jeden rok.

Všechny tři záložny byly také členem Jednoty záložen, která u nich vykonávala revize. Kromě rychnovské záložny nevyužívaly inzerci v místním plátku Poslu z Podhoří k propagaci svých služeb. Všechny tři záložny také po upsání části rezervnímu fondu rozdělovaly finanční přebytky na dobročinné a prospěšné účely, zejména darovaly peníze místním spolkům, podporovaly vzdělání, výstavu budov atp.

Podle mého názoru by se vzájemný vztah těchto tří občanských záložen na Rychnovsku dal označit pojmem koexistence. Ústavy vedle sebe vznikly, existovaly a fungovaly. Každý si našel svoji klientelu. Určitě mezi nimi nepanovala rivalita. Mohl mezi nimi panovat také určitý vztah zdravé konkurence, na co by poukazovala pohybující se úroková míra u půjček i vkladů. Například vamberecká záložna v roce 1917 snížila úrokovou míru na půjčky na pouhé 4,5%. Přitom ji měla jeden čas i nejvyšší, a to 7%.

4. 2 Hospodářská záložna v Solnici

Hospodářská záložna v Solnici vznikla z peněžního fondu obilního města Solnice. Za tímto účelem se konala 13. května 1869 schůze odstupujícího ředitelstva peněžního fondu obilního, které mělo sedm členů a úřadovalo od roku 1864. Na této valné schůzi bylo přítomno 67 právních účastníků, kteří si zvolili členy ředitelstva. Zvoleni většinou hlasů byli Hynek Suchánek, Josef Doubravský, Alois Hartman, August Maryška a Josef Reichelt. Po volbě pětičlenného ředitelstva přistoupila valná hromada kontribuentu k volbě dvanáctičlenného výboru, do kterého byli zvoleni Eduard Langer, Jan Bek, Jan Bartoš, Ferdinand Bek, Alois Hruška, Čeněk Ludvík, Josef Maryška, Josef Moravec, Josef Patrčka, Josef Ryšavý, Alois Stumpf a Jan Zdobnický. Všichni zvolení představitelé ředitelstva a výboru prohlásili, že funkci přijímají.¹⁷⁸

Nové představenstvo si domluvilo další schůzi na 20. května 1869, kde pokračovala volba funkcionářů. Přítomni byli všichni členové až na Aloise Hartmana, který se i přes vyzvání nedostavil, a volby se tedy nezúčastnil. Většinou hlasů byl zvolen za předsedu ředitelstva Hynek Suchánek, za pokladníka a účetního August Maryška a za kontrolora Alois Hartman. Výsledek volby byl podle povinnosti sdělen odstupujícím předsedou rychnovskému politickému úřadu. Výbor zastupující valnou hromadu si ústním hlasováním zvolil za svého předsedu Eduarda Langra a za svého jednatele Jana Beka. Všichni zvolení, až na nepřítomného Aloise Hartmana, svoje funkce ústním souhlasem přijali.¹⁷⁹

Alois Hartman se i přes upozornování představenstva neúčastnil schůzí, a neplnil tak své povinnosti. Z toho důvodu byli pověřeni tři členové výboru, a to jednatel Jan Bek, Josef Reichelt a Alois Stumpf, aby se Aloise Hartmana ústně dotázali. Na schůzi konané 10. srpna 1869 tito tři vypověděli, že se Alois Hartman svého čestného úřadu vzdal, proto musel být zvolen nový kontrolor pro ředitelství, a tak na výborové schůzi konané dne 31. října 1869 byl zvolen do funkce kontrolora Josef Doubravský, který úřad přijal.¹⁸⁰

Odstupující ředitelstvo již 20. května 1869 na schůzi předložilo likvidaci zpracovanou pokladníkem a účetním Aloisem Maryškou. Pokladník Alois Maryška předal celý peněžní fond a další zprávu novému ředitelstvu. Předložená likvidace byla zpracována na základě účtů za rok 1868 a pak až do 20. května 1869. Tato likvidace byla přítomnými pána prozkoumána a přijata. Celkem jmění peněžního fondu obilního k datu 20. května 1869 tvořilo bezmála

¹⁷⁸ Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Hospodářská záložna Solnice, inv. č. 84, sign. 1, kart. 101, kniha č. 806, Kniha schůzí výboru, jednatelských a výročních zpráv 1869-1900.

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ Tamtéž.

9260 zl. Nové představenstvo převzalo i seznam dlužníků. Některé směnky byly již prošlé a některé hypotekární pohledávky musely být na dlužnících vymáhány soudně. Tato likvidace byla přijata oběmi stranami, novým i odstupujícím představenstvem a nový pokladník August Maryška převzal všechny jistiny, dluhopisy i peníze v hotovosti. Předání se dělo veřejně. Ani jedna strana neměla odporující návrhy, tak bylo jednání o likvidaci a převzetí fondu ukončeno.¹⁸¹

Další věcí, která byla na pořadu dne, bylo obstarat si místnosti, kde by mohla záložna konat své schůze. Tehdejší starosta města Solnice vyhověl žádosti nového ředitelstva a přislíbil záložně jednu místnost na radnici. Rovněž ještě přislíbil zapůjčit kancelářský nábytek. Ovšem žádost ředitelstva záložny o to, aby obecní sluha pracoval i pro záložnu, byla odmítnuta.¹⁸²

Dalším tématem byla pokladna, kterou záložna neměla, a bylo ji tedy nutné opatřit k ochraně cenných papírů a dlužních jistin. Ředitelstvo tedy požádalo solnického starostu, aby mohly být prozatím tyto listiny uloženy v městské pokladně, dokud si spolek neobstará vhodnou pokladnu. Peníze v hotovosti dostal na starost pokladník a účetní August Maryška. Tento obnos činil necelých 404 zlatých. Předáním peněz do úschovy pokladníkovi byla tato schůze skončena a další byla svolána na 23. května 1869.¹⁸³

Pokladna se stala důležitým tématem i na následujících schůzích. Ředitelstvo bylo pověřeno vybráním „*pevné, nedobytné, ohnivzdorné a vkusné pokladny*“ a dostalo na to rozpočet zhruba 100 zlatých. Bylo pověřeno, aby se informovalo, jaký pražský továrník by mohl záložně poskytnout nejlepší vhodnou pokladnu. Ředitelstvo si od několika firem vyžádalo nabídky a nakonec po důkladném zvážení vybralo na schůzi 8. června 1869 pokladnu z továrny panů Topinky a Skokánka v Praze. Ředitelstvo se jednohlasně usneslo o koupi pokladny číslo dvě od této firmy, protože poskytovala „*nejlepších výhod a nejnižších cen*“. A proto byla tedy tato pokladna objednána za cenu 195 zl.¹⁸⁴

Schůzi konanou 23. května 1869 zahájil předseda ředitelství Hynek Suchánek. Přítomni na schůzi byli všichni členové jak ředitelstva, tak hromadného výboru, až na kontrolora Aloise Hartmana. Na této schůzi domlouvalo představenstvo záložny základní zásady pro fungování záložny. Řešila se pravidla k administraci a úřadování ředitelstva, dále

¹⁸¹ SOkA RK, Hospodářská záložna Solnice, inv. č. 84, sign. 1, kart. 101, kniha č. 806, Kniha schůzí výboru, jednatelských a výročních zpráv 1869-1900.

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ Tamtéž.

se řešily otázky týkající se zápůjček, zda půjčky osobní nebo hypoteční, stanovovala se nejvyšší možná výše úvěru a nejdelší možná lhůta, výše úroků atp.¹⁸⁵

Představenstvo záložny se rozhodlo, že bude poskytovat zápůjčky vždy na osobní úvěr směnečný a směnka bude muset obsahovat podpis nejméně jednoho ručitele. Ředitelstvo ale nemuselo ručitele požadovat, bylo to ponecháno na jeho rozhodnutí. Výše nejvyšší možné zápůjčky byla stanovena na jedno sto zlatých a nejdelší lhůta pro splacení úvěru byla stanovena na půl roku. Dále bylo rozhodnuto, že k vytváření rezervního fondu se každý rok připíše celkem 6% ze směnečného dluhu.¹⁸⁶

Správa záložny náležela do rukou ředitelstva, výboru a valných hromad. Ředitelstvo zastupovalo záložnu před soudem. Dále bylo rozhodnuto, že jistiny poskytnuté přespolním, tedy těm, co nebyli účastníky kontribučenského fondu, budou vypovězeny. O zápůjčku od této chvíle mohli tedy žádat jenom obyvatelé usedlí přímo v Solnici. Jedině když by byl přebytek peněz, mohl výbor rozhodnout o zápůjčce přespolním. Mimo úřadování pokladníka a účetního byly všechny funkce v záložně vykonávány bez nároku na plat. Pokladníkovi a účetnímu v jedné osobě náležel tedy roční plat ve výši 20 zlatých plus odměna 5 zlatých za sestavení ročních účtů. Jediný, kdo tedy dostával za svou práci plat, byl tedy pokladník a účetní, proto bývalý pokladník Alois Maryška žádal náhradu za úřadování od 1. ledna 1869 až do předání fondů. Jeho žádosti bylo vyhověno. Obecní sluha se nabídl vykonávat potřebnou obsluhu a obcházky v záležitostech záložny, a proto mu byl stanoven roční plat na 10 zlatých.¹⁸⁷

Výborových schůzí se účastnilo i ředitelstvo. Nekonaly se pravidelně. Řešily se na nich nejrůznější otázky týkající se záloženských věcí jako žádosti o půjčky, pronájem obilné sýpky, ustavení komise pro opravu cest a další. Například na schůzi 10. srpna 1869 se záložna rozhodla platit pojištění proti ohni ve výši 800zl. ročně. Dne 6. ledna 1883 se konala výborová schůze záložny. Na programu jednání bylo, jak naložit s vybranými úroky pro případ, kdyby obilní fond musel být odevzdán do Rychnova z důvodu vzniku okresní hospodářské záložny. Na schůzi bylo usneseno, že pro případ, kdyby musel být obilní fond záložny odevzdán, tak ostatní přebývající kapitály i s rezervním fondem obilním, budou přidělené k bonifikačnímu fondu, taktéž vybrané úroky z nových půjček budou připisovány k témuž fondu.¹⁸⁸

¹⁸⁵ SOkA RK, Hospodářská záložna Solnice, inv. č. 84, sign. 1, kart. 101, kniha č. 806, Kniha schůzí výboru, jednatelských a výročních zpráv 1869-1900.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ Tamtéž.

Ne úplně vždy panoval na schůzích poklid a shoda. Takovým příkladem byla i schůze konaná 11. února 1894, kde poklidné vody rozvířil návrh Jana Beka, jednatele solnického hasičského sboru, který žádal částku 20 zl jako příspěvek sboru. Činil tak každý rok a částka bývala dobrovolnému sboru hasičů v Solnici. „*Návrh ten byl od jednoho přítomného člena N. N. velice kritizován a vyvolal velice nepříjemnou pohnutou debatu a ne zvláště vybranými urážlivými slovy útočil na celý hasičský sbor tak, že musel pan předseda řečníka napomínati a spolek v ochranu vzíti*“. I tento rok byl návrh Jana Beka přijat a částka 20zl byla hasičskému spolku poskytnuta.¹⁸⁹

Na valných hromadách se schvaloval protokol z poslední hromady, schvalovala se zpráva účetní a jednatelské za minulý rok a volili se na ni funkcionáři.¹⁹⁰

Čistý zisk z obilního peněžitého a poddaneckého fondu nebyl rozdělován na účastníky, ale byl používán na dobročinné účely. Z těchto peněz se hradily také okresní příspěvky. Peníze za myslivost se vypověděly a bylo jich použito k opravě cest. Obecní zastupitelstvo učinilo nárok na část peněz za myslivost. Představenstvo záložny odsouhlasilo, že peníze budou poskytnuty městu na opravu cest, ale vydány budou, až komise zvolená z představenstva záložny posoudí stav dané cesty. O rozdělování čistého zisku jako i u ostatních záložení rozhodovala valná hromada.¹⁹¹

Hospodářská záložna v Solnici se hojně účastnila na opravě místních cest. Téměř každý rok vydala na stavbu a opravy cest nemalé prostředky. V letech 1871, 1872, 1875-1877 vydala na stavbu byzhradecké silnice dohromady 1985 zlatých. V letech 1888-1890 přispěla záložna částkou přes 1720 zlatých na stavbu nového mostu v Solnici. Celá stavba mostu stála něco přes 2400 zlatých. Mezi léty 1869 až 1899 vydala záložna na tyto účely téměř 13000 zlatých. I nadále pokračovala v tomto trendu a mezi lety 1900- 1907 vydala na opravu cest přes devět tisíc korun. Celkem za období 1869-1907 tedy darovala záložna na zlepšení místních komunikací v přepočtu necelých 35 tisíc korun.¹⁹²

Záložna podporovala i jiné prospěšné účely, většinou místní dobročinné organizace. Reagovala ale i na aktuální dění. 23. dubna 1894 se konala mimořádná schůze záložny kvůli velkému požáru v Kostelci nad Orlicí. Představenstvo záložny jednomyslně odhlasovalo darovat 30 zl v hotovosti kosteleckým pohořelým.¹⁹³

¹⁸⁹ SOkA RK, Hospodářská záložna Solnice, inv. č. 84, sign. 1, kart. 101, kniha č. 806, Kniha schůzí výboru, jednatelských a výročních zpráv 1869-1900.

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² Tamtéž, inv. č. 84, sign. 7, kart. 101, kniha č. 812, Kniha účtů výdajů na stavbu cest 1869 -1907.

¹⁹³ Tamtéž, inv. č. 84, sign. 1, kart. 101, kniha č. 806, Kniha schůzí výboru, jednatelských a výročních zpráv 1869-1900.

Hospodářská záložna fungovala z hlediska správy obdobně jako občanské záložny. Jako i u občanských záložen čistý zisk rozdělovala na dobročinné účely. Jako jediná podporovala zejména opravy místních cest.

Vztah k ostatním záložnám by se dal označit jako koexistence. Výjimkou však byla Okresní hospodářská záložna v Rychnově nad Kněžnou založená roku 1886. Hospodářské záložně v Solnici hrozila ztráta obilního fondu. Z tohoto důvodu učinila záložna opatření, aby případné ztráty byly co možná nejmenší. Nakonec se tak nestalo a hospodářská záložna nebyla sloučena v okresní hospodářské záložně. Stejně jako u ostatních záložen vykonávali představitelé záložny své funkce dlouho. Někteří představitelé hospodářské záložny pak stáli u zrodu občanské záložny v Solnici, takovým případem byl Hynek Suchánek, který zastával po určitý čas funkce v obou záložnách.

4. 3 Okresní hospodářská záložna v Rychnově nad Kněžnou

Okresní hospodářská záložna zastupitelského okresu v Rychnově nad Kněžnou byla zřízena z bývalých kontribučenských obilních fondů, z hospodářských záložen jmenovaného zastupitelského okresu. Sídlo záložny bylo v Rychnově nad Kněžnou.¹⁹⁴

Okresní hospodářská záložna započala svou činnost v roce 1886, i když v ostatních okresech vznikaly okresní hospodářské záložny již v roce 1884. Vznikla na základě zákona z roku 1884. O její založení se zasloužil JUDr. Jan Smrtka z Rychnova a člen okresního výboru J. Myška z Lupenice.¹⁹⁵

Účelem okresní hospodářské záložny bylo napomáhat zájmům malých statkářů. Účastníkem záložny byl držitel berního předmětu, se kterým se pojilo právo účastenství

¹⁹⁴ SOkA, Okresní hospodářská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 78, sign. 5, kart. 96, Jednací řád s. d. Jednací řád byl použit, protože z jeho obsahu vyplynulo, že spadá do sledovaného období.

¹⁹⁵ DVORÁK, S. *Město Rychnov...*s. 68.

v záložně a to s podílem. Účastníci měli právo volit ze svého středu delegáty, nahlížet do výročních účtů v určené době, stejně tak do protokolů o valných hromadách delegátů a matrik účastníků, dále měli právo žádat podíl z čistého výtěžku záložny, jestliže se valná hromada delegátů rozhodla o rozdělení čistého zisku. Dalším právem účastníků bylo právo být volen do ředitelstva záložny.¹⁹⁶

Závodní fond okresní hospodářské záložny se skládal z kmenového jmění záložny a z rezervního fondu. Záložna poskytovala zúročitelné zápůjčky a to na úvěr osobní, hypoteční, hrazený cennými papíry a úvěr na hospodářské plodiny. Nejvyšší výše zápůjčky byla stanovena na 30000K. Právo na zápůjčku měli především účastníci okresní hospodářské záložny. Při nedostatku peněz mohla být zápůjčka poskytnuta i jiným malostatkářům, kteří byli usedlí v rychnovském okresu. Podle zákona z roku 1900 mohla záložna také poskytovat zápůjčky obecní. Ovšem neměla povoleno poskytovat zápůjčky okresní. V prvních letech své existence nepřijímala vklady.¹⁹⁷

Vklady začala záložna přijímat až v roce 1914. Za tento první rok byl v okresní hospodářské záložně uložen rovný jeden tisíc korun. Suma vkladů měla vzestupnou tendenci. Již příští rok, tedy v roce 1915, dosáhla výše uložených vkladů necelých jedenáct a půl tisíce korun a v roce 1918 to bylo již přes osmdesát šest tisíc korun.¹⁹⁸ Na schůzi ředitelství 18. února 1914 byla úroková míra pro vklady stanovena na 4, 5%.¹⁹⁹ Na valné hromadě konané 25. března 1914 přednesl ve volných návrzích František Šklíba, aby se požádal okresní výbor, aby rozeslal publikaci o přijímání vkladů do všech obcí. Tento návrh byl také odsouhlasen.²⁰⁰

Dlužníkovi, který neplnil své povinnosti, neplatil včas splátky, mělo ředitelstvo právo vypovědět zápůjčku. U hypotečního úvěru byla lhůta k vypovězení zápůjčky šest měsíců. Přestěhoval-li se dlužník do jiného zastupitelského okresu a nebyl-li účastníkem záložny, byla mu půjčka vypovězena. Půjčky na hospodářské plodiny se poskytovaly pouze do poloviny burzovní ceny plodiny. Půjčky bylo možné prodloužit až na šest měsíců, ale část půjčky musela být už splacena, a také o prodloužení musel dlužník požádat nejméně osm dní před datem splatnosti půjčky. Záložna měla ukotveno ve svém jednacím řádu, aby při poskytování zápůjček postupovala co nejopatrněji, aby riziko ztráty pro záložnu bylo co možná nejnižší.²⁰¹

¹⁹⁶ SOkA RK, Okresní hospodářská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 78, sign. 5, kart. 96, Jednací řád s. d.

¹⁹⁷ Tamtéž.

¹⁹⁸ Tamtéž, inv. č. 78, sign. 9, kart. 96, Výroční účetní zprávy 1921 -1947.

¹⁹⁹ Tamtéž, inv. č. 78, sign. 2, kniha č. 756, Kniha zápisů schůzí ředitelství 1896 – 1933.

²⁰⁰ Tamtéž, inv. č. 78, sign. 1, kart. 95, kniha č. 755, Kniha zápisů schůzí valných hromad 1914 – 1925.

²⁰¹ Tamtéž, inv. č. 78, sign. 5, kart. 96, Jednací řád s. d.

Okresní hospodářská záložna nesměla zakládat ani se účastnit průmyslových podniků a dále měla zakázáno kupovat a prodávat cenné papíry pro spekulativní účely. Záložna však měla povoleno za mírnou provizi, kterou určilo ředitelstvo, zprostředkovat obchody pro zemskou nebo hypoteční banku království Českého.²⁰²

Správa okresní hospodářské záložny náležela valné hromadě, ředitelstvu a revidujícímu výboru. Záložna měla též odbor pro schvalování půjček. Valná hromada se scházela jedenkrát ročně. Mohly se jí účastnit delegáti, které si zvolili účastníci záložny za své zástupce a členové ředitelstva. Valné hromadě příslušelo především schvalovat výroční účty, volit ředitelstvo a revidující výbor a také rozdělovala čistý zisk.²⁰³ Čistý zisk rozdělovala téměř každý rok stejně následujícím způsobem, část dala podílníkům, 10% rezervnímu fondu, zemskému fondu 1% a pravidelně dávala příspěvek ve výši 50 až 60 korun Hospodářskému spolku okresu rychnovského. Zbytek zisku přičetla do dalšího roku nebo se výjimečně objevily i jiné položky jako dar Ústřední matici školské nebo příspěvek posluchačům spolku vysoké školy zemědělského inženýrství.²⁰⁴

Ředitelstvo se skládalo z deseti členů. Ředitelstvo rozhodovalo o úrokové míře, o provizi, volilo jednotlivé funkcionáře a členy. Starosta byl v čele ředitelstva a měl za úkol přidělovat došlé spisy, dohlížet na členy ředitelstva, dohlížet na úřední práce, obstarávat kancelářské potřeby, dohlížet na úředníky, řídit celou korespondenci, vést zprávy o každé schůzi a také vydával poukázky a nařizoval výplaty až do výše dvě stě korun. Starosta byl rovněž ředitelem kanceláře a příslušelo mu řízení záložny. Ředitelství záložny se mělo scházet minimálně jedenkrát měsíčně.²⁰⁵

Scházelo se však méně často. Schůzi ředitelstva Okresní hospodářské záložny v Rychnově nad Kněžnou konané 21. prosince 1896 předsedal starosta ředitelstva Josef Vojtěch z Kvasin, který tuto funkci zastával jistě v letech 1896 - 1914. Místopředsedou byl Václav Hlaváček, který se po Josefu Vojtěchovi stal starostou ředitelstva. Dalším, kdo působil dlouhá léta v ředitelstvu záložny, byl František Šabata, který zastával funkci pokladníka v letech 1896-1907.²⁰⁶ I zde se tedy potvrdilo, jako i u výše zmíněných záložen, že funkcionáři zastávali svá místa dlouho dobu a byli často opětovně voleni. Této schůzi se zúčastnil mimo

²⁰² SOkA RK, Okresní hospodářská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 78, sign. 5, kart. 96, Jednací řád s.d.

²⁰³ Tamtéž.

²⁰⁴ Tamtéž, inv. č. 78, sign. 1, kart. 95, kniha č. 755, Kniha zápisů schůzí valných hromad 1914 – 1925.

²⁰⁵ Tamtéž, inv. č. 78, sign. 5, kart. 96, Jednací řád s. d.

²⁰⁶ Tamtéž, inv. č. 78, sign. 2, kniha č. 756, Kniha zápisů schůzí ředitelství 1896-1933.
Tamtéž, inv. č. 78, sign. 6, kart. 96, kniha č. 759, Kniha výročních účtů 1897-1931.

všech deseti členů ředitelstva okresní starosta Tobiáš Kučera²⁰⁷, který patřil i k výrazným osobnostem své doby na Rychnovsku.

Tobiáš Kučera se narodil roku 1847 v Lupenici. Od roku 1895 až do roku 1907 byl okresním starostou. Dal podnět k založení Hospodářského spolku pro rychnovský okres. Zabýval se zlepšením chovu hospodářského zvířectva v okrese. Zemřel 25. září 1924 v Lupenici.²⁰⁸

Na této schůzi se jednalo o převzetí záložního jmění, o další činnosti záložny a o úpravě stanov. Dalšími předměty jednání byly již pak běžné záležitosti jako žádosti o půjčku, o příspěvek atp. Jednání nezahájil jako obvykle předseda záložny, ale okresní starosta Tobiáš Kučera svým projevem, ve kterém popřál záložně hodně úspěchu při plnění svých úkolů a také, aby si mezi občany získala záložna důvěru. Další, co kladl představitelům záložny na srdce, bylo, aby si zachovali nestrannost, rozvahu a mlčenlivost. Po projevu okresního starosty se již začalo jednat o přebrání fondů a dalších bodech programu.²⁰⁹

Revidující výbor dohlížel na účty a byl volen každý rok. Záložna si také zřizovala odbory pro vyřizování svých záležitostí, které se skládaly z pěti členů ředitelstva zvolených na jeden rok. Ředitelstvo mělo rovněž povinnost zasílat spisy a účty c. k. okresnímu politickému úřadu.²¹⁰

Kmenové jmění záložny bylo stálé a tvořilo necelých osmdesát osm tisíc korun, na které bylo také roku 1914 na doporučení zemského revizora zaokrouhleno.²¹¹ Vzestupnou tendenci měly fondy záložny i suma poskytnutých zápůjček, ale i přesto záložna ve sledovaném období nedosáhla rozkvětu, ten přišel až později v roce 1929.²¹²

Poměr žadatelů o půjčku podle místa bydliště při předpokladu, že záložna poskytovala zápůjčky především svým členům, napoví i o skladbě členů záložny podle místa bydliště. Nejvíce žadatelů o půjčku bylo z okolních obcí. Oproti výše zmíněným záložnám bylo poprvé nejvíce osob mimo sídlo záložny. Nejvíce žadatelů pocházelo z Javornice, pak z Černíkovíc. Na dalším místě byla Lukavice a Třebešov. Rychnov se podílel necelými sedmi procenty. Z této knihy dále vyplývá, že žadateli o půjčku byly nejčastěji soukromé osoby, obce jen

²⁰⁷SOkA RK, Okresní hospodářská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 78, sign. 2, kniha č. 756, Kniha zápisů schůzí ředitelství 1896-1933.

²⁰⁸ *Významné osobnosti...*s. 182.

²⁰⁹SOkA RK, Okresní hospodářská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 78, sign. 2, kniha č. 756, Kniha zápisů schůzí ředitelství 1896-1933.

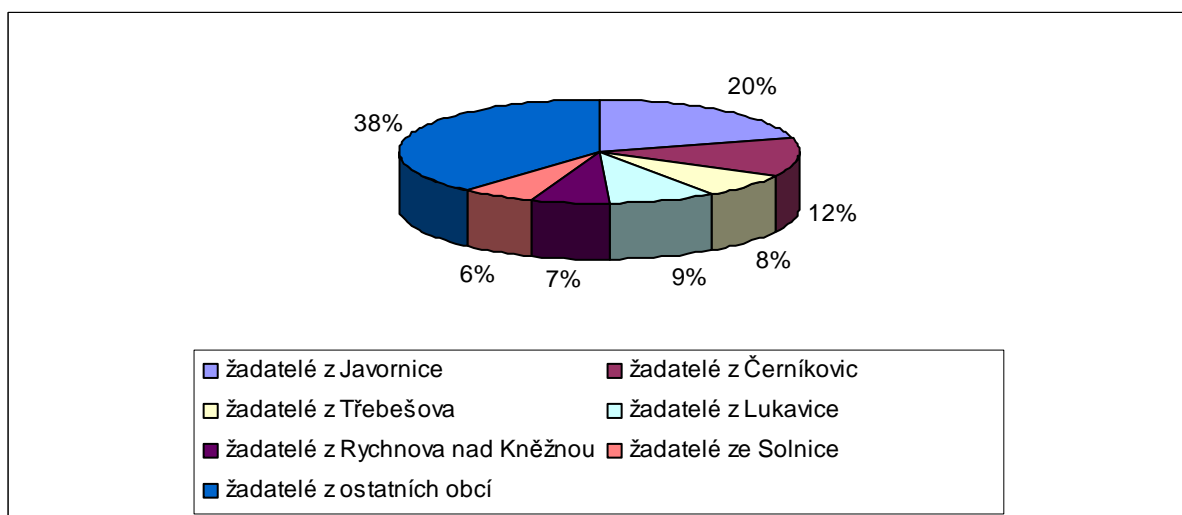
²¹⁰ Tamtéž, inv. č. 78, sign. 5, kart. 96, Jednací řád s. d.

²¹¹ Tamtéž, inv. č. 78, sign. 2, kniha č. 756, Kniha zápisů schůzí ředitelství 1896-1933.

²¹² Tamtéž, inv. č. 78, sign. 9, kart. 96, Výroční účetní zprávy 1921 -1947.

velmi zřídka.²¹³ Z toho, že Javornice byla místem, odkud bylo nejvíce žadatelů, lze usoudit, že také byla nejbohatší a nejvíce expandující obcí v okolí, protože počet žadatelů o půjčku za účelem zlepšení a podpory hospodářství by toho mohl být měřítkem.²¹⁴

Graf č. 4: Poměr žadatelů o půjčku u okresní hospodářské záložny podle místa bydliště²¹⁵

Okresní hospodářská záložna v Rychnově nad Kněžnou byla určena především pro statkáře a pro rozvoj jejich hospodářství. Je tedy logické, že žadatelé byli zejména z vesnic na Rychnovsku, protože tam se lidé zabývali ve větší míře hospodařením na statcích než ve městě. Z jejího zaměření tedy vyplynul i okruh její podpory. Když rozdávala příspěvky, tak především na podporu rozvoje chovu dobytka a na podobné hospodářské účely.

Oproti ostatním záložnám měla tato záložna trochu odlišnou správu. Jako u jediné se volili účastníci valných hromad. Další odlišností bylo, že zisk rozdávala podílníkům. Tak činila už jen živnostenská záložna.

²¹³ SOkA RK, Okresní hospodářská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 78, sign. 7, kniha č. 760, Kniha zápůjček 1898-1937.

²¹⁴ Javornice je co do rozlohy největší vesnicí na Rychnovsku.

²¹⁵ Graf znázorňující poměr žadatelů o půjčku u okresní hospodářské záložny podle místa bydliště vychází z knihy zápůjček této záložny.

SOkA RK, Okresní hospodářská záložna v Rychnově nad Kněžnou, inv. č. 78, sign. 7, kniha č. 760, Kniha zápůjček 1898-1937.

Vztah k ostatním občanským záložnám a k živnostenské záložně by se dal označit jako koexistence, zkrátka vedle sebe existovaly, každá měla svou klientelu. Vztah s hospodářskou záložnou v Solnici by se snad dal označit za vztah jakési rivality, kdy se solnická záložna bránila sloučení do okresní hospodářské záložny.

4. 4 Živnostenská záložna v Rychnově nad Kněžnou

Podle Čeňka Kliera byly živnostenské záložny ve své podstatě občanskými záložnami.²¹⁶ Živnostenská záložna v Rychnově nad Kněžnou vznikla na podnět výrobce suken v Rychnově nad Kněžnou Oldřicha Kasala. Zpočátku byla vedena pod názvem živnostenské úvěrní družstvo, a to až do října 1922, kdy se název změnil na živnostenskou záložnu. Její podnikání bylo svépomocné a nevýdělečné, výtěžky byly majetkem členů.²¹⁷

Družstvo bylo zapsáno pod firmou Živnostenské úvěrní družstvo v Rychnově nad Kněžnou jako zapsané společenstvo s ručením obmezením. Sídlo mělo v Rychnově n. Kn. Účelem družstva bylo podporovat své členy v jejich živnosti. Záložna obstarávala peníze na úvěr od členů i nečlenů. Byla zaměřena na poskytování krátkodobého úvěru svým členům. Záložna mohla také inkasovat jejich pohledávky, zprostředkovávat výplaty, opatřovat úvěrní informace a se souhlasem valné hromady mohla společně nakupovat živnostenské potřeby za hotové, ale pouze na pevné objednávky členů, a opatřovat stroje pro členy na splátky. Peněžní vklady na úrok mohla přijímat záložna neomezeně. Družstvo bylo pod dozorem Zemského výboru království českého.²¹⁸

Ustavující schůze živnostenského úvěrního družstva se konala v Rychnově nad Kněžnou v hotelu Labuť 8. ledna 1910. Za účelem ustavení družstva se sešlo 22 účastníků. Za předsedu první valné hromady byl zvolen Emanuel Pruš a za zapisovatele Bedřich Hányš. Program ustavující valné hromady byl následující. Nejprve byly jednohlasně schváleny stanovy. Další na programu byla volba čtyřčlenného představenstva a po něm následovala volba šesti členů dozorčí rady. Valná hromada se usnesla, že bude volit funkcionáře do představenstva lístky a každého zvlášť. Volba členů dozorčí rady se provedla na jednom

²¹⁶ KLIER, Č. *Veřejné peněžnictví...*s. 163.

²¹⁷ DVORÁK, S. *Město Rychnov n. Kněžnou...* s. 68.

²¹⁸ SOkA RK, Živnostenská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 76, sign. 16, kart. 95, Stanovy 1910-1935.

lístku. Zvolené představenstvo dostalo za úkol zapsat firmu do obchodního rejstříku společenstev a tím byla ustavující valná hromada skončena.²¹⁹

Další valná hromada úvěrního družstva se konala druhého února roku 1910 v Rychnově nad Kněžnou v hostinci u Labutě za přítomnosti všech dvaceti dvou členů. Schůzi zahájil předseda Emanuel Pruš v osm hodin večer. Sdělil, že zápis do obchodního rejstříku společenstev byl zamítnut. Proto se přistoupilo k úpravě stanov. Byla provedena oprava stanov vypuštěním paragrafu, jenž říkal, že výpověď do pěti let byla vyloučena a také paragrafu, který umožňoval uložit rezervní fondy v podniku družstva. Schůze byla skončena v devět hodin večer.²²⁰

Na schůzi představenstva a dozorčí rady živnostenského úvěrního družstva konané devátého března 1910 v Rychnově nad Kněžnou opět v hostinci u Labutě Oldřich Kasal sdělil, že byl konečně proveden zápis družstva do obchodního rejstříku společenstev. Na schůzi byla provedena volba předsedy a místopředsedy dozorčí rady. Další na programu bylo stanovit obchodní pravidla společenstva. Úroková míra krátkodobého úvěru byla stanovena na 6% a 1% provize. Úrokování půjček na směnky bylo ustaveno na 5%, úroková míra u půjček na hypotéky na 4 ¾% a úroková míra v reeskontu směnek na 6%. Dále byly na schůzi stanoveny lhůty pro krátkodobý úvěr a pravidla pro vedení účtů.²²¹

Provozní kapitál družstva se skládal z vlastního jmění družstva, které bylo tvořeno rezervními fondy, ze závodních členských podílů a z cizího kapitálu jako byly vklady a výpůjčky.²²²

Rezervnímu fondu se muselo přikazovat 20% čistého zisku, dokud nedosáhl výše závodních podílů. Dividenda ze závodních podílů se vyplácela pouze u splacených podílů a nesměla překročit pětiprocentní hranici. Rezervní fond byl tvořen zápisným, dary a podíly v čistém zisku. Sloužil k úhradě ztrát. Rezervní fond mohl být uložen v cenných papírech, které měly sirotčí jistotu, a v nemovitostech. Přebytky bylo možno ukládat u veřejných peněžních ústavů.²²³ Rezervní fond koncem prvního správního roku činil 96 korun. Měl vzestupnou tendenci. Postupně se přikazováním procent z čistého zisku rozrůstal a koncem roku 1918 již činil něco přes dva tisíce šest set korun.²²⁴

²¹⁹ SOkA RK, Živnostenská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 76, sign. 11, kart. 94, kniha č. 749, Kniha valných hromad a dozorčí rady 1910-1931.

²²⁰ Tamtéž.

²²¹ Tamtéž.

²²² Tamtéž, inv. č. 76, sign. 16, kart. 95, Stanovy 1910-1935.

²²³ Tamtéž.

²²⁴ Tamtéž, inv. č. 76, sign. 17, kart. 95, Účetní závěrky 1910-1941.

Členství se nabylo prohlášením na ustavující valné hromadě a později členskou přihláškou. O přijetí rozhodovalo představenstvo. Členem družstva se mohl stát samostatný živnostník v obvodu c. k. okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou. Výjimku mohla povolit valná hromada. Přistupující člen musel zaplatit zápisné ve výši 2 koruny za každý upsaný podíl. Závodní podíl činil 20 korun a mohl se splácet v měsíčních splátkách po pěti korunách. Podíl byl nedílný, ale převeditelný. Úvěr mohl být členovi povolen, když měl aspoň dva závodní podíly. Výpověď mohl člen podat tři měsíce před koncem správního roku. V případě likvidace družstva ručili jeho členové za pohledávky družstva do dvojnásobné výše svých podílů. Členství zanikalo výpovědí, vyloučením, převedením podílů nebo smrtí.²²⁵ V době svého založení mělo družstvo 22 členů.²²⁶ Již za první rok existence družstva, tedy za rok 1910, přibylo 20 členů a koncem prvního správního roku měla záložna tedy 42 členů. Počet členů měl vzestupnou tendenci až do roku 1914, kdy byl počet členů 76. V příštím roce přibyl pouze jeden člen a na čísle 77 členů zůstal stát počet členů až do konce sledovaného období.²²⁷

Správa záložny náležela do rukou představenstva, valné hromady a dozorčí rady. Představenstvo se skládalo z předsedy, místopředsedy, pokladníka a kontrolora. Člen dozorčí rady nemohl být zároveň členem představenstva. Představenstvo volila valná hromada většinou přítomných na tři roky. Při rovnosti hlasů rozhodoval los. Byla možná opětovná volba. Představenstvo vedlo běžnou správu družstva, zastupovalo družstvo navenek a podpisovalo se za družstvo.²²⁸

Prvním předsedou byl Emanuel Pruš, řezník v Rychnově nad Kněžnou, jeho místopředsedou František Michálek, klempíř v Nových domech. Oba byli dlouholetými funkcionáři živnostenské záložny. Oba své funkce zastávali až do roku 1938.²²⁹ Prvním pokladníkem byl zvolen Antonín Plachetka, sládek, a kontrolorem Oldřich Kasal, soukeník.²³⁰

Schůze představenstva se nekonaly pravidelně, většinou jedenkrát za týden až jedenkrát za čtrnáct dní. První schůze představenstva se konala dne prvního dubna 1910. Přítomni byli všichni čtyři členové představenstva. Na této schůzi byly založeny knihy pro zápisy právě ze schůzí představenstva. Rozhodovaly se zde také první dvě žádosti o půjčky. Prvním žadatelem byl František Michálek, který žádal na čtvrt roku půjčku 100 korun, a druhým žadatelem byl Josef Ješina, který chtěl 600 korun na půl roku. Oběma žádostem bylo

²²⁵ SOkA RK, Živnostenská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 76, sign. 16, kart. 95, Stanovy 1910-1935.

²²⁶ Tamtéž, inv. č. 76, sign. 11, kart. 94, kniha č. 749, Kniha valných hromad a dozorčí rady 1910-1931.

²²⁷ Tamtéž, inv. č. 76, sign. 17, kart. 95, Účetní závěrky 1910-1941.

²²⁸ Tamtéž, inv. č. 76, sign. 16, kart. 95, Stanovy 1910-1935.

²²⁹ Tamtéž, inv. č. 76, sign. 17, kart. 95, Účetní závěrky 1910-1941.

²³⁰ Tamtéž, inv. č. 76, sign. 11, kart. 94, kniha č. 749, Kniha valných hromad a dozorčí rady 1910-1931.

vyhověno. Na schůzích představenstva se řešily především žádosti o půjčky nebo o prodloužení půjčky a dále se zde také rozhodoval přístup nových členů. Na schůzi představenstva dne 14. dubna 1910 se přítomné čtyřčlenné představenstvo rozhodlo dát do Posla z Podhoří inzerát o činnosti družstva.²³¹ První inzerát vyšel v Poslu z Podhoří 16. dubna 1910. Živnostenské úvěrní družstvo v Rychnově n. Kn. v něm hlásalo, že živnostníkům poskytuje krátkodobý úvěr, inkasuje jejich pohledávky, prostředkuje výplaty, opatřuje úvěrní informace, poskytuje směnečné zápůjčky na 5% a vklady přijímá na 4 a čtvrt procenta. Další informace uvedené v inzerátu byly, že nejkratší doba úvěru je stanovena na 14 dní a nejdelší na tři měsíce a že prozatímní úřadovna se nalézá v kanceláři pivovaru. Obdobný inzerát vyšel ještě dvakrát po sobě, pak již záložna neinzerovala.²³²

Dozorčí rada se skládala z šesti členů a též se volila na tři roky a každý rok se obměňovala 1/3. Dozorčí rada volila sobě ze svého středu na rok předsedu a jeho náměstka. Dohlížela na správný chod družstva.²³³ Do dozorčí rady byli 8. ledna 1910 zvoleni: Jan Grosmut, postřihač, Jaroslav Kopecký, knihtiskař, Karel Hladík, knihkupec, Bedřich Hányš, stavitel, Čeněk Holas, obchodník a Jan Svoboda, obchodník. Prvním předsedou dozorčí rady byl zvolen Bedřich Hányš a jako jeho náměstek byl zvolen Čeněk Holas.²³⁴ Schůze dozorčí rady se nekonaly pravidelně. Vedl se o nich zápis o kontrole knih a hotovosti v pokladně, časem se zápis zestručněl pouze na konstatování, že je vše v pořádku.²³⁵

Na společných schůzích představenstva a dozorčí rady se stanovoval jednací řád, přijímali se a propouštěli se placení zřízenci a určovaly se jejich platy, ustavovaly se odměny členům představenstva s výhradou schválení valné hromady, najímaly místnosti a vypovídal nájem, uzavíraly výpůjčky, určovalo se, kam s přebytky, přehlížely se úvěry vyměřené členům, stanovovala se a měnila úroková míra, výpovědní lhůty pro vklady, povolovaly se mimořádné správní výdaje nad 25K, vylučovali se členové, připravovaly se zprávy o revizi družstva k usnesení valné hromadě.²³⁶

Valná hromada se musela konat nejdéle do tří měsíců po ukončeném roku. Minimálně 8 dní předem musela být ohlášena. Příslušelo jí rozhodovat o odvolání nepřijatých nebo vyloučených členů, volila představenstvo a dozorčí radu, schvalovala odměny, rozhodovala o zisku a úhradě ztráty, usnášela se o provádění právních nároků proti členům představenstva a

²³¹ SOkA RK, Živnostenská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 76, sign. 1, kart. 92, kniha č. 739, Kniha zápisů schůzí představenstva 1910-1921.

²³² SOkA RK, Soubor regionálních tiskovin, Posel z Podhoří 1910, sign. NM 32/ 25.

²³³ SOkA RK, Živnostenská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 76, sign. 11, kart. 95, Stanovy 1910-1935.

²³⁴ Tamtéž, inv. č. 76, sign. 17, kart. 95, Účetní závěrky 1910-1941.

²³⁵ Tamtéž, inv. č. 76, sign. 13, kart. 95, kniha č. 751, Kniha dozorčí rady 1910-1936.

²³⁶ Tamtéž, inv. č. 76, sign. 16, kart. 95, Stanovy 1910-1935.

dozorčí rady, stanovovala nejvyšší obnos výpůjček a vkladů, předávala vedení knih a pokladny jinému peněžnímu ústavu, popřípadě vylučovala přijímání vkladů. Zaváděla společný nákup pro určité jednotlivé druhy zboží a nákup strojů pro jednotlivé členy, usnášela se o revizních zprávách, měnila stanovy, usnášela se o rozchodu družstva.²³⁷ Program jednotlivých valných hromad byl víceméně stejný. Nejprve se četla zpráva z předchozí valné hromady, potom výroční účetní zpráva a zpráva dozorčího výboru. Poté se podával návrh na schválení účetní závěrky za předešlý rok, která také byla schválena. Dále představenstvo a dozorčí rada předložila návrh, jak naložit s čistým ziskem. Zpravidla se rozděloval následujícím způsobem: 10 - 40% bylo přikázáno rezervnímu fondu, 4,5% se zúčtovaly závodní podíly a ze zbytku se hradily nutné provozní výdaje. Zpočátku se rezervnímu fondu přikazovala větší hodnota, tedy v prvních letech fungování záložny 40%. Dalším bodem programu valných hromad byla volba funkcionářů záložny. Poslední na programu byly volné návrhy.²³⁸

Záložna se vyvíjela poměrně poklidným vývojem. Postupně rostl počet jejích členů, rozrůstal se rezervní fond a závodní jmění. Výše vkladů byla kolísavá. V prvním roce dosahovaly něco přes sedm tisíc korun a v roce příštím klesly téměř na tři tisíce devět set korun, pak již opět vzrůstaly. V roce 1913 činila jejich výše něco přes dvacet tři tisíc korun. V roce 1914 byl zaznamenán pokles zhruba o dva tisíce tři sta korun, ale výrazný pokles vkladů byl zaznamenán v následujících dvou letech, tedy 1915 až 1916, kdy vklady nepřekročily sumu čtrnáct tisíc korun. V následujících dvou letech už opět měly vzestupnou tendenci. Za rok 1918 činila jejich výše něco přes dvacet osm tisíc korun. Výše zápůjček byla ještě více rozkolísaná, zvláště ve válečných letech.²³⁹

Ve sledovaném období se záložna soustředila především na poskytování úvěru svým členům a na dostatečné posílení rezervních fondů, tudíž zisku v tomto období neužívala k podpoře nějakých dobročinných a jiných účelů jako ostatní jmenované záložny.²⁴⁰ Důvodem mohlo být také to, že z výše jmenovaných záložen byla ústavem nejmladším, a proto se nejprve musela soustředit, aby si vybuodovala jistou pozici mezi stávajícími finančními ústavu.

²³⁷ SOkA RK, Živnostenská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 76, sign. 16, kart. 95, Stanovy 1910-1935.

²³⁸ Tamtéž, inv. č. 76, sign. 11, kart. 94, kniha č. 749, Kniha valných hromad a dozorčí rady 1910-1931.

²³⁹ Tamtéž, inv. č. 76, sign. 17, kart. 95, Účetní závěrky 1910-1941.

²⁴⁰ Tamtéž, inv. č. 76, sign. 11, kart. 94, kniha č. 749, Kniha valných hromad a dozorčí rady 1910-1931.

Živnostenské úvěrní družstvo, stejně jako okresní hospodářská záložna, připisovala podíl z čistého zisku svým členům. Úvěr ale na rozdíl od okresní hospodářské záložny mohla poskytovat pouze svým členům. Zajímavé je, že oproti ostatním ústavům nevěnovala žádné prostředky na dobročinné účely. Správu měla obdobnou jako občanské záložny.

Její vztah s ostatními finančními ústavami na Rychnovsku byl pravděpodobně na úrovni koexistence. Záložna za jisté měla těžší situaci, jako později vzniklý ústav, s tím, aby se dobře zakořenila na místním finančním trhu, ale z pramenů vyplývá, že se jí to podařilo. Služeb reklamy v místním tisku využila pouze při vstupu na trh, což poukazuje na to, že nevnímala nějak zvlášť silně ostatní ústavy jako konkurenci. Zřejmě si našla svou klientelu z řad místních živnostníků, pro které také byla určena a kterým její služby pravděpodobně vyhovovaly více než služby konkurenčních ústavů.

4. 5 Kampeličky

Na Rychnovsku ve sledovaném období působilo devět záložních a spořitelních spolků. Vznikaly mezi léty 1889 – 1911 a nacházely se v Brocné, Černíkovcích, Hraštici, Javornici, Liberku, Lukavici, Rovni, Třebešově a Vamberku.

Tabulka č. 1: Přehled kampeliček na Rychnovsku řazených podle data vzniku

Název kampeličky	Rok založení
Spořitelní a záložní spolek pro Černíkovice a okolí	1889
	1911
Spořitelní a záložní spolek v Javornici	1896
Spořitelní a záložní spolek pro farní obec Vamberk	1899
Spořitelní a záložní spolek pro farní obec Liberk	1900
Spořitelní a záložní spolek pro Roveň, Dlouhou Ves a okolí	1904
Spořitelní a záložní spolek pro farní obec Lukavici	1904
Spořitelní a záložní spolek pro Brocnou a okolí	1909
Spořitelní a záložní spolek pro Hraštici	1910
Spořitelní a záložní spolek pro Třebešov	1910

4. 5. 1 Kampelička v Brocné

Oficiální název zněl Spořitelní a záložní spolek pro Brocnou a okolí, zapsané společenstvo s ručením neobmezeným. 27. prosince 1909 se konala ustavující valná hromada. Na této hromadě se ustavilo, že úřadovat se začne prvním lednem 1910 v místní škole každou druhou neděli od dvou do tří hodin odpoledne. Schůze představenstva se měly odbyvat nejméně jedenkrát za měsíc a dle potřeby. Schůze dozorčí rady se měly konat každého čtvrt roku. Přítomným členům byly dány členské knížky a vodní družstvo bylo přijato za člena. Dále byla oznámena vydání spojená se vznikem spolku. Tímto byla první valná hromada skončena.²⁴¹

²⁴¹ Stání okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Záložna Kampelička Brocná, inv. č. 9, sign. 4, kart. 8, kniha č. 74, Kniha zápisů schůzí valných hromad 1909-1948.

Správa spolku náležela do rukou představenstva, dozorčí rady a valných hromad. První schůze představenstva a dozorčí rady se konala 6. ledna 1910. Na programu této schůze bylo přijmout jednací řád a začít se podle něj řídit. Dále bylo na programu schválení částky vodnímu družstvu, jakou bude potřebovat, na dobu nejdéle čtyř let. Dále na této schůzi byla učiněna dohoda s pokladníkem, že za svou činnost bude dostávat 40 korun za rok. Dále se usneslo, že se mu na drobná vydání ponechá pět korun, z nichž podá dle podacího protokolu účet za měsíc. Dále bylo dáno k projednání představenstvu vytápění. Theodor Výrava vystoupil ze spolku. Za předsedu dozorčí rady byl zvolen Karel Nosek, jemuž byly odevzdány tři klíčky od pokladny, aby je uschoval. Klíčky obdržel v zapečetěné obálce. Tímto byla schůze skončena.²⁴²

Další schůze představenstva se konala šestnáctého ledna 1910. Již se řešily půjčky, což byla dále hlavní náplň představenstva. Josefu Noskovi, rolníkovi ze Svinné, byla povolena zápůjčka 500 korun – byla potřeba jednoho ručitele a podpisu manželky, jinak dvou ručitelů - a po jejich podpisu mu tato částka mohla být vyplacena. Dále se řešila úroková míra ze vkladů, bylo určeno, že úroky ze vkladů se budou počítat vždy od následujícího 15. nebo 1. měsíce. Výpůjčky se počítaly ode dne výpůjčky do dne splacení. Dále bylo povoleno udělat dvě výpůjčky, jednu na 1800 korun a jednu na 500 korun. Schůze představenstva se nekonaly pravidelně. Ve válečných letech se schůze představenstva konaly minimálně a žádostí o půjčky bylo jen velmi málo.²⁴³

Na valných hromadách, které se konaly jedenkrát ročně, se schvalovaly účty za loňský rok a propuštění představenstva z odpovědnosti. Čistý zisk byl připisován rezervnímu fondu. Pravidelně se také četla zpráva z revize od Ústřední jednoty hospodářských záložen. Na valných hromadách se rovněž volili členové představenstva a dozorčí rady. Poslední na řadě byly volné návrhy, které se týkaly různých věcí, např. na valné hromadě konané 25. března 1911 bylo usneseno, aby byl povolen běžný účet pro hospodářskou besedu na zakupování uhlí a umělých hnojiv. Na valné hromadě konané 7. července 1912 byla odsouhlasena změna úrokové míry ze vkladů, došlo ke zvýšení na 4,5% a ze zápůjček na 5 a čtvrt % s platností od prvního července 1912. Valné hromadě tedy příslušelo rozhodovat o úrokové míře ze vkladů a zápůjček, dále řešila rozdělování čistého zisku a rozhodovala o odměnách pokladníkovi.²⁴⁴

²⁴² SOkA RK, Záložna kampelička Brocná, inv. č. 9, sign. 1, kart. 8, kniha č. 71, Kniha zápisů schůzí představenstva 1910-1934.

²⁴³ Tamtéž.

²⁴⁴ Tamtéž, inv. č. 9, sign. 4, kart. 8, kniha č. 74, Kniha zápisů schůzí valných hromad 1909-1948.

Dozorčí rada se scházela za tím účelem, aby jednala o větších zápůjčkách, ale hlavním jejím úkolem bylo přehlízet správnost hospodaření představenstva. Přehlížela hotovost a účty.²⁴⁵

Členů představenstva bylo pět a dozorčí rada měla šest členů. Členové jak představenstva, tak dozorčí rady byli opětovně voleni do svých funkcí. Představenstvo se skládalo z předsedy a tím byl zvolen Václav Kulštejn, rolník z Brocné, který tuto funkci vykonával po celé sledované období. Jeho náměstkem byl Václav Hanuš, rolník z Vísky, který tuto funkci rovněž vykonával po celé sledované období.²⁴⁶

Předsedou dozorčí rady byl od roku 1910 Karel Nosek až do roku 1914. Od roku 1915 do konce sledovaného období vykonával funkci předsedy dozorčí rady František Vaníček, který v předchozím období působil jako její místopředseda. Dalšími členy dozorčí rady, kteří se objevovali po celé sledované období, byli: Josef Šrefl, Antonín Tyšler, Josef Lenfeld, František Pop a František Výrava.²⁴⁷

16. prosince 1909 byla přijata kampelička v Brocné za člena Ústřední jednoty hospodářských společenstev,²⁴⁸ která pak v záložně vykonávala pravidelné kontroly. V revizní zprávě ze 14. října 1910 Jednota vytýkala spolku v Brocné následující, jednací řád nebyl schválen dozorčí radou, dozorčí rada se nescházela každého čtvrt roku, špatné vedení měsíčních závěrek – chyběl podpis starosty spolku, špatné zápisy o zápůjčkách, neúplné dluhopisy, špatné zaručení, zápůjčka melioračnímu družstvu nebyla schválena valnou hromadou. Vady nebyly odstraněny. Kampelička v Brocné se nepolepšila a byla dále napomínána každý rok od Ústřední jednoty, protože dozorčí rada se nescházela, jak měla, valné hromady nebyly řádně svolávány, úřadovalo se bez kontroly starosty a členů představenstva, nesprávné poskytování zápůjček – schvalovalo je představenstvo bez souhlasu dozorčí rady, téměř na všech dluhopisech chyběly podpisy svědků atp. Revize konané 6. února 1913 se účastnil pouze pokladník a žádný další funkcionář. Při každé revizi byly záložně vytýkány některé z výše zmíněných věcí. V roce 1910 byla provedena i oprava účtů revizorem Ústřední jednoty. V revizní zprávě o revizi vykonané 16. a 17. října 1912 byla záložna upozorněna, aby si dala pozor, odkud přijímá členy, aby nepřijala někoho, kdo už byl

²⁴⁵ SOkA RK, Záložna Kampelička Brocná, inv. č. 9, sign. 5, kart. 8, kniha č. 75, Kniha zápisů schůzí dozorčí rady 1912-1940.

²⁴⁶ Tamtéž, inv. č. 9, sign. 8, kart. 9, kniha č. 78, Kniha činovníků 1910-1952.

²⁴⁷ Tamtéž, inv. č. 9, sign. 12, kart. 9, kniha č. 80, Kniha účetních závěrek 1910-1934.

²⁴⁸ Tamtéž, inv. č. 9, sign. 10, kart. 9, Členské přihlášky 1908.

vázaný jinde neobmezeným ručením, protože spolkový obvod se křížoval s obvodem sousedního společenstva.²⁴⁹

Ke konci roku 1910 měla kampelička v Brocné 20 členů. Do roku 1914 měl počet členů vzestupnou tendenci, koncem roku 1911 měla 23 členů, 1912 26, 1913 25 a v roce 1914 se jejich počet ustálil na 27 a zůstal takový až do konce sledovaného období. Každý člen měl jeden závodní podíl.²⁵⁰ Ve většině případů byli členové kampeličky přímo z Brocné a jednalo se převážně o rolníky. Antonín Tyšler, který působil jako zapisovatel, byl řídicí učitel. Funkcionář dozorčí rady, Josef Lenfeld, byl hostinský, a Josef Štefl, kovář.²⁵¹

4. 5. 2 Kampelička v Černíkovcích

Kampelička v Černíkovcích byla poprvé zřízena roku 1899, a byla tak nejstarším záložním a spořitelním spolkem na Rychnovsku. Tento spolek byl však zlikvidován 25. září 1907. Nový spolek zde vznikl v roce 1911.²⁵²

Oficiální název byl Spořitelní a záložní spolek pro Černíkovice a okolí, zapsané společenstvo s neobmezeným ručením. Účelem bylo zlepšit poměry svých členů poskytováním potřebných peněžních prostředků, které potřebovali k provozování svého hospodářství. Kampelička tedy poskytovala svým členům záručitelné zápůjčky podle jejich úvěrové způsobilosti, spolehlivosti a skutečné potřeby. Dále kampelička umožňovala ukládání peněz za solidárního ručení členů. Podporovala přeměnu hypotekárních dluhů svých členů na dluhy níže záručitelné. Společenstvo používalo své prostředky na poskytování půjček svým členům, k provádění společného nákupu potřeb a společnému prodeji výrobků. Podporovala ve spolkovém obvodě zřizování hospodářských společenstev všeho druhu.²⁵³

První ustavující valná hromada Spořitelního a záložního spolku pro Černíkovice a okolí se konala 2. února 1911 v Černíkovcích v hostinci Anežky Hlaváčkové. Přítomno na ní bylo 22 členů. Podle návrhu členstva byl pro tuto valnou hromadu zvolen za předsedu Josef Dusil, rolník v Černíkovcích. Dusil zahájil schůzi a za zapisovatele jmenoval Aloise Sajdla, učitele v Černíkovcích, za sčítatele hlasů Karla Škrabáka, truhláře v Černíkovcích, a Františka Kozla, chalupníka v Černíkovcích. Pořádek hromady byl následující. Nejprve se

²⁴⁹ SOkA RK, Záložna Kampelička Brocná, inv. č. 9, sign. 11 kart. 9, Revize hospodaření 1911-1952.

²⁵⁰ Tamtéž, inv. č. 9, sign. 12, kart. 9, kniha č. 80, Kniha účetních závěrek 1910-1934.

²⁵¹ Tamtéž, inv. č. 9, sign. 9, kart. 9, kniha č. 79, Kniha členů 1908 -1952.

²⁵² JUZA, J. *Sdružený a skupinový inventář*...s. 10.

²⁵³ SOkA, Záložna Kampelička Černíkovice, inv. 16, sign. 8, kart. 15, Stanovy, jejich změny, jednací řád 1911-1952.

hromada usnášela o stanovách, pak se volilo pětičlenné představenstvo, dále se projednávaly nejmenší a nejvyšší možné výše úsporných vkladů, výpovědní lhůty, úrokové míry atp. Potom se volil pokladník a členové dozorčí rady. Za starostu představenstva byl zvolen Adolf Pro vazník, rolník v Černíkovicích 21 hlasy, za jeho náměstka Josef Dusil, rolník v Černíkovicích 21 hlasy, za další tři členy rovněž 21 hlasy zvoleni byli Eduard Hloušek, rolník v Domašíně, František Hanuš, chalupník v Černíkovicích, a Josef Pluhař, hostinský v Černíkovicích. Nejmenší obnos vkladů byl stanoven na jednu korunu a nejvyšší na šest tisíc korun, dále úrok ze vkladů na 4 a čtvrt %. Úhrnná výše úsporných vkladů a jiných výpůjček spolkových nesměla přesáhnout padesát tisíc korun. Nejvyšší možná půjčka, která mohla být poskytnuta členovi spolku, byla 2000 korun. Úroky ze zápůjček se stanovily na pět procent. Pokladníkem byl zvolen Emanuel Blím, obchodník v Černíkovicích. Počet členů dozorčí rady byl stanoven na šest a zvoleni byli: Alois Sajdl, učitel v Černíkovicích, Bohumil Procházka, zámecký správce v Černíkovicích, František Vašátko, chalupník v Černíkovicích, František Kozel, chalupník v Černíkovicích, František Balous, hostinský v Černíkovicích, a Jan Tomas, rolník v Černíkovicích. Všichni členové dozorčí rady byli zvoleni 21 hlasy. Zvolení prohlásili, že volbu přijímají. Všichni shromáždění se usnesli, aby přistoupili za člena Ústřední jednoty českých hospodářských společenstev v království Českém, zapsanému společenstvu s obmezeným ručením v Praze. Dále se usnesli, že se budou řídit stanovami jednoty a že všechny pokladniční přebytky budou ukládány také pouze u Ústřední jednoty.²⁵⁴

Členy mohli být pouze svéprávní obyvatelé Černíkovice, Domašína a Třebešova a dále osoby, které v obvodě spolkovém nebydlely, ale měly v něm nemovitý majetek, a právnické osoby, které měly ve výše uvedených obcích sídlo nebo nemovitý majetek. Členové nesměli být členy jiného úvěrního spolku s neobmezeným ručením. Členství se nabývalo písemnou přihláškou po předběžném přijetí představenstvem a po zaplacení zápisného a nejméně jedné splátky podílu. Při nepřijetí se mohl člověk odvolat k dozorčí radě, která o tom na příští schůzi rozhodla. Členství se pozbývalo dobrovolným vystoupením, přestěhováním se z obvodu spolku, vyloučením, smrtí nebo ztrátou náležitostí potřebných ke členství ve spolku. Členové měli právo účastnit se valných hromad a hlasovat na nich. Dalším právem členů bylo žádat zápůjčky. Hlavní povinností členů bylo ručit za závazky spolku vůči třetím osobám „rukou společnou a nerozdílnou (solidárně) a celým svým jměním“. Další povinností bylo

²⁵⁴ SOkA, Záložna Kampelička Černíkovice, inv. č. 16, sign. 9, kart. 15, Založení spolku 1911.

zaplatit zápisné při vstupu do spolku a nejméně jeden závodní podíl, dodržovat stanovy a usnesení valné hromady a mít na zřeteli prospěch spolku.²⁵⁵

Správa spolku náležela do rukou představenstva, dozorčí rady, valné hromady a pokladníka. Představenstvo se skládalo ze starosty spolku, jeho náměstka a tří přisedících představenstva. Z představenstva vystupovali po prvním a druhém roce vždy dva členové, po třetím roce vystupovali každoročně vždy ti, kteří již tři roky úřadovali. Členové mohli být opětovně voleni. První představenstvo muselo být zapsáno do společenského rejstříku. Členové prvního představenstva museli být legitimizováni stanovami, další již pak valnou hromadou. K podpisu za spolek bylo potřeba dvou podpisů členů představenstva. Představenstvo dohlíželo, aby byly dodržovány stanovy, usnesení dozorčí rady a valné hromady. Potřebovalo souhlas dozorčí rady k výpůjčkám pro spolek, právním smlouvám a sporům, vyjma žaloby proti členům spolku na zaplacení zápůjček a závodních podílů. Představenstvo nesmělo provádět riskantní obchody nebo spekulovat s nemovitostmi. Za takové ztráty, které by vznikly jejich chováním, ručilo představenstvo osobně. Představenstvo se mělo scházet nejméně jedenkrát za měsíc. Rozhodovalo o zápůjčkách. Usnášet se mohlo, byla-li přítomna více než polovina členů. Představenstvo bylo povinno dbát spolkových stanov, zákona, usnesení valné hromady, dozorčí rady a daných instrukcí. Představenstvo vydávalo za spolek závazné dlužní listiny k výpůjčkám spolkovým, usnášelo se o přijetí a vyloučení členů, o příjmech a vydáních, o povolování zápůjček a dohlíželo na správné a včasné splácení. Se starostou dále dohlíželo na vedení pokladny a knih účetní závěrky, přehlíželo pokladniční hotovost a dbalo na bezpečné a zúročitelné uložení pokladniční hotovosti. Před každým prvním dubnem mělo povinnost přezkoumat účetní závěrku za předešlý rok. K usnesení o povolení zápůjček měl se přibrat zpravidla pokladník jako člen s poradním hlasem.²⁵⁶

Starosta spolku měl vést a podepisovat korespondenci a spisy spolku. Uschoval pečeť, dohlížel, aby během prvních šesti měsíců každého roku byla uveřejněna účetní rozvaha předchozího roku a počet členů, dohlížel na vedení pokladny a účetnictví, vydával poukázky k výplatě, vedl kontrolu, dělal měsíční pokladniční závěrky a společně s pokladníkem účetní rozvahu a účty za předešlý rok. Svolával k mimořádným valným hromadám. Svolání představenstva se muselo konat nejméně tři dny před sezením. V sezeních představenstva a

²⁵⁵ SOkA RK, Záložna Kampelička Černíkovice, inv. 16, sign. 8, kart. 15, Stanovy, jejich změny, jednací řád 1911-1952.

²⁵⁶ Tamtéž.

valné hromady předsedal a ustavoval zapisovatele. Každý rok měl za úkol udělat a přednést na valné hromadě výroční zprávu o činnosti záložny.²⁵⁷

První schůze představenstva se konala 21. května 1911 a na jejím programu bylo přijetí tří nových členů, vyřízení pěti žádostí o půjčky a uzavření smlouvy s pokladníkem. Dále bylo vyjednáno úřadování starosty a místostarosty vždy přes jednu neděli v měsíci, a sice starosta v první a třetí neděli v měsíci a místostarosta v druhou a čtvrtou neděli v měsíci. Dále bylo ujednáno, že schůze představenstva se budou konat vždy první neděli v měsíci a podle potřeby od první do druhé hodiny odpoledne. Dále bylo vyjednáno účtovat členské knížky po 30 haléřích a usneseno požádat Ústřední jednotu o půjčku 500K. Emanuel Blím přijal funkci pokladníka a zavázal se vykonávat funkci řádně a řídit se stanovami a složil jistinu 500 korun jako úsporný vklad. Ručil za veškeré ztráty. Na schůzích se řešilo zpočátku přijímání členů a hlavně vyřizování zápůjček²⁵⁸

Dozorčí rada se skládala z šesti členů, kteří měli být jakož i členové představenstva z různých částí obvodu spolku, aby dobře znali místní poměry. Počet členů dozorčí rady mohla zvýšit valná hromada, ale musel být vždy dělitelný třemi. Členové se volili na tři roky. Každý rok vystupovala jedna třetina, první dva roky losem. Dozorčí rada chránila zájmy spolku a dohlížela na správu spolku. Mohla kdykoli nahlížet do spolkových knih, žádat výkaz pokladní hotovosti. Měla právo sesadit člena i celé představenstvo i pokladníka, když by byly ohroženy zájmy spolku, a měla povinnost ihned svolat valnou hromadu, aby o tom rozhodla. Takovou valnou hromadu svolával předseda dozorčí rady. Legitimace členů dozorčí rady děla se příslušným volebním protokolem dozorčí rady. Dozorčí rada vydávala jednacím řád pro představenstvo a předpisy pro pokladníky, přezkoumávala nejdéle do prvního května účetní rozvahu, roční účty a podávala o tom zprávu na valné hromadě. Usnášela se o zmocnění představenstva k právním sporům, vyjma vymáhání zápůjček, a zastupovala spolek v právních sporech proti představenstvu. Zkoumala jednou za čtvrt roku všechny knihy a účty spolku. Členové dozorčí rady byli zodpovědní spolku za vykonávání svých povinností. Ke schůzím konaných nejméně jedenkrát za čtvrt roku zval předseda dozorčí rady nebo jeho náměstek. Usnášet se mohla, když byla přítomna nadpoloviční většina, včetně předsedy nebo jeho náměstka. Při rovnosti hlasů rozhodoval předseda.²⁵⁹

²⁵⁷ SOkA RK, Záložna Kampelička Černíkovice, inv. č. 16, sign. 8, kart. 15, Stanovy, jejich změny, jednacím řád 1911-1952.

²⁵⁸ Tamtéž, inv. č. 16, sign. 1, kart. 14, kniha č. 127, Kniha zápisů schůzí představenstva 1911-1929.

²⁵⁹ Tamtéž, inv. č. 16, sign. 8, kart. 15, Stanovy, jejich změny, jednacím řád 1911-1952.

První schůze dozorčí rady se konala 20. května 1911. Přítomni byli čtyři členové dozorčí rady, dva členové představenstva a pokladník. Za předsedu dozorčí rady byl zvolen Alois Sajdl, za místopředsedu František Balous.²⁶⁰

Pozvánku k valné hromadě museli s programem obdržet všichni členové spolku a ve známost musela být uvedena vyhláškou. Vyhlášky musely být podepsány od starosty nebo jeho náměstka, připevňovaly se na oznamovací tabuli v sídle kampeličky a uveřejňovaly se ve Věstníku Ústřední jednoty českých hospodářských společenstev v království Českém. Vyhláška měla být zpravidla vyvěšena 14 dní před konáním valné hromady. Valná hromada měla dohlížet na správu celého spolku, zvláště pak na dozorčí radu. Na základě účtů předchozího roku zbavovala pokladníka a představenstvo zodpovědnosti za správu záležitostí spolku. Valná hromada se scházela pravidelně, nanejvýš dvakrát v roce, na jaře v druhé polovině května a na podzim, během listopadu. Mohla být i svolána, když to žádala desatina členů nebo starosta představenstva nebo dozorčí rada. Na valné hromadě se odbývala volba funkcionářů představenstva, dozorčí rady i pokladníka.²⁶¹

Na valných hromadách se pravidelně řešily zprávy o činnosti za uběhlý rok, dozorčí rady, zprávy o revizi Ústřední jednoty, schvalovala se účetní závěrka, konaly se doplňovací volby. 9. června 1912 se konala mimořádná valná hromada v hostinci u Balouse za účelem zvýšení úrokové míry ze vkladů a zápůjček. Přijalo se zvýšení úrokové míry o 2/4% od července 1912. Také se četla zpráva o revizi vykonané Jednotou v prosinci 1911, která konstatovala, že závady, které shledala při předchozí revizi, byly odstraněny.²⁶²

Pokladník nesměl být členem představenstva, ani dozorčí rady. Volen byl na čtyři roky. Obstarával vedení pokladny. Pokladníkovi jako jedinému za jeho činnost příslušela přiměřená odměna. Ostatní funkcionáři vykonávali své úřady bezplatně.²⁶³ Pokladníkem byl po celé sledované období Emanuel Blím.²⁶⁴

Předsedou dozorčí rady byl Alois Sajdl, učitel z Černíkovice, kterého vystřídal roku 1913 František Cimr, krejčí z Černíkovice, který tuto funkci zastával až do roku 1918, kdy byl nahrazen Františkem Tomasem. Místopředsedou dozorčí rady byl po celé sledované období Bohumil Procházka, zámecký správce. Starostou představenstva byl Adolf Provazník a jeho náměstkem Josef Dusil.²⁶⁵

²⁶⁰SOKA RK, Záložna Kampelička Černíkovice, inv. č. 16, sign. 5, kart. 14, kniha č. 128, Kniha zápisů schůzí dozorčí rady 1911-1951.

²⁶¹ Tamtéž, inv. č. 16, sign. 8, kart. 15, Stanovy, jejich změny, jednací řád 1911-1952.

²⁶² Tamtéž, inv. č. 16, sign. 1, kart. 14, kniha č. 127, Kniha zápisů schůzí valných hromad 1911-1948.

²⁶³ Tamtéž, inv. č. 16, sign. 8, kart. 15, Stanovy, jejich změny, jednací řád 1911-1952.

²⁶⁴ Tamtéž, inv. č. 16, sign. 6, kart. 14, kniha č. 129, Kniha činovníků 1911-1951.

²⁶⁵ Tamtéž.

Peněžní prostředky získával spolek závodními podíly, výpůjčkami, vklady, zápisným a z přebytku z úroků ze zápůjček. Jeden závodní podíl měl výši deset korun a každý člen musel mít minimálně jeden. Šlo ho zaplatit hotově nebo na splátky. Valná hromada mohla jejich výši zvýšit až na 50 korun. Podíly mohly být vypovězeny. Výpůjčky se mohly činit od Ústřední jednoty českých hospodářských společenstev v království Českém. Nejnižší a nejvyšší míru vkladů stanovila valná hromada. Nejnižší mez nemohla být vyšší než jedna koruna. Zápisné činilo jednu korunu. Zápůjčky mohly být povolovány představenstvem pouze členům spolku na kratší dobu do jednoho roku s možností prodloužení do dvou let nebo na delší dobu až do čtyř let s podmínkou zaplacení ve stanovených lhůtách. K povolení zápůjčky na delší dobu byl potřeba souhlas dozorčí rady. Spolek měl právo vypovědět zápůjčky. Valná hromada stanovovala úroky a lhůty. Představenstvo mělo rovněž dohlížet na správné používání půjček a mělo to rovněž kontrolovat. Půjčky musely být dostatečně pojištěné. Zisk se ukládal do rezervního fondu, dokud nedosáhl potřebné výše, pak se měl užít ke snížení úroků aneb k jinému prospěchu členů. Ztráta se nejprve hradila z rezervního fondu, až když to nestačilo, tak ze závodních podílů. Spolek měl podporovat vznik hospodářských společenstev. Zrušení spolku se mohlo provést ve valné hromadě nebo likvidací podle zákona 1873.²⁶⁶

Na počátku své existence měla záložna 22 členů, během prvního roku stoupl jejich počet na 31, v roce 1912 na 40 a v dalším roce měla kempelička 53 členů, což bylo nejvíc ze sledovaného období. Od roku 1914 počet členů mírně klesal a zastavil se roku 1918 na 45 členech. Členové měli po jednom podílu.²⁶⁷

4. 5. 3 Kampelička v Hrašticí

První ustavující valná hromada Spořitelního a záložního spolku pro Hrašticí a okolí, zapsané společenstvo s neobmezeným ručením, se konala 27. února 1910 v Hrašticí. Přítomno na této schůzi bylo šestnáct členů. Pro tuto valnou hromadu byl zvolen za předsedu Jan Černý, rolník v Hrašticí. Černý tedy zahájil schůzi a jmenoval za zapisovatele Františka Kulštejna z Hraštic, za sčítatele hlasů Jana Popa ze Svinné a Václava Černého z Hraštic. Za spolupodpisovatele zvolen František Bartoš, rolník v Hrašticí. Na programu ustavující valné hromady bylo usnesení o stanovách, volba představenstva, ustanovení nejnižšího a nejvyššího obnosu úsporných vkladů, výpovědních lhůt, lhůt u placení úroků, míry úrokové a dalších

²⁶⁶ SOkA RK, Záložna Kampelička Černíkovice, inv. č. 16, sign. 8, kart. 15, Stanovy, jejich změny, jednací řád 1911-1952.

²⁶⁷ Tamtéž, inv. č. 16, sign. 11, kart. 15, kniha č. 131, Kniha účetních závěrek 1911-1934.

záležitostí týkajících se fungování spolku. Dále na řadě bylo ustanovení počtu členů dozorčí rady, jejich volba, volba pokladníka a návrh o přístupu k Ústřední jednotě. Do představenstva byli zvoleni Václav Černý, rolník z Hraštic 13 hlasy za starostu, za náměstka starosty František Bartoš, rolník z Hraštic 16 hlasy, a za přísedící Josef Pop, rolník ze Svinné 15 hlasy, Rudolf Nosek, rolník z Debrče 16 hlasy, a Alois Dvořák, obchodník z Kvasin 16 hlasy. Zvolení volbu přijali.²⁶⁸

Nejvyšší vklad jednoho vkladatele byl stanoven na 3000 korun. Úrok ze vkladu byl stanoven na čtyři procenta. Výpovědní lhůty byly stanoveny následovně: obnosy do 50 korun se vyplácely bez výpovědi, od 50 do 500 korun byla potřeba dvoudenní lhůta, od 500 do 1000 korun čtrnáctidenní lhůta. Úhrnná výše úsporných vkladů u výpůjček spolkových nesměla přesahovat obnos 30 tisíc korun. Nejvyšší možná výše zápůjčky, která mohla být jednomu členovi poskytnuta, byla stanovena na 2000 korun. Úroky ze zápůjček se stanovily na pět procent.²⁶⁹

Za pokladníka byl zvolen Jan Černý, rolník z Hraštic 15 hlasy, který volbu přijal. Počet členů dozorčí rady se ustanovil na šest. Zvoleni byli František Kulštejn, rolník z Hraštic 16 hlasy, Josef Šrytr, rolník v Hraštic 16 hlasy, Josef Rygr, rolník ze Svinné 15 hlasy, Josef Cejnar, rolník v Hraštic 14 hlasy, Josef Pišl, rolník z Nové Vsi 16 hlasy, a Josef Grulich, rolník v Hraštic 14 hlasy. Zvolení prohlásili, že volbu přijímají. Shromáždění se rovněž usneslo 16 hlasy na připojení k Ústřední jednotě. Shromáždění se dále všemi 16 hlasy usneslo, že výpůjčky a rovněž i pokladniční přebytky jen u Ústřední jednoty se budou obstarávat.²⁷⁰

Další valná hromada se konala již 5. března 1911 v hostinci Josefa Červinky ve Skuhrově. Na pořadu byla zpráva o činnosti za rok 1910, propuštění představenstva z odpovědnosti za rok 1910, volba náměstka starosty a jednoho přísedícího představenstva a dvou členů dozorčí rady. Program valných hromad byl každý rok obdobný. 19. prosince 1912 se konala mimořádná valná hromada kvůli přípisu Ústřední jednoty kvůli zvýšení úrokové míry. Úroková míra ze vkladů byla zvýšena na 4,5% a ze zápůjček na 5,5%. Na mimořádné valné hromadě konané 7. října 1915 se jednalo o návrhu představenstva o snížení úrokové míry ze vkladu na 3 a tři čtvrtě % a ze zápůjček na 5% od prvního června 1915. Valná

²⁶⁸ SOkA RK, Záložna Kampelička Hraštic, inv. č. 28, sign. 4, kart. 34, kniha č. 264, Kniha zápisů schůzí valných hromad 1910-1942.

²⁶⁹ Tamtéž.

²⁷⁰ Tamtéž.

hromada se usnesla na snížení míry ze vkladů na 3% a ze zápůjček na 4,5% od prvního října 1915.²⁷¹

Správa spolku náležela do rukou představenstva, dozorčí rady, valných hromad a pokladníka. První schůze představenstva se konala 26. června 1910 v Hraštici. Přítomni byli všichni členové představenstva a pokladník. Starosta Václav Černý sdělil, že zároveň svolal i dozorčí radu k ustavující schůzi. Jmenoval Aloise Dvořáka stálým zapisovatelem při schůzích představenstva. Dvořák přijal. Dále se jednalo o smlouvě s pokladníkem. Starosta se přimlouval, aby pokladník přijal funkci jako funkci čestnou. Spolek měl k tomuto datu 18 členů. Členové složili splátky na podíly a podali každou členskou přihlášku. Za úřední den byla ustanovena každá neděle a úřední hodiny byly stanoveny od 10 do 12 hodin dopoledne. V tyto dny měl být přítomen starosta nebo jeho náměstek a ještě jeden člen představenstva, a to sice v tomto pořadí - Alois Dvořák, Josef Pop nebo Rudolf Nosek a vždy musel být přítomen pokladník. Schůze představenstva se měly konat každou neděli půl hodiny před úředními hodinami. Na dalších schůzích představenstva se již povolovaly zápůjčky. Schůze se však konaly méně často, jedenkrát až dvakrát do měsíce.²⁷²

Schůze dozorčí rady se konaly většinou čtyřikrát ročně a na nich byly kontrolovány účty a knihy společenstva, vždy s uspokojivým výsledkem. Dozorčí rada vykonávala čas od času mimořádné kontroly.²⁷³

4. 5. 4 Kampelička v Javornici

Oficiální název spolku zněl Spořitelní a záložní spolek v Javornici, zapsané společenstvo s ručením neobmezeným. Sídlo měl v Javornici. Spolek měl za účel zlepšovat poměry svých členů poskytováním úvěrů potřebných k provozování hospodářství a živnosti, podporováním přijímání úsporných vkladů a podporou zřizování společenstev pro pomoc živnostem a hospodářstvím ve spolkovém obvodu.²⁷⁴

Členy se mohli stát pouze svéprávní a plnoletí obyvatelé Javornice, ale nesměli být členem jiného společenstva s neobmezeným ručením. O přijetí nových členů rozhodovalo představenstvo. Kvůli nepřijetí se bylo možno odvolat k dozorčí radě. Přistupující musel podepsat vyjádření o přistoupení, kde se zavazoval k dodržování stanov, dále musel zaplatit

²⁷¹ SOkA RK, Záložna Kampelička Hraštice, inv. č. 28, sign. 4, kart. 34, kniha č. 264, Kniha zápisů schůzí valných hromad 1910-1942.

²⁷² Tamtéž, inv. č. 28, kart. 34, kniha č. 261, Kniha zápisů schůzí představenstva 1910-1919.

²⁷³ Tamtéž, inv. č. 28, sign. 6, kart. 34, kniha č. 266, Kniha zápisů schůzí dozorčí rady 1910-1934.

²⁷⁴ SOkA RK, Záložna Kampelička Javornice, inv. č. 31, sign. 9, kart. 39, Stanovy 1896.

zápisné a nejméně jednu splátku na závodní podíl. Členství zanikalo dobrovolným vystoupením, vyloučením, smrtí, přesídlením mimo obvod spolku. O vyloučení rozhodovalo představenstvo. Odvolání si mohl vyloučený člen podat k dozorčí radě. Členové měli svá práva a povinnosti. Mezi jejich práva patřilo právo účastnit se valných hromad a tam hlasovat. Každý člen měl bez ohledu na podíly pouze jeden hlas. Dalším právem členů bylo žádat zápůjčku. Mezi povinnosti patřilo dodržování stanov, ručením za závazky spolku, zaplacení zápisného a nejméně jednoho závodního podílu.²⁷⁵

Spolek spravoval své záležitosti pomocí představenstva, dozorčí rady, valné hromady a pokladníka. Pouze pokladníkovi náležela odměna za vykonanou práci. Představenstvo se mělo skládat z pěti členů, a to starosty, jeho náměstka a tří dalších členů. Měli být z různých částí spolkového obvodu, aby měli co možná nejlepší znalost poměrů. První představenstvo však mělo sedm členů a těmi byli: starosta Václav Bartoš, rolník z Javornice, jeho náměstek Josef Ruffer, obchodník a hostinský z Javornice č. p. 246, Karel Ehl, rolník z Javornice, Jan Gregor, obchodník a hostinský rovněž z Javornice, František Janeček, rolník z Javornice, Josef Ledr, mlynář z Javornice, Josef Ruffer, rolník z Javornice č. p. 13.²⁷⁶

Představenstvo bylo voleno valnou hromadou na dobu čtyř let. Každé dva roky vystupovali 3 členové představenstva. Funkcionáři mohli být voleni opětovně. Představenstvo mohlo být odstaveno dozorčí radou a valná hromada mohla kdykoliv odvolat jeho usnesení. První představenstvo bylo legitimizováno stanovami, další již valnou hromadou, popřípadě dozorčí radou. Podpisovat za firmu se museli starosta a jeho náměstek dohromady. Představenstvo spravovalo spolek a zastupovalo je před soudem a navenek. Mělo právo svolat dozorčí radu a valnou hromadu. Dále mělo na starosti zveřejňovat ohlášení a oznámení týkající se společenstva, vést potřebné knihy a seznamy členů. Rozhodovalo o přijímání a vylučování členů, přijímalo vklady, povolovalo zápůjčky členům, dozоровало na pokladnu a vedení knih. Předkládalo účty ke schválení. Starosta měl na starost písemná podání spolku, podepisoval se za spolek a měl u sebe uschovanou spolkovou pečeť. Starostův náměstek zastupoval starostu ve všech povinnostech a dozороval pokladnu.²⁷⁷

Dozorčí rada měla nejméně 9 členů, kteří byli voleni valnou hromadou. Valná hromada je mohla odvolat. Byli voleni na tři roky a každý rok vystupovala třetina. Dozorčí rada dohlížela na správný chod, prohlížela všechny knihy a účty.²⁷⁸

²⁷⁵ SOkA RK, Záložna Kampelička Javornice, inv. č. 31, sign. 9, kart. 39, Stanovy 1896.

²⁷⁶ Tamtéž.

²⁷⁷ Tamtéž.

²⁷⁸ Tamtéž.

Členové představenstva a dozorčí rady byli opětovně voleni. Po celé sledované období se střídali v představenstvu ve funkcích starosty a místostarosty Václav Bartoš, rolník z Javornice, a Josef Ruffer, obchodník a hostinský z Javornice.²⁷⁹ Josef Ruffer se narodil v červnu v roce 1852 v Javornici. Byl starostou obce do roku 1918. Působil v místních spolcích. Pošta se nacházela přímo v jeho domě čp. 246. Zemřel v dubnu 1918 v Javornici.²⁸⁰

Valná hromada musela být řádně a včas svolána, volili se na ní funkcionáři, schvalovali roční účty a rozhodovali další důležité věci jako např. nejvyšší suma vkladů, úroková míra, urovnávání sporů atp.²⁸¹

Pokladník byl volen na 4 roky a nesměl být ani členem představenstva, ani dozorčí rady. Byl přítomen při sezeních představenstva v úředních dnech, staral se o hotovost v pokladně. Ručil za škody. Opatřoval písemnosti spolku. Vedl měsíční závěrky i roční účet.²⁸²

Prostředky získávala záložna závodními podíly, vklady, výpůjčkami, zápisným a úroky ze zápůjček. Jeden závodní podíl činil 10 zlatých, tedy dvacet korun. Nejmenší suma úsporných vkladů nesměla být vyšší než jeden zlatý, tedy 2 koruny. O rozdělení čistého zisku rozhodovala valná hromada. Než dosáhl rezervní fond určité výše, přikazoval se zisk výlučně tomuto fondu. Spolek mohl zaniknout usnesením valné hromady, likvidací a rozpuštěním spolku dle zákona 1873.²⁸³

Členové byli ve většině případů přímo z Javornice, v pár případech z Přímu a Drbálova, což dnes jsou části Javornice. Členové také měli nejvíce pouze po jednom podílu. Za první rok měla kampelička 62 členů s 62 závodními podíly.²⁸⁴

4. 5. 5 Kampelička v Liberku

Spořitelní a záložní spolek pro farní obec Liberku, zapsané společenstvo s neobmezeným ručením, vznikl na popud rolníka a obecního starosty Adolfa Mertý, řídícího učitele v Liberku, Jana Stejskala, a řídícího učitele v Javornici, Františka Trojana. 10. června 1900 sešli se občané Liberka a němečtí sousedé z přifařených obcí: Hlásky, Prorub a Rampuše a založili spolek. V týž den se konala ustavující schůze, na níž byl za starostu

²⁷⁹ SOkA RK, Záložna Kampelička Javornice, inv. č. 31, sign. 5, kart. 39, kniha č. 307, Kniha činovníků 1904-1951.

²⁸⁰ *Významné osobnosti...*s. 261.

²⁸¹ SOkA RK, Záložna kampelička Javornice, inv. č. 31, sign. 9, kart. 39, Stanovy 1896.

²⁸² Tamtéž.

²⁸³ Tamtéž.

²⁸⁴ Tamtéž, inv. č. 31, sign. 6, kart. 39, kniha č. 308, Kniha členů 1896-1911.

spolku zvolen Adolf Merta, za jeho náměstka František Stejskal, rolník v Liberku, a za přísedící výboru byli zvoleni: Josef Dittrich, hostinský z Rampuše, Rohr-Neugebauer, rolník z Prorub, Václav Špaňhel, rolník z Hlásy, František Biedermann, rolník z Liberka, Antonín Hermann, učitel v Liberku. Na této ustavující schůzi byla zvolena i dozorčí rada, do které byli zvoleni Karel Kuhn, farář, František Wunder, učitel německé školy, František Kunc, hostinský a rolník v Liberku, Alois Cejpek, pekař v Liberku, Jan Štěpánek, hostinský a rolník v Liberku, a Josef Stejskal, mlynář v Liberku. Za pokladníka byl zvolen Jan Stejskal, řídící učitel v Liberku, který tuto funkci zastával až do počátku roku 1915, kdy odešel do výslužby, a za něj byl zvolen pokladníkem Josef Pohl, farář v Liberku.²⁸⁵

Starosta Merta zastával svůj úřad přes 25 let a rovněž tak i František Stejskal, který byl Mertův náměstek až do roku 1922 a poté působil jako předseda dozorčí rady. Dalším dlouholetým funkcionářem byl Josef Kunc, člen dozorčí rady, Josef Pohl, farář, který byl od roku 1903 do 1915 předsedou dozorčí rady a od roku 1915 pokladníkem. I další členové představenstva zastávali své funkce dlouho, např. Adolf Merta ml, František Stejskal ml. Josef Bodenberger, František Špaňhel a František Pišl, všichni k roku 1925 zastávali své funkce 20 let.²⁸⁶

Spolek působil pro obě národnosti až do roku 1905, kdy obyvatelé německých přifařených obcí založili německou raiffeisenku, která měla působit rovněž pro farní obec Liberk a sídlo měla v Hlásce.²⁸⁷

Za první rok své působnosti posbírala kampfelička v Liberku 43 členů. Jejich počet měl vzestupnou tendenci. V roce 1905 měl spolek 123 členů. V dalším roce byl zaznamenán jejich pokles, což mohlo být právě způsobeno založením výše zmíněné raiffeisenky. Nutno ale podotknout, že úbytek nebyl nikterak razantní. V letech 1906 – 1915 se tedy pohyboval počet členů mezi 106 až 111 členy. V dalších letech zaznamenala kampfelička opět početní nárůst členů. V letech 1916-1918 se pohyboval jejich počet mezi 124 až 136. Za rok 1900 evidovala záložna 36 vkladatelů, jejich počet vzrůstal. Nejvíce vkladatelů měla záložna za rok 1918 a to 284.²⁸⁸ Založení konkurenční raiffeisenky na fungování kampfeličky zřejmě nemělo nějaký zvláštní vliv, neproběhl žádný výrazný úbytek členů ani vkladatelů po založení nového peněžního ústavu. Zřejmě si oba ústavy získaly svou klientelu. Každá národnost zřejmě preferovala svůj ústav, německé obyvatelstvo německou raiffeisenku a Češi zase kampfeličku.

²⁸⁵ SOkA, Záložna Kampfelička Liberk, inv. č. 48, sign. 10, kart. 56, Založení spolku, stanovy, jednací řád 1900-1948.

²⁸⁶ Tamtéž.

²⁸⁷ Tamtéž.

²⁸⁸ Tamtéž.

Kampelička v Liberku byla od počátku svého vzniku členem Ústřední jednoty, která u ní vykonávala pravidelné revize. Jednu revizi provedla 29. května 1905 a poukázala na to, že díky vzniku německé záložny by si měla kampelička dávat pozor, aby někdo nebyl členem obou spolků. Dále bylo vytčeno dozorčí radě, že nekoná nepředvídané prohlídky účtů a pokladny. Dalším nedostatkem, který konstatovala Jednota, bylo občasné vydávání peněz mimo úřední dny. Spolek měl zajistit nápravu chyb. Dále bylo také doporučeno nižší zúrokování vkladů než 4,5%. Další revizi Jednota vykonala v říjnu 1907 a shledala drobné nedostatky. Zpráva ze dne 26. srpna 1909 konstatovala uspokojení revizora s chodem kampeličky. Další revize Jednoty se konaly po dvou letech, tedy v letech 1909, 1911, 1913, 1915 a 1917. Jednota nenacházela při svých revizích žádné závažné nedostatky a byla s vedením spolku spokojena. 26. července 1911 se konala revize a Jednota pouze připomněla spolku, aby peněžní přebytky ukládala pouze u Jednoty, jak si to odhlasovala na valné hromadě. Při revizi konané 20. listopadu 1915 bylo spolku vytknuto, že po narukování pokladníka byly oba klíče od pokladny svěřeny do rukou předsedy dozorčí rady a ten vykonával obě funkce.²⁸⁹ Na doporučení Jednoty to vyřešila další valná hromada rozdělením klíčů a stanovením zástupce pokladníka.²⁹⁰

Správa spolku náležela do rukou představenstva, dozorčí rady, valné hromady a pokladníka. První schůze představenstva Spořitelního a záložního spolku pro farní obec Liberk se konala 12. srpna 1900. Na této schůzi bylo usneseno, aby pokladniční hotovost přesahující 100 korun byla zaslána Ústřední jednotě. Dále se již řešilo přijetí členů, což bylo hlavní náplní činnosti představenstva vedle vyřizování žádostí o zápůjčky. Schůze představenstva se nekonaly pravidelně, nejčastěji však dvakrát do měsíce. Představenstvo na svých schůzích také projednávalo účetní závěrky. Představenstvo spolu s dozorčí radou rozhodovalo o vyšším úvěru na delší dobu, jako tomu bylo například na jejich společné schůzi konané v říjnu 1906, kdy byl povolen úvěr ve výši 8 800 korun na čtyři roky Františku Tranfeldovi mladšímu z Hlásky za dvou ručitelů, a to Heinricha Rohra, kováře, a Petra Matiaska, rolníka z Hlásky.²⁹¹

Schůze dozorčí rady se nekonaly pravidelně, vykonávala se na nich kontrola knih, účtů atp. Konaly se většinou aspoň desetkrát do roka.²⁹²

²⁸⁹ SOkA RK, Záložna Kampelička Liberk, inv. č. 48, sign. 11, kart. 56, Revizní zprávy o hospodaření 1900-1943.

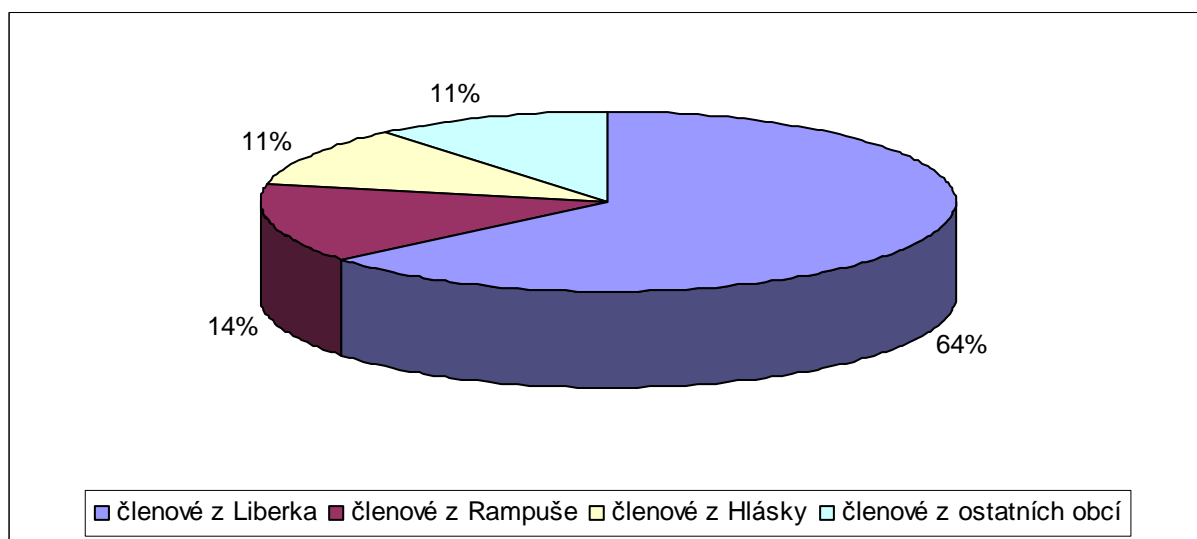
²⁹⁰ Tamtéž, inv. č. 48, sign. 4, kart. 55, kniha č. 461, Kniha zápisů schůzí valných hromad 1901-1934.

²⁹¹ Tamtéž, inv. č. 48, sign. 1, kart. 55, kniha č. 458, Kniha zápisů schůzí představenstva 1900-1907.

²⁹² Tamtéž, inv. č. 48, sign. 6, kart. 56, kniha č. 463, Kniha zápisů schůzí dozorčí rady 1900-1923.

První valná hromada se konala 25. března 1901 v Liberku v hostinci Františka Kunce. Na programu této valné hromady bylo projednání zprávy o činnosti spolku za uplynulý rok, dále návrh dozorčí rady v příčině účetní závěrky a užití čistého zisku, návrh představenstva na snížení úroku z hypotekárních zápůjček a stanovení větší výše vkladů a spolkových výpůjček, dále na této hromadě bylo poukázáno na prospěšnost a důležitost raiffeisenek pro obec i jednotlivce. Další na programu byla doplňovací volba představenstva a dozorčí rady a nakonec byly na řadě volná podání a návrhy. Účty byly přijaty jednomyslně a čistý zisk byl přikázán rezervnímu fondu. Dále bylo přijato zvýšení výše vkladů a spolkových zápůjček na 80 tisíc korun ze čtyřiceti a úrok u hypotekárních zápůjček byl snížen na 5% z 5,5%. O důležitosti raiffeisenek hovořil dlouze pokladník Stejskal. Valné hromady se konaly jedenkrát ročně a jejich průběh byl obdobný, schvalovala se účetní závěrka za uplynulý rok, proběhla doplňovací volba a řešily se důležité otázky jako obnos vkladů, úrokové míry atp. Na hromadě se rovněž řešily revizní zprávy od Ústřední jednoty.²⁹³

Graf č. 5: Poměr členů kampeličky v Liberku podle místa bydliště²⁹⁴

Členové byli opět nejvíce přímo z Liberka, okolo 64%, mívali po jednom závodním podílu. Z Hlásky bylo členů okolo 11% a z Rampuše okolo 14%.²⁹⁵

²⁹³ SOkA RK, Záložna Kampelička Liberec, inv. č. 48, sign. 4, kart. 55, kniha č. 461, Kniha zápisů schůzí valných hromad 1901-1934.

²⁹⁴ Graf znázorňující poměr členů kampeličky v Liberku podle místa bydliště vychází z knihy členů této záložny. SOkA, Záložna Kampelička Liberec, inv. č. 48, sign. 9, kart. 56, kniha č. 466, Kniha členů 1901-1947.

²⁹⁵ Tamtéž.

4. 5. 6 Kampelička v Lukavici

Oficiální název kampeličky zněl Spořitelní a záložní spolek pro farní obec Lukavici, zapsané společenstvo s neobmezeným ručením. Správa spolku náležela do rukou dozorčí rady, představenstva a valných hromad. První schůze dozorčí rady záložny v Lukavici se konala 2. července 1904 za přítomnosti Jana Matějky z Panské Habrové, Josefa Brože, Františka Macháčka, Emila Lukavského a Vojtěcha Balcara. Pan předseda spolku František Karásek zahájil první schůzi. Potom se četla stat' stanov týkající se složení a povinností dozorčí rady. Poté se přistoupilo k volbě předsedy dozorčí rady. Bylo odevzdáno 5 hlasovacích lístků a čtyřmi hlasy byl za předsedu dozorčí rady zvolen Vojtěch Balcar, učitel, a třemi hlasy Josef Brož za místopředsedu. Tímto byla první schůze skončena. Další schůze se konaly většinou čtyřikrát ročně a kontrolovaly se na nich již účty a pokladniční hotovost. Občas dozorčí rada zjistila nepatrné chyby, jako např. zpožděné zapsání příjmů za daný měsíc.²⁹⁶

První schůze představenstva Spořitelního a záložního spolku pro farní obec Lukavici se konala 5. července 1904. Přítomni byli na schůzi všichni členové mimo Josefa Čermáka a Josefa Lukavského. Schůzi předsedal starosta František Karásek. Starosta jmenoval stálým zapisovatelem Františka Fleischhanse, který volbu přijal. Dále starosta oznámil, že spolku došla pokladna a potřebné tiskopisy. Byl přijat jeden člen. Dále byla za úřední den ustavena každá neděle od 10 do 12 hodin dopoledne, kdy musel být přítomen pokladník, starosta nebo jeho náměstek a Josef Lukavský jako člen představenstva. Dále se usneslo, že schůze představenstva se budou konat každou první neděli v měsíci. Dále se rozhodlo o objednání spolkové a oznamovací tabule. Dále se na schůzích představenstva řešily žádosti o přijetí a o zápůjčky. Schůze se opět ale pravidelně nekonaly. Na schůzích se ale řešilo také prodloužení půjček a např. to jak naložit s řádně neplatícími dlužníky.²⁹⁷

První valná hromada se konala 27. listopadu roku 1904 v Lukavici a na programu byla zpráva o spolkové činnosti, pokladniční zpráva, zpráva dozorčí rady a volné návrhy. Hromadě předsedal starosta spolku. Pokladník na této hromadě připomněl, že spolek pro nestabilitu svého působení mohl být činný jen v určitých bodech, poskytoval zápůjčky členům, umožňoval ukládat vklady členům i nečlenům. Pro potřeby členstva byl odebírán časopis Zemědělské listy. Pokladník rovněž pronesl řeč o blahodárném působení raiffeisenek. Poté přišla na řadu pokladniční zpráva a po ní zpráva dozorčí rady, v níž se dozorčí rada vyjádřila,

²⁹⁶ SOkA RK, Záložna Kampelička Lukavice, inv. č. 51, sign. 9, kart. 59, kniha č. 496, Kniha zápisů schůzí dozorčí rady 1904-1928.

²⁹⁷ Tamtéž, inv. č. 51, sign. 1, kart. 59, kniha č. 488, Kniha zápisů schůzí představenstva 1904-1909.

že nemá námitek proti činnosti představenstva. Dále se usnesla, aby se mimořádné schůze dozorčí rady konaly dle potřeby a řádné minimálně jedenkrát za čtvrt roku. Dále se četla zpráva Ústřední jednoty, že jim může opatřit různá krmiva pro dobytek za nízké ceny. Valné hromady se konaly jedenkrát ročně a jejich program byl obdobný jako o první valné hromadě, vždy se schvalovala účetní závěrka za minulý rok a probíhala doplňovací volba představenstva a dozorčí rady, dále se na hromadách řešily důležité otázky týkající se chodu záložny jako např. výše úrokové míry. Na mimořádné valné hromadě konané 10. září 1905 se mimo volby pokladníka ustanovila úřadovací místnost. Většinou hlasů bylo odhlasováno, aby úřední místnost i pokladna byly v hostinci u Josefa Houdka. Návrh pokladníka, aby pokladna byla u něj, byl zamítnut. Také se na hromadě přednášely zprávy Ústřední jednoty. U lukavické záložny byla na programu valné hromady také často nějaká přednáška, např. na hromadě konané 25. listopadu 1906 přednesl předseda dozorčí rady Vojtěch Balcar přednášku o dr. Cyrilu Kampelíkovi.²⁹⁸

Funkcionáři kampeličky byli často opětovně voleni. Za starostu představenstva byl zvolen František Karásek, rolník v Lukavici. Byl zvolen v letech 1904, 1907 a 1910. Po něm funkci zastával Josef Macháček, mlynář v Lukavici, a v posledních třech letech sledovaného období František Cvejn, rolník z Lukavice. Za náměstka starosty byl zvolen Josef Čermák, rolník z Panské Habrové. Po něm tuto funkci vykonávali František Karásek a Jan Kulštejn. Za členy prvního představenstva byli zvoleni František Šabata, rolník z Lukavice, Augustin Hejčl, rolník z Lukavice, Josef Štěpánek, rolník z Lukavice, Josef Lukavský, rolník z Lukavice, Jan Macháň, chalupník z Lukavice. Představenstvo tedy bylo sedmičlenné.²⁹⁹

Za prvního předsedu dozorčí rady byl zvolen Vojtěch Balcar, učitel z Lukavice, který byl opětovně zvolen v roce 1910, za jeho místopředsedu Jan Matějka, rolník z Panské Habrové, a za členy dozorčí rady Josef Nováček, rolník z Lukavice, Emil Lukavský, kolář z Lukavice, František Macháček, rolník z Lukavice, Josef Brož, rolník z Lukavice a František Fleischhans, učitel z Lukavice. Po Vojtěchu Balcarovi vykonával funkci předsedy dozorčí rady Jan Markl.³⁰⁰

Za prvního pokladníka byl zvolen Karel Dohnálek, rolník z Lukavice. Dalším byl Josef Štěpánek, rolník z Lukavice, a od roku 1914 funkci pokladníka zastával lukavický farář Eduard Švorc.³⁰¹

²⁹⁸ SOkA RK, Záložna Kampelička Lukavice, inv. č. 51, sign. 7, kart. 59, kniha č. 496, Kniha zápisů schůzí valných hromad 1904-1945.

²⁹⁹ Tamtéž, inv. č. 51, sign. 11, kart. 60, kniha č. 498, Kniha činovníků 1904-1950.

³⁰⁰ Tamtéž.

³⁰¹ Tamtéž.

Členové kampfeličky v Lukavici byli opět převážně z Lukavice. Většinou se také jednalo o rolníky jako u ostatních kampfeliček.³⁰² Na počátku svého vzniku měla kampfelička 37 členů, během roku 1904 jejich počet stoupl na 46. Počet členů vzrůstal. V roce 1910 měla už 121 členů. Nejvíce členů měla v roce 1916, a to 152. Potom přišel mírný pokles, v roce 1918 měla 146 členů. Členové měli po jednom závodním podílu.³⁰³

4. 5. 7 Kampelička na Rovni

První schůze představenstva a dozorčí rady Spořitelního a záložního spolku pro Roveň, Dlouhou Ves a okolí, zapsaného společenstva s neobmezeným ručením, se konala 11. února 1904 v hostinci Františka Vanického na Rovni. Na této schůzi byli přítomni všichni členové představenstva, dozorčí rady a pokladník. Schůzi předsedal starosta Vincenc Kosek. Jmenoval Jana Svobodu stálým zapisovatelem při schůzích představenstva. Svoboda volbu přijal. Starosta sdělil, že c. k. obchodní soud v Hradci Králové druhého února 1904 schválil působení spolku. Spolek byl zapsán do rejstříku společenstev. Tento výměr byl dán pokladníkovi do úschovy. Poté byla vypravena a podepsána všechna podání k vyšším úřadům, spolu podána žádost o subvenci k obchodnímu zemskému výboru. Dále se tato společná schůze usnesla na věcech týkajících se správy spolku. Usneslo se, aby všechny potřebné knihy a ohnivzdorná pokladna, byly objednány u Ústřední jednoty. Vývěsní tabuli se rozhodli objednat u pana Bárty, malíře v Rychnově. Dále bylo jednomyslně usneseno, aby pokladník František Krsek, rolník na Rovni, složil 200 korun jako úsporný vklad, který by sloužil jako ručení za škodu. Odměnu pokladníka schvalovala valná hromada. Zde byla ustanovena na 25 korun ročně. Dále se stanovilo, že schůze představenstva se budou konat každou neděli od dvou do tří hodin odpoledne. Úřední a pokladní den byl stanoven na každou neděli od 3 do 5 hodin odpoledne v bytě pokladníka. Úředních dnů se musel účastnit mimo pokladníka, starosta nebo jeho náměstek a jeden člen představenstva. Za předsedu dozorčí rady byl všemi členy zvolen Alois Chlumecký, lesní v Jahodově, za jeho náměstka František Žabokrtský, rolník v Dlouhé Vsi. Zvolení volbu přijali. Spolkovým poslem byl ustanoven Josef Šulc, rolník na Rovni, člen dozorčí rady. Dále bylo usneseno, že spolek začne úřadovat, jakmile mu přijdou tiskopisy,

³⁰² SOkA RK, Záložna Kampelička Lukavice, inv. č. 51, sign. 13, kart. 60, kniha č. 500, Kniha členů 1904-1952.

³⁰³ Tamtéž, inv. č. 51, sign. 16, kniha č. 504, kart. 60, kniha č. 502, Kniha účetních závěrek 1904-1928.

dále byla žádost Ústřední jednotě o zaslání tisku České spořitelny a záložní spolky dle vzoru Raiffeisenova.³⁰⁴

Další schůze představenstva se konala již 24. února 1904 na Rovni. Na této druhé schůzi představenstva byla ustavena cena jednotlivých vkladních knížek na 30 haléřů a stanov na 10 haléřů, dále byl stanoven úrok z prodlení na 6%. Potřeba ručitele při půjčce do 200 korun. Dále se již řešil přístup nových členů. Na dalších schůzích se pak již řešily žádosti o přijetí a půjčky, o prodloužení půjček a další věci jako měsíční účty atd. Z výše zmíněných záložen kampeliček se v této záložně konaly schůze představenstva nejčastěji, většinou jedenkrát týdně, existovaly však výjimky, kdy se schůze konaly po delší době, zejména ve válečné době.³⁰⁵

První schůze dozorčí rady se konala 27. února 1904 na Rovni. Stálým zapisovatelem dozorčí rady se stal její předseda Alois Vanický. Dále také byla uzavřena smlouva s pokladníkem. Schůze dozorčí rady se konaly minimálně čtvrtletně, ale zpravidla častěji, i desetkrát za rok.³⁰⁶

Na valných hromadách se jako u ostatních kampeliček schvalovala účetní závěrka, volili se funkcionáři záložny, četly se revizní zprávy Ústřední jednoty atp. Mimořádná valná hromada se odbývala 1. ledna 1905. Na jejím programu bylo zvýšení úrokové míry ze vkladů i zápůjček, návrh představenstva na poskytování zápůjček ve vyšším obnosu, schválení zápůjčky splatné v delší době a další.³⁰⁷

Počet členů měl i u této kampeličky vzestupnou tendenci. V roce 1907 měla 110 členů, 1910 135 členů, 1915 162 členů a 1918 152 členů. Nejvíce členů bylo přímo z Rovně, a to v průměru 44%, na druhém místě byla Dlouhá Ves s 39%, na třetím Jahodov s 14% a na čtvrtém místě Jámy s 3%.³⁰⁸

³⁰⁴ SOkA RK, Záložna Kampelička Roveň, inv. č. 72, sign. 1, kart. 84, kniha č. 681, Kniha zápisů schůzí představenstva 1904-1906. s. 1-2.

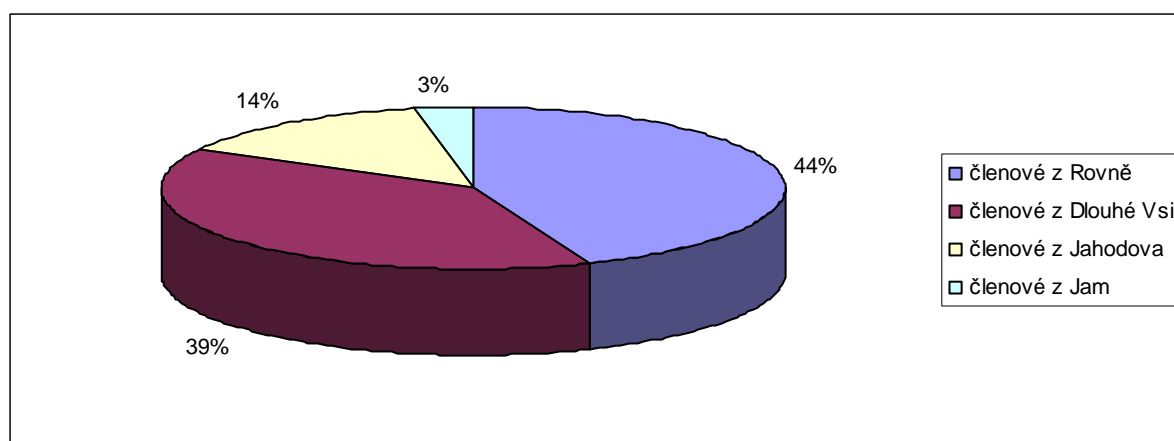
³⁰⁵ Tamtéž, inv. č. 72, sign. 1-3, kart. 84, knihy č. 681-683, Knihy zápisů schůzí představenstva 1904-1921.

³⁰⁶ Tamtéž, sign. 10, kart. 85, kniha č. 690, Kniha zápisů schůzí dozorčí rady 1904-1912.

³⁰⁷ Tamtéž, sign. 8, kart. 85, kniha č. 688, Kniha zápisů schůzí valných hromad 1905-1926.

³⁰⁸ Tamtéž.

Graf č. 6: Poměr členů kumpeličky na Rovni podle místa bydliště

4. 5. 8 Kampelička v Třebešově

První schůze představenstva Spořitelního a záložního spolku pro Třebešov a okolí, zapsaného společenstva s neobmezeným ručením, se konala 1. května 1910 v Třebešově. Přítomni byli všichni členové představenstva a pokladník. Předsedal starosta František Šabata. Antonín Mastík byl jmenován stálým zapisovatelem při schůzích představenstva. Starosta sdělil, že spolek byl zapsán do rejstříku společenstev. Dále se přijímali členové. Kromě jednotlivců byla za člena přijata Hospodářská beseda v Třebešově. Za úřední den byla ustavena každá neděle od 2 do 4 hodin odpoledne v obecní místnosti Josefa Hejhala v Třebešově. Přítomen musel být starosta nebo jeho náměstek, pokladník a ještě jeden člen představenstva, a to v následujícím pořadí - František Zeit, Jan Handa a František Čiháček. Dále se představenstvo usneslo, aby si všechny potřebné věci jako tiskopisy a pokladnu opatřilo u Zemského svazu českých hospodářských společenstev v království Českém v Praze. Vývěsní tabule se jménem firmy a úřední místnostní se objednala u Josefa Zeita. Schůze představenstva se měly konat každou neděli půl hodiny před započítím úředních hodin. Další schůze proběhla 26. prosince 1910 v Třebešově. Na schůzích se odbývaly stejné věci jako u předešlých kumpeliček, vyřizovaly se tedy především žádosti o zápůjčky. Schůze se však konaly méně často, než bylo určeno.³⁰⁹

³⁰⁹SOKA RK, Záložna Kampelička Třebešov, inv. č. 91, kart. 107, kniha č. 859, Kniha zápisů schůzí výboru 1910-1936.

První schůze dozorčí rady se konala rovněž 1. května 1910. Schůzi předsedal Josef Šmejda. Předseda jmenoval Antonína Mastíka stálým zapisovatelem při schůzích dozorčí rady. Dále se jednalo o smlouvě s pokladníkem a o přijetí jednacího řádu. Dozorčí rada měla šest členů. Členové první dozorčí rady byli Josef Šmejda, Josef Hejhal, Václav Šabata, František Kolář, František Šabata a Josef Hanuš. Další schůze se konala 13. listopadu 1910. Spolek čítal 19 členů. V prvním roce působnosti se konaly tři schůze dozorčí rady. Nejčastěji se konaly schůze dozorčí rady čtyřikrát ročně.³¹⁰

Valné hromady se odbyvaly rovněž podobným způsobem jako hromady výše zmíněných záložen. Přednesla se zpráva o činnosti záložny za uplynulý rok, schvalovaly se účty a volili funkcionáři.³¹¹

Funkci starosty zastával po celé sledované období František Šabata, rolník v Třebešově. Jeho náměstkem do roku 1913 byl Jan Voda, rolník z Třebešova. Přisedíci byli do roku 1916 Jan Handa, rolník v Třebešově, do 1914 František Zeit, rolník v Třebešově, a do 1918 František Čiháček, truhlář v Domašíně. Náměstkem starosty byl v letech 1913-1914 Josef Bezděk, rolník v Třebešově, František Kolář se jím stal po něm.³¹² Členové byli z většiny přímo z Třebešova a měli po jednom podílu.³¹³ V počátečním roce existence záložního spolku v Třebešově bylo 19 členů. Tento počet vystoupil na 27 a pak zase klesl a v roce 1918 měla záložna 22 členů.³¹⁴

4. 5. 9 Kampelička ve Vamberku

Oficiální název zněl Spořitelní a záložní spolek pro farní obec Vamberk, zapsané společenstvo s neobmezeným ručením. Stanovy spolku byly schváleny 10. 2. 1899 a 14. 2. byly podány k c. k. krajskému soudu v Hradci Králové k zápisu.³¹⁵

Správa společenstva náležela představenstvu, dozorčí radě, valné hromadě a pokladníkovi. První schůze představenstva se konala 14. ledna 1900 v Zářečí.³¹⁶ Schůzi předsedal starosta Václav Uhlíř. Jako stálého zapisovatele při schůzích představenstva jmenoval Josefa Frydrycha. Program této první schůze byl následující. Nejprve starosta

³¹⁰ SOkA RK, Záložna Kampelička Třebešov, inv. č. 91, sign. 4, kart. 108, kniha č. 862, Kniha zápisů schůzí dozorčí rady 1910-1936.

³¹¹ Tamtéž, inv. č. 91, sign. 3, kart. 107, kniha č. 861, Kniha zápisů schůzí valných hromad 1911-1949.

³¹² Tamtéž, inv. č. 91, sign. 6, kart. 108, kniha č. 864, Kniha činovníků 1910-1951.

³¹³ Tamtéž, inv. č. 91, sign. 7, kart. 108, kniha č. 865, Kniha členů 1910-1946.

³¹⁴ Tamtéž, inv. č. 91, sign. 8, kart. 108, kniha č. 866, Kniha účetních závěrek 1910-1952.

³¹⁵ SOkA RK, Záložna Kampelička Vamberk, inv. č. 99, sign. 13, kniha č. 975, Podací protokol 1899-1917.

³¹⁶ Zářečí je částí Vamberka.

přečetl výměr krajského soudu v Hradci Králové, podle nějž byl vykonán zápis do rejstříku společností. Dále byla podána žádost o podporu zemskému výboru království českého, jako další se projednávala smlouva s pokladníkem. Poté se přijímali noví členové. Za úřední den byla zvolena každá neděle od 8 do 12 hodin dopoledne ve spolkové místnosti v čísle popisném 1. Musel být přítomen starosta nebo jeho náměstek, pokladník a jeden člen představenstva. Usneslo se, že potřebné věci se opatří u Ústřední jednoty. Starosta dostal za úkol obstarat oznamovací tabuli pro spolek. Schůze představenstva se měly konat každou neděli od 10 do 12 hodin dopoledne. Na další schůzi představenstva konané 25. února 1900 oznámil starosta, že úřadovat se začne dnem 1. března 1900. Na této schůzi byla rovněž uzavřena smlouva s pokladníkem. Na dalších schůzích se již řešily zápůjčky, žádosti o přijetí, měsíční účty atp. Schůze se opět konaly méně často.³¹⁷

14. ledna 1900 se rovněž konala první schůze dozorčí rady. Na této schůzi proběhla volba předsedy dozorčí rady a tím byl zvolen Tobiáš Kučera a za místopředsedu František Dostál. Předseda jmenoval stálým zapisovatelem při schůzích dozorčí rady Josefa Frydrycha. Dále se jednalo o instrukcích pro představenstvo a pokladníka. Přijal se jednací řád a předpisy o vedení vydané Ústřední jednotou. Také byla uzavřena smlouva s pokladníkem Josefem Frydrychem. Dozorčí rada kontrolovala správu nad spolkem, většinou kontroly prováděla čtyřikrát ročně.³¹⁸

Funkci starosty do roku 1906 zastával Václav Uhlíř, rolník v Zářechí. Po něm vykonával tuto funkci do roku 1912 Josef Novák, rolník v Zářechí, a od roku 1912 do 1915 byl starostou Václav Petrlák, rolník na výměnku z Lupenice, a od 1915 do 1918 jím byl Karel Růžička, krejčí v Lupenici. Náměstkem starosty byl do roku 1910 Jan K. Řezníček, katecheta ve Vamberku. Po něm tuto funkci zastával František Dostál, obchodník v Zářechí. Po prvním pokladníkovi Josefu Frydrychovi byl až do roku 1919 pokladníkem Václav Uhlíř. Představenstvo bylo sedmičlenné a dozorčí rada též.³¹⁹

Členové spolku byli z Vamberka, Pekla, Zářechí, Merklovic, a Lupenice.³²⁰ Nejčastěji měli po jednom podílu, i když vyskytoval se tu ve větší míře ve srovnání s ostatními kampeličkami větší počet členů s více podíly. Tato kampelička se rozrostla v poměrně velký spolek. Na počátku roku 1900 měla 16 členů. Během prvního roku jich přistoupilo 13. Počet členů vzrůstal. V roce 1905 měla už 116 členů se 135 podíly, v roce 1910 měla 213 členů,

³¹⁷ Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Záložna kampelička Vamberk, inv. č. 99, sign. 1, kart. 121, kniha č. 963, Kniha zápisů schůzí výboru 1900-1904.

³¹⁸ Tamtéž, inv. č. 99, sign. 9, kart. 122, kniha č. 971, Kniha zápisů schůzí dozorčí rady 1900-1924.

³¹⁹ Tamtéž, inv. č. 99, sign. 10, kart. 122, kniha č. 972, Kniha činovníků 1900-1952.

³²⁰ Tamtéž, inv. č. 99, sign. 11, kart. 122, kniha č. 973, Kniha členů 1918-1952.

v roce 1915 jich bylo 350 s 367 podíly a v roce 1918 383 členů se 400 podíly.³²¹ Z výše zmíněných kampeliček byla tato největší.

Na Rychnovsku působilo ve sledovaném období 9 kampeliček. Vznikaly mezi léty 1889 až 1911. Nejstarší byla kampelička v Černíkovicích založená prvně roku 1889, která ale zanikla roku 1907 a byla znovu založena až 1911. Všechny kampeličky měly obdobnou správu, která se skládala z představenstva, dozorčí rady, valných hromad a pokladníka. Nejčastější počet členů představenstva byl pět a u dozorčí rady šest, ale existovaly i výjimky. Všechny zmíněné kampeličky rovněž byly členem Ústřední jednoty hospodářských společenstev v Praze. Všechny rovněž byly společenstva s ručením neobmezeným, a tudíž za případné závazky spolku ručili celým svým majetkem. Zápůjčky se poskytovaly pouze členům kampeličky. Členové mohli být pouze z obvodu, který byl stanovený pro danou kampeličku. Největší část členů u všech kampeliček byla přímo z místa sídla dané kampeličky. Členové mívali také z velké většiny pouze jeden podíl. Co se týče vztahů, tak lze s největší pravděpodobností říct, že vztahy mezi jednotlivými kampeličkami nebyly konkurenční. Dá se na to usuzovat, že kampeličky ve stanovách měly přímo zakotveno napomáhat vzniku hospodářských společenstev. A ostatním již existujícím peněžním ústavům na Rychnovsku nemohly konkurovat, vyjma vamberecké kampeličky, která během svého působení předstihla do počtu členů vambereckou občanskou záložnu.

³²¹ SOkA RK, Záložna Kampelička Vamberk, inv. č. 99, sign. 15, kart. 122, kniha č. 976, Kniha účetních závěrek 1900-1928.

4. 6 Městská spořitelna v Rychnově nad Kněžnou

Od roku 1881 do roku 1885 se ozývaly první hlasy, které upozorňovaly na potřebu nového peněžního ústavu v Rychnově nad Kněžnou.³²² Iniciátorem této myšlenky byl gymnaziální profesor PhDr. Tomáš Kouřil, který patřil k výrazným osobnostem Rychnovska ve své době a po vzniku spořitelny byl i jejím funkcionářem. V letech 1903 – 1910 působil jako předseda výboru městské spořitelny a mezi léty 1905 -1910 zastával funkci přednosta kanceláře. Byl i členem obecního zastupitelstva.³²³

Nyní tedy několik slov o Tomáši Kouřilovi, který se podílel na prosazení myšlenky zřízení Městské spořitelny v Rychnově. Tomáš Kouřil se narodil roku 1844 v Odrlici na Moravě. Absolvoval gymnázium v Kroměříži. Poté studoval teologii v Olomouci, kde byl roku 1868 vysvěcen na kněze. V roce 1869 se vydal do Prahy, kde na filozofické fakultě vystudoval historii. Roku 1872 získal oprávnění pro vyšší gymnázia a roku 1873 doktorát. Zpočátku působil na německém gymnáziu v Kroměříži.

Obraz č. 3: Tomáš Kouřil

Od školního roku 1875/ 1876 vyučoval na rychnovském gymnáziu, kde působil s přestávkou v letech 1890-1894, kdy vykonával funkci okresního školního inspektora českých škol v okrese novoměstském až do odchodu do penze v roce 1906. Zabýval se především starověkem a regionálními dějinami. Působil v muzejním spolku, založil nadaci pro chudou mládež. Městu Rychnovu odkázal svou knihovnu a svůj dům pro zřízení městského muzea. Zemřel v říjnu 1910 v Rychnově nad Kněžnou.³²⁴

Nyní bude pozornost věnována místním poměrům v době kolem vzniku městské spořitelny. V roce 1937, když se chystala výroční publikace k padesátému výročí založení městské spořitelny, oslovilo ředitelství spořitelny dlouholetého funkcionáře spořitelny a

³²² Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Městská spořitelna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 74, sign. 19, kart. 88, Dějiny Městské spořitelny 1936.

³²³ *Padesát let Městské spořitelny...*s. 54-56, 60.

³²⁴ *Významné osobnosti...*s. 170.

pamětníka JUDr. Čenka Langera³²⁵, jestli by nepopsal místní poměry, za kterých spořitelna vznikala.³²⁶

Čeněk Langer žádosti ředitelství vyhověl a v dopisu ze dne 29. 4. 1937 vylíčil místní poměry v době kolem vzniku spořitelny, tedy v 80. letech 19. století. Ale byla zde obsažena podmínka, že informace jím zaslané zůstanou pouze v archivu spořitelny, a to z toho důvodu, že byl s některými osobami, které jmenoval v dopise, v příbuzenském vztahu.³²⁷

Ve svém dopise popisoval Langer situaci následovně. Dlouhá léta nebyl v Rychnově nad Kněžnou žádný peněžní ústav, tak se zde rozvíjelo soukromé peněžnictví, které označil přímo za lichvářství. Rychnovská občanská záložna byla prvním místním peněžním ústavem, a tak záhy ovládla místní finanční trh a nejen ten. Dostala se do držení kupce Ignáce Havla a jeho rozšířeného příbuzenstva v Rychnově nad Kněžnou.³²⁸ Myšlena byla zřejmě osmdesátá léta 19. století, kdy se stal Ignác Havel pokladníkem rychnovské občanské záložny a tuto funkci zastával až do roku 1908³²⁹ a kdy se také poprvé začalo mluvit o potřebě spořitelny v Rychnově.³³⁰

Rychnovská záložna se tedy podle Langera soustřeďovala v rukách kupce Ignáce Havla a jeho příbuzného Cejпка, rovněž kupce, a dalších. Langer viděl rychnovskou občanskou záložnu jako sdružení vlivných občanů města, kteří se sdružili jenom kvůli osobnímu prospěchu. Langer jmenoval v dopise řadu lidí, např. tehdejšího starostu Vostřebala, Jan Pohla, řezníka, Otto Habelta, tabáčníka, Jana Nykysu, sklenáře a předáka mladočeské strany, a další. Na paškál si vzal i tchána učitele Arnošta Frauenberka Josefa Zimmera, který se podle jeho názorů zabýval půjčováním peněz téměř lichvářským způsobem. Dalším trnem v Langerově oku byli stavitel František Hányš a hostinský Zimmer, oba z Habrové. Podle

³²⁵ Jak již bylo výše řečeno, tak Čeněk Langer byl dlouholetým funkcionářem Městské spořitelny v Rychnově nad Kněžnou. V letech 1903-1919 a pak 1923-1936 zastával funkci předsedy ředitelství městské spořitelny. V letech 1921-1924 zastával funkci místopředsedy výboru.

*Padesát let Městské spořitelny...*s. 54.

Čeněk Langer rovněž patřil k významným osobnostem své doby v rychnovském okrese. Narodil se roku 1862 v Hronově. Roku 1882 ukončil rychnovské gymnázium. Po maturitě vystudoval pražská práva. Po studiích se vrátil do Rychnova. V letech 1905-1918 byl starostou města. Byl členem řady místních spolků. Byl zakladatelem muzejního spolku, byl znalcem starožitností. Přátelil se s Aloisem Jiráskem, který ho v Rychnově několikrát navštívil. Zasloužil se o zřízení Ivanského jezera, stavbu budovy chlapeckých škol a o řadu dalších věcí. *Významné osobnosti...*s. 188.

³²⁶ SOkA RK, Městská spořitelna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 74, sign. 19, kart. 88, Dějiny Městské spořitelny 1936.

³²⁷ Tamtéž, inv. č. 74, sign. 19, kart. 88, Dějiny Městské spořitelny 1936, Opis dopisu Čenka Langra ze dne 29. 4. 1937.

³²⁸ Tamtéž.

³²⁹ SOkA RK, Občanská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 75, sign. 29, kart. 92, Výroční zprávy 1872-1912.

³³⁰ SOkA RK, Městská spořitelna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 74, sign. 19, kart. 88, Dějiny Městské spořitelny 1936, Opis dopisu Čenka Langra ze dne 29. 4. 1937.

Langra ovládali celou Habrovou. Zkrátka lidé sdružení okolo rychnovské občanské záložny podle Langra ovládali celé město a to nebylo dobré.³³¹

Přítrž tomu udělal až nový starosta JUDr. Kalis, který byl strůjcem vzniku spořitelny spolu s výše jmenovaným doktorem Kouřilem a soudcem Košátkou. Tito jmenovaní usilovali o založení spořitelny a to vyvolalo podle slov Langra v záložně „*poprask*“. Záložna začala argumentovat způsobem, že takové malé město nový peněžní ústav nepotřebuje.³³² Dále Langer ve svém dopisu zmiňuje, že v této době v Rychnově pracovala řada soukeníků, kteří kupovali materiál a další potřeby pro svou živnost od místních židů, kterým platili vysoké ceny. Místní židé tak byli s takovým stavem spokojeni a o spořitelnu nestáli. Představitelé záložny si levný úvěr obstarali sami, sami si ho odhlasovali.³³³ Zkrátka podle Langer Rychnov potřeboval nový peněžní ústav, který by byl přínosný všem vrstvám místního obyvatelstva a ne jenom místní smetánce. Nutno podotknout, že dopis pravděpodobně opravdu zůstal pouze v archivu spořitelny, protože se nedostal do různých spisů, ve kterých se zmiňovalo působení záložny a spořitelny. Ty se omezily pouze na prospěšnou činnost oněch ústavů.³³⁴ Toto se při sledování dnešní situace zdá téměř neuvěřitelné. Dnes se zdá, že podezřívání, odposlouchávání a osočování svých protivníků z čehokoli se stalo velkou módou.

V období mezi léty 1881 až 1885, kdy se do povědomí dostávala myšlenka zřízení spořitelny, ještě nedošlo k jejímu zřízení. Příčinou byla absence místního tisku, který by mohl řádně propagovat výhody spořitelny, aby se tato věc rozšířila do širšího povědomí. V roce 1885 začal vycházet Podhořan, který již od svého vzniku začal podporovat vznik spořitelny v Rychnově nad Kněžnou. Snažil se využít aktuální situace, a to cukerního krachu, a poukazoval na nejistotu vkladů v záložnách a upozorňoval na velké výhody spořitelny. V roce 1886 začal vycházet Posel z Podhoří, který se také věnoval propagaci záložní myšlenky. Již 30. ledna 1886 v Poslu vyšel článek, který upozorňoval na to, že kdyby byla ve městě zřízena spořitelna, tak by město mělo další zdroj příjmů. Tyto propagační články ve smyslu pro zřízení spořitelny byly připisovány JUDr. Kalisovi a PhDr. Kouřilovi. Roku 1886

³³¹ SOkA RK, Městská spořitelna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 74, sign. 19, kart. 88, Dějiny Městské spořitelny 1936, Opis dopisu Čeňka Langra ze dne 29. 4. 1937.

³³² Na tomto místě se sluší poznamenat, že roku 1910 spořitelna na dotaz okresního hejtmanství, zda by neměla nic proti zřízení spořitelny ve Vamberku, argumentovala obdobným způsobem jako rychnovská občanská záložna.

Padesát let Městské...s. 15.

³³³ SOkA RK, Městská spořitelna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 74, sign. 19, kart. 88, Dějiny Městské spořitelny 1936, Opis dopisu Čeňka Langra ze dne 29. 4. 1937.

³³⁴ *Padesát let Městské spořitelny...*

DVOŘÁK, S. *Město Rychnov n. Kněžnou...s. 66-68.*

se zřízení spořitelny pomalu začínalo realizovat. Vznik spořitelny souvisel se změnou ve správě města.³³⁵

O vznik spořitelny se zasloužil právě mladý starosta JUDr. Kalis³³⁶, i když v té době působil v záložně, od roku 1881 jako kontrolor a od roku 1885 dokonce jako ředitel občanské záložny.³³⁷ Jak již bylo zmíněno v předcházející podkapitole o rychnovské občanské záložně na příkladu JUDr. Jana Smrtky, který svého času zastával funkce jak v záložně, tak ve spořitelně, nebyl to ojedinělý jev. Řada funkcionářů působících v záložně působila po vzniku spořitelny i tam, někteří dokonce současně v obou ústavech, např. Eduard Cejpek, František Bek a další.³³⁸ Někteří byli i členy obecního zastupitelstva nebo městskými radními. Z toho vyplývá, že všechno souviselo se vším, podnikavý občan potřeboval levný úvěr, aby se mohl mít lépe, tak vstoupil do záložny, mezitím jeho pozice zesílila a byl zvolen i do zastupitelstva a to se časem přiklonilo ke zřízení spořitelny, a tak se onen podnikavý občan dostal i k funkci ve spořitelně. Rozumí se, že onen občan, až na výjimky, nebyl žádný chudák. Ukázalo se spojení obou ústavů v jednotlivých osobnostech a to tedy poukazuje na to, že dějiny peněžnictví nejsou jenom dějinami dat a čísel, jak by se mohlo na první pohled zdát, ale jsou i o lidech, kteří se na chodu ústavu podíleli. Fungování těchto drobných ústavů tak vypovídá ledacos i o poměrech a životě na maloměstě v dané době.

Nyní bude opět pozornost věnována osobě Josefa Kalise, který měl největší zásluhu na vzniku spořitelny. Josef Kalis se narodil roku 1850 v Hořicích. Střední školy studoval v Rychnově a v Praze. V Praze vystudoval právnickou fakultu. Nějaký čas zůstal jako praktikant v Praze u finanční prokuratury. V roce 1879 se vrátil do Rychnova a otevřel si zde advokátní kancelář. V letech 1884-1890 působil jako starosta. Zajímal se o historii. Psal o historii města. Jeho dílka, nejen studie, ale i básně byly publikovány v řadě regionálních novin a časopisů.³³⁹ Josef Kalis byl zajímavou osobností nejen spořitelny, ale i celého Rychnova. Již v roce 1880 byl zvolen do obecního zastupitelstva, kam přinesl svěží vítr. Podporu měl ve členovi zastupitelstva a gymnazijním profesorovi již výše zmíněném Tomáši Kouřilovi, Ondřeji Frantovi, tehdejším řediteli rychnovského gymnázia, a v c. k. okresním soudci Janu Košatkovi. Na svou dobu byl jistě trochu bohémem. Rozhodl se vzdát své advokátní praxe a roku 1890 se vzdal i funkce starosty, aby mohl cestovat. S úřadem se rozloučil 15. listopadu

³³⁵ SOkA RK, Městská spořitelna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 74, sign. 19, kart. 88, Dějiny Městské spořitelny 1936.

³³⁶ Tamtéž.

³³⁷ SOkA RK, Občanská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 75, sign. 29, kart. 92, Výroční účty 1872-1912.

³³⁸ Tamtéž.

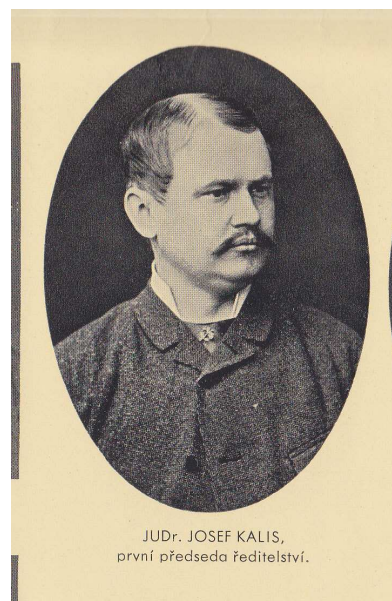
Padesát let Městské spořitelny...s.54-56.

³³⁹ *Významné osobnosti...s. 142.*

1890 následujícími slovy: „Z mého názoru o světě a jeho řádu vyplývá náhled, že obce jsou nejdůležitějším a nejtrvalejším organismem lidské společnosti, a tudíž moudrou a svědomitou správou obcí jest poskytnuta možnost, působiti co nejvydatněji ke kulturnímu pokroku člověčenstva. V našem životě národním jsou pak obce naše faktorem nad jiné důležitým. Směřujme, pánové, všichni k povznesení naší vlasti. Nuže, pánové, což jest naše vlast jiného, než souhrn veškerých jednotlivých obcí, z kterých sestává. Pracujíce tedy o zvelebení své obce, pracujeme zároveň na společném vlasteneckém díle, na povznesení celé vlasti.“³⁴⁰ Zemřel roku 1920 v Rychnově nad Kněžnou.³⁴¹

JUDr. Kalis se snažil získat zastupitelé města pro myšlenku zřízení spořitelny v Rychnově tím, že především zmiňoval finanční výhody, které by plynuly pro město zřízením spořitelny. Tak konal nejen na zasedáních, jako např. 23. ledna 1886, kdy popsal důležitost takového ústavu a jako příkladu uvedl spořitelnu v Hradci Králové, ale i ve výše zmíněném tisku.³⁴² Na schůzi obecního zastupitelstva konané 29. března 1886 se opět jednalo o spořitelně, konkrétně o návrhu záruky města za obecní spořitelnu. Zastupitelstvo se usneslo, aby starosta osobně vykonal návštěvu na místodržitelství v Praze a zjistil potřebné informace. 8. května 1886 se opět měla na schůzi zastupitelstva projednávat otázka spořitelny, ale nesešel se dostatečný počet členů. Konečně 10. května roku 1886 se zastupitelstvo jednohlasně usneslo na tom, aby „obec města Rychnova n. K. pod vlastním ručením zřídila spořitelnu, která se jmenovati má Městská spořitelna v Rychnově n. Kn.“ Dále byl také schválen nástin stanov, který vypracoval Kalis, ze 6. května 1886.³⁴³

9. června se konala schůze rychnovského okresního zastupitelství a bylo schváleno usnesení obecního výboru na zřízení městské spořitelny. Na výborové schůzi obecního zastupitelstva konané 26. června 1886 sdělil starosta Kalis ohledně spořitelny, že okresní výbor udělil své schválení a že výbor občanské záložny povolil půjčku 10.000zl.³⁴⁴

Obraz č. 4: Josef Kalis

³⁴⁰ SOkA RK, Městská spořitelna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 74, sign. 19, kart. 88, Dějiny Městské spořitelny 1936, Životopisný nástin Josefa Kalise od Františka Koláčka.

František Koláček (1869-1943) byl učitel a regionální historik.

³⁴¹ *Významné osobnosti...*s. 142.

³⁴² SOkA RK, Městská spořitelna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 74, sign. 19, kart. 88, Dějiny Městské spořitelny 1936.

³⁴³ Tamtéž. Výpisy z protokolů obecního zastupitelstva.

³⁴⁴ Tamtéž.

V sobotu 11. září 1886 se konala schůze obecního zastupitelstva a pan starosta na ní oznámil, že spořitelna byla c. k. místodržitelstvím povolena, stanovy schváleny a že ze záložny bylo vyplaceno potřebných 10.000zł, na něž byla koupena obligace. Kromě toho bylo sděleno, že městská rada našla vhodné místo pro spořitelnu v domě starosty p. Dr. Kalise za roční nájem 200zł.³⁴⁵

Dále byla přečtena žádost Karla Štaubera, účetního cukrovaru v Holici u Olomouce a rodáka rychnovského, o místo účetního při městské spořitelně s platem 800zł. ročně. Jeho žádosti bylo vyhověno. Karel Štauber nastoupil od 1. listopadu, aby zařídil knihy spořitelny. Stanovy rychnovské spořitelny byly c. k. místodržitelstvím potvrzeny, takže bylo usneseno, že ode dne 1. ledna 1887 spořitelna započne svou činnost.³⁴⁶

3. listopadu na schůzi zastupitelstva přednesl starosta Kalis zprávu o spořitelně a jejím potvrzení c. k. místodržitelstvím. Dále byl představen účetní Karel Štauber. Štauberovi byla dána měsíční dovolená, aby mohl v pražské a soběslavské spořitelně sbírat informace, které měl využít k zařízení spořitelny v Rychnově. Štauber předložil rovněž zprávu na zařízení úřadovny – nutný nábytek a dvě nedobytné pokladny, menší a větší. Práce truhlářské byly zadány truhlářům, aby byl do zahájení činnosti ústavu hotov.³⁴⁷

Potom přišla na řadu žádost Viléma Zohorny z Opočna, absolventa posluchače Obchodní slovanské akademie, o místo bezplatného praktikanta při městské spořitelně. Obecní výbor se usnesl, že k tomu není kompetentní, a přenechal věc výboru spořitelny. Poté se přešlo k volbě výboru městské spořitelny a zvoleni byli František Drahoš, Eduard Cejpek a JUDr. Jan Smrtka 21 hlasy, městský radní Josef Štauber 20 hlasy, JUDr. Bedřich Flanderka 19 hlasy, Otto Habelt, Antonín Malý, c. k. notář František Bek a PhDr. Tomáš Kouřil 18 hlasy, radní Vojtěch Balcar 17 hlasy, Josef Jaroš 13 a c. k. okresní soudce Jan Košatka 11 hlasy.³⁴⁸

C. k. okresní soudce Jan Košatka podporoval Kalise při vzniku spořitelny a také se stal prvním předsedou výboru Městské spořitelny v Rychnově n. K. Jan Košatka do Rychnova přišel roku 1878 jako okresní soudce a strávil zde deset let. Poté odešel ke krajskému soudu do Písku, kde působil jako rada. Společně s jinými členy obecního zastupitelstva se zasazoval o správné hospodaření města a o jeho úpravy. Zemřel v Písku v roce 1921.³⁴⁹

³⁴⁵ SOkA RK, Městská spořitelna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 74, sign. 19, kart. 88, Dějiny Městské spořitelny 1936, Výpisy z protokolů obecního zastupitelstva.

³⁴⁶ Tamtéž.

³⁴⁷ Tamtéž.

³⁴⁸ Tamtéž, inv. č. 74, sign. 19, kart. 88, Dějiny Městské spořitelny 1936.

³⁴⁹ *Padesát let Městské spořitelny...*s. 60.

Činnost Městské spořitelny začala prvním lednem roku 1887. V Poslu z Podhoří již koncem roku vyšla v inzertní části vyhláška o začátku činnosti Městské spořitelny v Rychnově nad Kněžnou. Inzerce hlásala, že vklady budou úrokovány 4, 5%, že zápůjčky se budou poskytovat na hypotéky s 5, 5% úrokem, na cenné papíry a mince živnostníkům a obchodníkům s 5, 5% úrokem, ostatním pak s 6% zúrokováním. Dále nabízela, že bude eskontovat splatné kupony cenných papírů se srážkou 1%. Další informace, které se zde objevily, že místnosti spořitelny se budou nacházet v domě č. p. 51-52 na Starém náměstí a že úřadovací hodiny budou od osmi do dvanácti hodin a v neděli a ve svátek od devíti do jedenácti hodin dopoledne. Vyhláška byla vypsána dne 22. prosince 1886 a signována byla předsedou ředitelství JUDr. Josefem Kalisem a správcem kanceláře JUDr. Janem Smrtkou.³⁵⁰ Spořitelna zprvu využívala poměrně hojně služby místního plátku k propagaci svých služeb. Inzerovala společně ještě s jedním finančním ústavem, a to rychnovskou občanskou záložnou, což mohlo poukazovat na vztah konkurence mezi oběma ústavu. Po přelomu století spořitelna inzerovala méně a méně, až přestala propagovat své služby skoro úplně, což by mohlo být důkazem toho, že se cítila patřičně silně usazena na místním finančním trhu.³⁵¹

Jak již bylo řečeno, Městská spořitelna tedy započala svou činnost počátkem roku 1887. První úřadovnu měla spořitelna v domě manželů Kalisových č. p. 51-52. V tomto domě úřadovala až do konce srpna 1893, kdy od prvního září sídlila v domě Zikmunda Mühlsteina. Nájemní smlouvu měla uzavřenou na šest let, ale v roce 1898 se přestěhovala do obecního domu, kde zůstala úřadovat celých 37 let. Teprve potom se přestěhovala do vlastní budovy.³⁵²

Oficiální název spořitelny zněl Městská spořitelna v Rychnově n. K.. Účelem rychnovské spořitelny bylo poskytovat méně zámožným vrstvám občanstva možnost uložit si své úspory bez obavy před jejich ztrátou. Spořitelnu zřídila obec města Rychnova n. Kněžnou svým vlastním ručením. Obec města Rychnova n. Kn. dala dle usnesení obecního výboru ze dne 10. května 1886 schváleného okresním zastupitelstvem 7. června 1886 zvláštní záruku za vklady a jejich řádné zúrokování. Záruky poskytla státním úpisem papírové renty dne 1. srpna 1886 obnos 10.000zl pro garanční fond městské spořitelny. Dále se zavázala převzít veškeré výlohy prvního zřízení a správy spořitelny proti pozdější náhradě ze správního zisku, který bude časem docílen.³⁵³ Aby spořitelna podpořila ještě více spořivost místních obyvatel, tak zavedla roku 1906 tzv. střádanky. To byly pokladničky, které byly spořitelnou půjčovány, aby

³⁵⁰ SOkA RK, Soubor regionálních tiskovin, Posel z Podhoří 1886, sign NM 32/ 1, Posel z Podhoří číslo 24. 12. 1886.

³⁵¹ Tamtéž. Posel z Podhoří 1886-1918, sign. NM 32/1-32.

³⁵² SOkA RK, Městská spořitelna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 74, sign 18, kart. 88, Založení Městské spořitelny, výročí 1886-1936.

³⁵³ Tamtéž, inv. č. 74, sign. 17, kart. 88, Stanovy 1886.

se do nich ukládaly i ty nejmenší částky, a po nějakém čase se neotevřené přinesly do spořitelny, tam je pověřený úředník otevřel a vložil sumu, která se v pokladničce nacházela na vkladní knížku. Střádanky byly určeny především k rozvoji spořivosti dětí a školní mládeže. Měly mít výchovný charakter.³⁵⁴

Fond spořitelny se tvořil z vkladů a ze správního zisku. Spořitelní fond se uschoval a účtoval zvlášť a nemohl být s ostatním jměním obce nebo s jiným fondem sloučen. Ze správního zisku se tvořil rezervní fond, který byl ustanoven k uhrazení možných ztrát spořitelního fondu. Rezervního fondu nesmělo být jinak použito, dokud nedosáhl výše pěti procent veškerých vkladů. Jakmile dosáhl fond této výše, mohl být podle návrhu výboru spořitelny a se svolením politického zemského úřadu použit k veřejně prospěšným a dobročinným účelům. Když rezervní fond dosáhl této výše, mohla být zvláštní záruka zrušena, ale všeobecné ručení obce zůstalo v platnosti i nadále. V případě zrušení spořitelny by připadl rezervní fond obci města Rychnova n. Kn. k veřejně prospěšným a dobročinným místním účelům, ale to jedině až po uspokojení vkladatelů a splnění závazků.³⁵⁵

Rezervní fond spořitelny dosáhl pětiprocentní výše vkladů v roce 1896. Dosahoval výše 120.000zl.³⁵⁶ Bylo tudíž městu vráceno 10.000zl., které poskytla spořitelně při jejím vzniku pro garanční fond. Rovněž byly uhrazeny veškeré výlohy spojené se zařízením spořitelny, a to ve výši 1. 151zl. Od tohoto roku začala spořitelna hojně podporovat dobročinné a veřejně prospěšné účely. Od roku 1896 do roku 1918 vydala na dobročinné účely 180. 000K.³⁵⁷ Mezi položkami se obvykle objevoval místní dobročinný spolek sv. Ludmily a jeho polévkový odbor. Dalším obdarovávaným byla Ústřední matice školská. Spořitelna podporovala rovněž jako občanská záložna také místní školství a vzdělávání. Nezapomněla ani na svou zřizovatelku, které přispívala nemalými částkami na veřejně prospěšné účely.³⁵⁸ Například výborová schůze konaná dne 19. 3. 1902 rozhodla rozdělit peníze následovně: spolku sv. Ludmily 100K, polévkovému odboru tohoto spolku 200K, místní ochotnické jednotě Tyl 50K, městskému sirotčinci 100K, sboru dobrovolných hasičů v Rychnově 200K, župní hasičské jednotě Stráž na východě 20K, Severočeské jednotě 10K, Ústřední matici školské 30K, místnímu okrašlovacímu spolku 20K, průmyslové škole 50K, ředitelství pro nahodilé případy na návrh ředitele Hanzala 20K, obecné škole dívčí a obecné

³⁵⁴ KLIER, Č. *O spoření a spořitelkách...*

³⁵⁵ SOkA RK, Městská spořitelna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 74, sign. 17, kart. 88, Stanovy 1886.

³⁵⁶ Tamtéž, inv. č. 74, sign. 34, kart. 89, Výroční účetní zprávy, ročenky 1887-1918.

³⁵⁷ Tamtéž, inv. č. 74, sign. 18, kart. 88, Založení Městské spořitelny, výročí 1886-1936,

³⁵⁸ Tamtéž, inv. č. 74, sign. 34, kart. 89, Výroční účetní zprávy, ročenky 1887-1918.

škole chlapecké po 20K. Celkem to činilo 840 K. Také v tomto roce darovala obci 15.000K na stavbu dráhy.³⁵⁹

Nejmenší možný vklad byl jeden zlatý. Nejvyšší možnou částku ustanovoval výbor,³⁶⁰ ale ten tak neučinil a ponechal horní hranici vkladů neomezenou.³⁶¹ Rovněž tak určoval úrokovou míru podle současných poměrů. Každý vlastník spořitelní knížky mohl žádat, aby se mohla částka vyplácet pouze jemu. Promlčecí lhůta vkladů na spořitelních knížkách byla stanovena na 40 let, po uplynutí této doby obnos připadl rezervnímu fondu.³⁶²

Spořitelna byla oprávněna vkladů a vlastního jmění použít k poskytování zúročitelných zápůjček na reálné hypotéky se sirotčí jistotou, k poskytování záloh proti zastavení rakouských státních úpisů a jiných, ke koupi cenných papírů, které byly jasně stanovené, k eskontování vlastních spořitelních knížek, úrokových kupónů, slosovaných cenných úpisů státu nebo tuzemských podniků, na které bylo povoleno spořitelně poskytovat zálohy a směnek, které byly splatné do šesti měsíců a musely obsahovat tři uznané podpisy, dále k poskytování zápůjček obcím, okresům a zemím, ke koupi nemovitostí, k poskytování zúročitelných zápůjček nebo záloh záložnám nebo úvěrním ústavům, které stály na základě vzájemnosti. Stížnosti jednotlivých vkladatelů proti jednání, které se přičily stanovám, se řešily u politického zemského úřadu, vyjma stížností podaných k c. k. ministerstvu vnitra. V ostatních případech se spory řešily u běžného soudu.³⁶³

Správu spořitelny vedl výbor a ředitelství. Výbor se skládal ze 12 členů, které volilo obecní zastupitelstvo města Rychnova na dobu tří let.³⁶⁴ Výbor se v prvním roce usnesl na zvýšení počtu členů výboru na 15.³⁶⁵ Funkcionáři spořitelny jako ředitelové, právní rádcové a úředníci spořitelny nikdy nesměli vstoupit v poměr jako dlužníci ústavu. Výbor si volil ze svého středu na dobu tří let ředitelství složené z šesti ředitelů. Mimo tyto byl vždy členem výboru a ředitelství obecní starosta města Rychnova n. K. Nebyl uváděn v počtu členů výboru a ředitelství. Odstupující členové mohli být opětovně voleni. Výbor si volil ze svého středu na dobu svého úřadování předsedu výboru. Před uplynutím doby svého úřadování se nahradili odstupující členové ředitelství od výboru a odstupující členové výboru od obecního zastupitelstva města. Volba členů výboru a ředitelstva se děla relativní většinou.³⁶⁶

³⁵⁹ SOKa RK, Městská spořitelna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 74, sign. 1, kart. 86, kniha č. 697, Kniha zápisů schůzí výboru 1886-1903.

³⁶⁰ Tamtéž, inv. č. 74, sign. 17, kart. 88, Stanovy 1886.

³⁶¹ Tamtéž, inv. č. 74, sign. 1, kart. 86, kniha č. 697, Kniha zápisů schůzí výboru 1886-1903

³⁶² Tamtéž, inv. č. 74, sign. 17, kart. 88, Stanovy 1886.

³⁶³ Tamtéž.

³⁶⁴ Tamtéž.

³⁶⁵ Tamtéž, inv. č. 74, sign. 1, kart. 86, kniha č. 697, Kniha zápisů schůzí výboru 1886-1903.

³⁶⁶ Tamtéž, inv. č. 74, sign. 17, kart. 88, Stanovy 1886.

Výbor vykonával kontrolu pokladny a dával účet cenzurnímu odboru k prozkoumání. Výbor měl na starost následující záležitosti. Ustavoval si vlastní jednací řád, radil se o výši úrokové míry vkladů, dále ustavoval nejvyšší možný vklad, výpovědní lhůty, podával návrh o použití rezervního fondu, jmenoval úředníky, schvaloval instrukce pro pracovníky spořitelny, povoloval mimořádné výlohy a zabýval se změnou stanov. Usnesení v zasedáních výboru a ředitelství se uskutečňovalo absolutní většinou hlasů, při rovnosti rozhodoval předseda svým hlasem. Aby se byly tyto orgány schopny usnášet, tak musela být přítomna minimálně jedna polovina výboru, potažmo i ředitelstva. Výbor měl zasedat pravidelně každého čtvrt roku. Ve výjimečných případech mohl zasedat častěji.³⁶⁷

První schůze výboru se konala prvního prosince 1886 v obecním domě v Rychnově nad Kněžnou o druhé hodině odpolední. Toto první zasedání, které bylo zároveň i ustavující schůzí, svolal starosta města Rychnova nad Kněžnou JUDr. Kalis. K jednání se dostavili všichni členové výboru, a to Eduard Cejpek, František Drahoš, Dr. Jan Smrtka, Josef Štauber, František Bek, Bedřich Flanderka, Tomáš Kouřil, Antonín Malý, Otto Habelt, Vojtěch Balcar, Josef Jaroš a Jan Košatka. Zasedání zahájil starosta města Rychnova Kalis. Za zapisovatele byl ustaven účetní Karel Štauber.³⁶⁸

Poté se přikročilo k programu ustavující schůze. Na prvním místě se konala volba předsedy výboru. Nejprve bylo přečteno ustanovení stanov. Při volbě bylo odevzdáno 13 lístků. Devět hlasovacích lístků dostal Jan Košatka, c. k. okresní soudce v Rychnově n. K., který byl zvolen za předsedu výboru. Po jednom hlase obdrželi Jan Smrtka, Josef Štauber a František Drahoš. Starosta Kalis předal předsednictví této schůze zvolenému Janu Košatkovi. Po volbě předsedy výboru přišla na řadu volba šesti ředitelů spořitelny. Při této volbě byl opět odevzdán stejný počet lístků a za ředitele spořitelny byli zvoleni Eduard Cejpek dvanácti hlasy, Jan Smrtka rovněž 12 hlasy, František Drahoš 10 hlasy, Antonín Malý 8 hlasy, František Bek 7 hlasy a Vojtěch Balcar 6 hlasy. Zvolení prohlásili, že volbu přijali. Pánové Josef Štauber, Jan Košatka, Dr. Flanderka obdrželi po pěti hlasech a Tomáš Kouřil a Otto Habelt po čtyřech hlasech. Poté bylo přistoupeno obdobným způsobem k volbě cenzurního výboru. Zvoleni byli T. Kouřil 12 hlasy, B. Flanderka 10 hlasy a Josef Štauber 8 hlasy. Zvolení volbu přijali. Otto Habelt obdržel sedm hlasů a Jan Košatka hlasy tři.³⁶⁹

Dále byl na pořadu jednací řád výboru a návrh instrukce pro ředitelství. Tyto výše jmenované návrhy byly předány k projednání ředitelstvu k prozkoumání a k opětovnému

³⁶⁷ SOkA RK, Městská spořitelna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 74, sign. 17, kart. 88, Stanovy 1886.

³⁶⁸ Tamtéž, inv. č. 74, sign. 1, kart. 86, kniha č. 697, Kniha zápisů schůzí výboru 1886-1903.

³⁶⁹ Tamtéž.

předložení. Dále se probírala žádost Viléma Zohorny o přijetí za praktikanta při spořitelně. Pan Falanderka učinil protinávrh, aby na místo bezplatného praktikanta byl učiněn konkurz. To však bylo zamítnuto. Pro hlasoval pouze Flanderka a Drahoš. Na to bylo hlasováno o žádosti Zohorny, které bylo vyhověno, a Zohorna byl přijat za bezplatného praktikanta spořitelny. Zvolením Zohorny za bezplatného praktikanta se první ustavující schůze spořitelny skončila.³⁷⁰

Další schůze výboru se konala 22. prosince 1886 o druhé hodině odpolední v místnosti spořitelny. Ředitelstvo předložilo návrh jednacího řádu výboru, instrukci pro ředitelství a úředníky. Vše bylo schváleno. Dále byla ustanovena úroková míra ze vkladů na návrh ředitelství 4,5% při vkladech do 5000 zlatých. Při vkladech nad tuto částku byla úroková míra stanovena na 4%. Výška vkladů nebyla omezena. Dále se výbor usnesl, že vklady do 50 zlatých budou vypláceny bez výpovědi, od 50 do 500 zlatých na 8 denní výpověď, od 500 do 100 zlatých na 14denní a přes tisíc zlatých na čtyřnedělní výpověď. Úrok z hypotekárních zápůjček byl ustanoven na 5,5%. Dalším bodem programu byl návrh ředitelstva pro ustanovení sluhy pro spořitelnu. Tento návrh byl přijat. Na konci schůze bylo usneseno, aby byla zveřejněna vyhláška o počátku činnosti spořitelny v místnostech spořitelny a aby byla dána i do tisku. Další schůze výboru se již konaly po zahájení činnosti spořitelny a projednávaly se na nich věci určené stanovami, schvalovaly návrhy ředitelstva na rozdělení zisku, projednávaly změny stanov, schvalovaly účetní zprávy atp.³⁷¹

Ředitelstvo si volilo ze svého středu na dobu svého úřadování správce kanceláře, který vedl dozor nad řízením záležitostí závodu. Nebyl-li správce kanceláře zběhlý v oboru práva, mohl výbor na návrh ředitelství zvláštního právního zástupce jmenovat. Ředitelství obstarávalo vedení spořitelny za pomoci ustanoveného a placeného personálu, pečovalo o správné použití vkladů, obzvláště o řádné umístování peněz, dále o řádné zúčtování peněz a o vyřizování běžných záležitostí vůbec. Řídilo se stanovami a zvláštní instrukcí pro ředitelstvo. Vyřizovalo všechny ostatní záležitosti, které přímo nenáležely výboru nebo úřednictvu. Ke konci každého roku mělo ředitelstvo povinnost dát výboru účetní zprávu o správě spořitelny. Ředitelové se měli při poradách výboru týkajících se jejich osoby zdržet úřadování nebo hlasování.. Naproti třetím osobám zastupoval spořitelnu předseda ředitelství. On měl také povinnost potvrzovat příjem veškerých úředních a soudních doručení.³⁷²

³⁷⁰ SOKA RK, Městská spořitelna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 74, sign. 1, kart. 86, kniha č. 697, Kniha zápisů schůzí výboru 1886-1903.

³⁷¹ Tamtéž.

³⁷² Tamtéž, inv. č. 74, sign. 17, kart. 88, Stanovy 1886.

Ředitelstvo si volilo na dobu jednoho správního roku odhadní komisi, která vyšetřovala ceny realit. Komise se skládala z jednoho člena ředitelství, který byl předsedou komise, a dvou znalců, jeden byl znalcem na pozemky a druhý na budovy. Správce kanceláře povoloval zálohy na cenné papíry, ale musel o tom dát ředitelstvu zprávu. Za základ se bral kurz pražské burzy z předcházejícího dne žádosti. Zápůjčky na směnky se poskytovaly jen ve formě eskomptování hotových směnek. Ředitelstvo mělo povinnost nejméně jednou za čtvrt roku provést kontrolu pokladny. Účty, které každoročně předkládalo ředitelstvo výboru, vypracoval účetní úředník spořitelny pod dohledem správce kanceláře. Všichni členové ředitelství spořitelny byli povinni v záležitostech spořitelny zachovat mlčenlivost.³⁷³

První schůze ředitelstva se konala dne 5. prosince 1886 v Rychnově nad Kněžnou o třetí hodině odpolední v obecním domě. K zasedání se dostavili veškerí členové ředitelství, a to Eduard Cejpek, JUDr. Jan Smrtka, Vojtěch Balcar, František Drahoš, Antonín Malý, František Bek a JUDr. Kalis. Zasedání zahájil starosta Kalis. Za zapisovatele byl zvolen Karel Štauber.³⁷⁴

Potom bylo přistoupeno k programu schůze. První na programu byla volba předsedy ředitelství, kterým byl zvolen šesti ze sedmi odevzdaných hlasů JUDr. Josef Kalis. Jeden hlas pak obdržel Eduard Cejpek. Josef Kalis prohlásil, že volbu přijímá. Poté se volil správce kanceláře, za kterého byl šesti ze sedmi odevzdaných hlasů zvolen JUDr. Jan Smrtka. Jeden hlas opět obdržel Eduard Cejpek. Smrtka úřad rovněž přijal. Po volbě správce kanceláře se přikročilo k volbě právního přítele spořitelny, za kterého byl rovněž zvolen JUDr. Smrtka, který tuto funkci přijal.³⁷⁵

Dalším na pořadu byla zpráva účetního Karla Štaubera, který přednesl návrh jednacího řádu pro výbor a pak instrukci pro ředitelství a pro úředníky. Po přečtení těchto zpráv se ředitelstvo usneslo, aby předseda ředitelství se správcem kanceláře předložené návrhy přepracovali a opětovně předložili. Tímto byla schůze skončena.³⁷⁶

Další schůze ředitelstva se konala ještě před zahájením činnosti spořitelny 21. prosince 1886 o druhé hodině odpolední v místnostech spořitelny. Zasedání opět zahájil JUDr. Kalis. Za zapisovatele opět zvolen K. Štauber. Na této schůzi byl přijat jednací řád a instrukce, které byly předány ke schválení výboru. Dále se na této schůzi probíraly úrokové míry. Potom si ředitelstvo odhlasovalo zřízení sluhy se služným patnáct zlatých měsíčně a tento návrh

³⁷³SOKA RK, Městská spořitelna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 74, sign. 25, kart. 89, Instrukce pro ředitelství spořitelny 1886.

³⁷⁴Tamtéž, inv. č. 74, sign. 3, kart. 86, kniha č. 699, Kniha zápisů schůzí ředitelství 1886-1890.

³⁷⁵Tamtéž.

³⁷⁶Tamtéž.

předalo ředitelství výboru ke schválení. Další schůze se již odbývala v den zahájení činnosti spořitelny a na pořadu už byly žádosti o půjčky, které se staly hlavní náplní práce ředitelstva. V příruční pokladně musela být hotovost do výše 3000zl a zbytek už musel přijít do hlavní pokladny. Uzavírání hlavní pokladny se muselo dít pod dohledem správce kanceláře. Na této schůzi se také usneslo, aby se schůze ředitelstva konaly pravidelně, a to každé pondělí o čtvrté hodině odpolední. Dále se probíraly další provozní záležitosti.³⁷⁷

Veřejné vyhlášky spořitelny se prohlašovaly za právoplatné vyvěšením v místnostech spořitelny. K vedení účtů pokladny byl zřízen zvláštní personál. Právo návrhu příslušelo ředitelství, definitivní jmenování a dání do výslužby zase výboru. Úředníci obdrželi své instrukce navržené ředitelstvem a schválené výborem. Spořitelně podle zákona byl přidělen zvláštní zeměpanský komisař, který měl mít stálou povědomost u fungování spořitelny. Podával zprávy zeměpanským úřadům a v případě nesrovnalostí byl oprávněn zasáhnout. Zrušení spořitelny by muselo být schváleno politickým zemským úřadem.³⁷⁸

Městská spořitelna se vyvíjela poměrně klidným způsobem. V prvním roce své existence měla spořitelna 208 vkladatelů a výše vkladů přesáhla v přepočtu 250 tisíc korun. Nárůst vkladatelů byl charakteristický pro celé sledované období. V roce 1890 jich bylo 795. Tisícovka vkladatelů byla překročena v roce 1892. K roku 1900 bylo vkladatelů 2253, 1910 3198 a koncem roku 1917 4335. S nárůstem vkladatelů souvisela i výše vkladů, která měla rovněž vzestupnou tendenci. Pomyslná hranice jednoho milionu korun byla překročena již v roce 1890, druhého 1896 a koncem roku 1917 překročila sedm milionů. Spořitelna rovněž rozšiřovala své fondy. Měla rezervní fondy, fondy pro kursovní rozdíly a od roku 1906 měla svůj pensijní fond.³⁷⁹ Válečná léta překonala spořitelna díky opatrnému hospodaření prvního vedoucího úředníka Karla Štaubera. První paniku zpočátku války překonala vlastními prostředky. A v upisování válečných půjček si počínala spořitelna rovněž velmi opatrně. Vláda nedonutila spořitelnu k velkým úpisům. Proto po válce vyšla spořitelna minimálně obtížena válečnými půjčkami.³⁸⁰

Spořitelna si postupně vytvořila stabilní místo na místním peněžním trhu. Důkazem toho byl zajisté rostoucí počet vkladatelů. Však hlavním účelem spořitelny bylo také podporovat lidi ke spořivosti, tudíž k ukládání peněz. V tom ji zajisté nemohl konkurovat žádný již existující ústav. Například rychnovská občanská záložna měla koncem roku 1420

³⁷⁷ SOkA RK, Městská spořitelna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 74, sign. 3, kart. 86, kniha č. 699, Kniha zápisů schůzí ředitelství 1886-1890.

³⁷⁸ Tamtéž, inv. č. 74, sign. 17, kart. 88, Stanovy 1886.

³⁷⁹ Tamtéž, inv. č. 74, sign. 34, kart. 89, Výroční účetní zprávy, ročenky 1887-1918.

³⁸⁰ Tamtéž, inv. č. 74, sign 18, kart. 88., Založení Městské spořitelny, výročí 1886-1936.

vkladatelů³⁸¹ oproti výše zmíněným 4335. Konkurencí ji však mohly být v zápůjčkách. Silnou konkurenci pocítovala zejména ze strany sirotčí pokladny okresu.³⁸² Zpočátku, než se spořitelna postavila na „vlastní nohy“, stále panovala představa některých zastupitelů, zřejmě těch co nebyli funkcionáři v obou ústavech, ale pouze ve spořitelně, že by bylo nejlepší, kdyby došlo k likvidaci rychnovské občanské záložny ve prospěch spořitelny. Argumentem bylo, že by obec měla hned dostatek peněz. 19. února 1891 JUDr. Josef Kalis navrhnul, aby rychnovská občanská záložna provedla likvidaci ve prospěch městské spořitelny. Tento návrh byl přijat v obecním zastupitelstvu 14. března 1891 dvaceti hlasy proti třem a to p. radního Wolfa, Aloise Minaříčka a Antonína Kopeckého. 24. března byl odeslán občanské záložně dopis o rozhodnutí obecního zastupitelstva. „*Obecní zastupitelstvo města Rychnova n. Kn. usneslo se k návrhu v zasedání svém....., aby jménem a v zájmu města Rychnova tento slavný výbor požádán, by příští valné hromadě občanské záložny provedení likvidace této záložny ve prospěch městské spořitelny navrhl. Vykonávající toto usnesení obecního zastupitelstva žádáme zdvořile: Slavný výbore račiž usnesení toto na vědomí vzíti.*“ Podepsán starosta JUDr. Jan Smrtka.³⁸³ Na valné hromadě rychnovské občanské záložny konané 19. dubna 1891 byl tento návrh přednesen a zamítnut.³⁸⁴ Lze předpokládat, že jestli se JUDr. Smrtka zúčastnil této valné hromady, že jako jeden z mála hlasoval pro návrh. Tomáš Kouřil okomentoval tento neúspěch, že byl zmařen jednotlivci, kteří dali přednost vlastnímu prospěchu před prospěchem obce.³⁸⁵ Tento výrok dnes už může působit až úsměvným dojmem.

Spořitelna, jak již bylo výše řečeno, se vyvíjela poměrně poklidným způsobem. Tyto klidné vody však byly narušeny v letech 1901-1905, kdy se odehrála ve spořitelně aféra kvůli statku Malý Lehenstein u Chebu. V roce 1901 musela spořitelna přikročit ke koupi tohoto statku, aby zachránila svou pohledávku. Na schůzi výboru 25. listopadu 1901 byla schválena koupě statku Malý Lehenstein za necelých 112 tisíc korun „*za příčinou zaručení zapůjčeného kapitálu.*“ Na této schůzi bylo dále potvrzeno, aby koupě byla dodatečně schválena zeměpanským úřadem. Dále se výbor na návrh Františka Hányše usnesl učinit odhadní komisi zodpovědnou za ztrátu, kterou utrpěla spořitelna. Proti tomuto návrhu hlasovali pouze Otto Habelt a Ferdinand Jaroš. Na schůzi výboru 9. prosince 1901 byla přečtena zpráva o zavedení

³⁸¹ Ročenka občanské záložny v Rychnově....s. 13.

³⁸² Padesát let Městské spořitelny...s. 11.

³⁸³ SOkA RK, Městská spořitelna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 74, sign. 19, kart. 88, Dějiny Městské spořitelny 1936.

³⁸⁴ SOkA RK, Občanská záložna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 75, sign. 6, kart. 91, kniha č. 719, Kniha zápisů schůzí valných hromad 1889-1905.

³⁸⁵ SOkA RK, Městská spořitelna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 74, sign. 19, kart. 88, Dějiny Městské spořitelny 1936.

prozatímního hospodaření na tomto statku. Rovněž byl zřízen komitét ze tří členů, jejichž povinností se bylo svědomitě starat o statek. Do komitétu byli ihned zvoleni František Hányš, Rudolf Pohl a František Včelák.³⁸⁶

Záležitost okolo statku trápila funkcionáře spořitelny i celý příští rok. Chtěli statek prodat, což se zpočátku nedařilo, protože existovaly nabídky pouze na výměnu již zatížených nemovitostí. Poté přišli zájemci, manželé Václav a Aloisie Maternovi z Kojetic. Bylo ujednáno, že zaplatí 40 tisíc korun v hotovosti, a zbytek, že budou splácet. Maternovi ovšem neplnili dohodu s odůvodněním, že na statku nelze hospodařit. V tomto roce se také jednalo, aby nebyla žaloba podána na odhadní výbor. Výbor odsouhlasil na návrh ředitelstva za protestů Františka Hányše, že se žaloba nepodá. Spor s manželi se táhl až do dalšího roku, kdy se nejprve mělo konat smířčí jednání 13. ledna 1903 v místnostech spořitelny, ale manželé Maternovi se nedostavili. Na schůzi výboru 10. 2. 1903 byla podána zpráva ředitelstva o smíru s manželi Maternovými a o opětovném převzetí statku spořitelnou. Smír byl nakonec sjednán v Kojeticích dne 21. ledna 1903.³⁸⁷

Roku 1903 rovněž byla podána žádost, aby Svaz českých spořitelen vykonal ve spořitelně revizi. Ten tak učinil 16. dubna 1903 a revizor Antonín Tománek provedl revizi účtů za rok 1902 a shledal je v pořádku. Na schůzi výboru 2. července téhož roku se jednalo o prodeji Malého Lehensteinu, prodej byl schválen a prodán Moritzi Bondymu z Benešova za 120 tisíc korun. 40 tisíc musel zaplatit ihned, dalších 40 tisíc při podpisu smlouvy a pak zbytek. Spořitelna přitom utrpěla finanční ztrátu, která musela být uhrazena z rezervního fondu a z čistého zisku.³⁸⁸

Ač byl statek již prodaný, tak se stále na scéně objevovaly spekulace, kdo mohl za ztrátu. Za definitivní tečku tohoto sporu lze považovat až schůzi výboru konanou 3. června 1905, ke bylo přečteno dobrozdání advokáta v Praze Hellera, který tu záležitost zkoumal již v roce 1904 a na žádost výboru v červnu 1905 byla provedena nová dobrozdání. Heller neshledal v postupu komise žádné chyby. Bylo tedy definitivně upuštěno od žalování odhadní komise s odůvodněním, že majetkové poměry tehdejších členů by sotva stačily na pokrytí ztráty spořitelny.³⁸⁹ Tím byla ukončena aféra okolo statku Malý Lehenstein, kvůli které se konaly výborové schůze nepoměrně častěji než obvykle. Ve spisu vydanému k padesátému

³⁸⁶ SOkA RK, Městská spořitelna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 74, sign 1, kart. 86, kniha č. 697, Kniha zápisů schůzí výboru 1886-1903.

³⁸⁷ Tamtéž.

³⁸⁸ Tamtéž.

³⁸⁹ Tamtéž, inv. č. 74, sign 2, kart. 86, kniha č. 698, Kniha zápisů schůzí výboru 1886-1903.

výročí je tato záležitost líčena jako stín na fungování spořitelny.³⁹⁰ Ale například u veřejnosti ta aféra zřejmě neměla vliv na vnímání spořitelny jako důvěryhodného ústavu, protože vklady i v těchto letech stoupaly.³⁹¹

Počátek existence spořitelny byl spjat s existencí Občanské záložny v Rychnově nad Kněžnou. Oba ústavy byly propojeny prostřednictvím jednotlivých funkcionářů, kteří působili v obou ústavech najednou. Obec viděla ve vzniku spořitelny nový zdroj příjmů. Likvidaci záložny ve prospěch spořitelny se nepodařilo prosadit, a tak lze pozorovat několik vztahů fungujících mezi těmito ústavami, a to rivalitu, konkurenci a koexistenci. Rivalitu by bylo možno vidět ve snaze likvidovat záložnu ve prospěch spořitelny, ale vzhledem k tomu že oba ústavy byly propojeny právě funkcionáři, tak se lze domnívat, že ten vztah nebyl tak závažný. Záložna přece poskytla zápůjčku na garanční fond spořitelny. To by mohl být dokonce náznak kooperace. Vztah zdravé konkurence dokládá inzerce v místním plátku a propagování svých služeb. A když se spořitelna usadila na místním trhu, tak vztah přešel do stavu koexistence, kdy tyto dva ústavy vedle sebe existovaly a každý měl svou klientelu.

Správa spořitelny náležela do rukou ředitelstva a výboru. Ředitelstvo se skládalo z šesti členů a výbor z dvanácti, posléze z patnácti. Po celou dobu sledovaného období měla spořitelna vzestupnou tendenci, rostl jí počet vkladatelů, rozšiřovala své fondy a ani aféra Malý Lehenstein ji nějak zvláště nepoškodila.

³⁹⁰ *Padesát let Městské spořitelny...*s. 13.

³⁹¹ SOkA RK, Městská spořitelna Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 74, sign. 34, kart. 89, Výroční účetní zprávy, ročenky 1887-1918.

5. Závěr

Předložená diplomová práce byla rozdělena na několik částí. První dvě části vycházejí z literatury a zabývají se drobným peněžnictvím v českých zemích ve sledovaném období a Rychnovskem. Další část již tvoří stěžejní část práce a vychází z pramenů uložených ve Státním okresním archivu v Rychnově nad Kněžnou. Tato hlavní část se zabývá jednotlivými peněžními ústavami vzniklými od druhé poloviny 19. století do vzniku republiky na daném území. V této kapitole byla věnována pozornost vzniku a vývoji jednotlivých ústavů, jejich správě a vztahům, které panovaly mezi peněžními institucemi. U založen byla pozornost zaměřena také na složení členů podle místa bydliště. U některých založen byl tento poměr zpracován a vyjádřen grafy, což ale nešlo udělat u všech založen z důvodu nedochování potřebných pramenů. Ze stejného důvodu nemohou jednotlivé podkapitoly týkající se konkrétních ústavů poskytnout totožné informace pro všechny ústavy. Kde to bylo možné, tak byla pozornost věnovaná i dlouholetým a významným představitelům peněžních institucí. Jednotlivé podkapitoly týkající se konkrétních institucí byly opatřeny krátkým shrnutím.

Na území Rychnovska mezi lety 1863 až 1918 působilo 16 peněžních ústavů. Nejstarším typem peněžních ústavů vzniklých na tomto území byly občanské záložny. Na Rychnovsku působily tři občanské záložny. V roce 1863 započaly svou činnost rovnou dvě občanské záložny, a to Občanská záložna v Rychnově nad Kněžnou a Občanská záložna ve Vamberku. Později vznikla Občanská záložna v Solnici, a to v roce 1894. Ze založen dále vznikla roku 1869 Hospodářská záložna v Solnici, 1886 Okresní hospodářská záložna v Rychnově nad Kněžnou a konečně roku 1910 započala činnost Živnostenská záložna v Rychnově nad Kněžnou. Mezi lety 1889 až 1911 vzniklo na daném území 9 založen kampeliček. Všechny nesly název spořitelní a záložní spolek. V práci pro ně byl používán pojem kampeličky, a to jednak z toho důvodu, že jako záložny kampeličky byly pojmenovány i v inventáři, a druhým důvodem bylo, že se jednalo o ryze české spolky, pro které se později uchytíl název kampelička podle jejich propagátora Františka Cyrila Kampelíka. Výjimku tvořil Spořitelní a záložní spolek pro farní obec Liberk, který z počátku své existence do roku 1905 působil pro obě národnosti, českou i německou. Jediným představitelem spořitelního hnutí na vymezeném území byla Městská spořitelna v Rychnově nad Kněžnou založená roku 1886. Nejen kampeličky, ale i ostatní záložny a spořitelna byly národnostně české.

Tabulka č. 2: Přehled všech peněžních ústavů na Rychnovsku mezi léty 1863 – 1918

Název ústavu	Rok vzniku
Občanská záložna v Rychnově	1863
Občanská záložna ve Vamberku	1863
Hospodářská záložna v Solnici	1869
Okresní hospodářská záložna v Rychnově	1886
Městská spořitelna v Rychnově	1886
Záložna Kampelička v Černíkovcích	1889
	1911
Občanská záložna v Solnici	1894
Záložna Kampelička v Javornici	1896
Záložna Kampelička ve Vamberku	1899
Záložna Kampelička v Liberku	1900
Záložna Kampelička v Lukavici	1904
Záložna Kampelička na Rovni	1904
Záložna Kampelička v Brocné	1909
Záložna Kampelička v Hrašticích	1910
Záložna Kampelička v Třebešově	1910
Živnostenská záložna v Rychnově	1910

Z hlediska výše vkladů se na prvním místě ke konci sledovaného období umístila městská spořitelna, což je logické, protože jejím hlavním účelem bylo právě sbírání vkladů. Městská spořitelna ale předstihla dříve vzniklé záložny i co se týče výše poskytnutých zápůjček. Lze ji tedy označit za největší ústav na Rychnovsku. Z občanských záložen byla největším ústavem Občanská záložna v Rychnově nad Kněžnou. Jak již bylo řečeno v předchozí kapitole, Okresní hospodářské záložně v Rychnově nad Kněžnou se ve sledovaném období nějak zvlášť nedařilo. Živnostenská záložna v Rychnově nad Kněžnou se řadila mezi později vzniklé ústavy, a proto se do konce sledovaného období nestačila rozrůst do velikosti občanských záložen. Ze záložen kampeliček se podle počtu členů a výše vkladů na první místo zařadila Kampelička ve Vamberku, která mohla konkurovat místní občanské záložně.

Co se týče správy, tak občanské záložny měly správu obdobnou. Správa spolku náležela do rukou výboru, ředitelstva a valných hromad. Výbor měl v rychnovské a solnické záložně 12 členů, ve vamberecké 10. U všech občanských záložen byli členové výboru voleni na tři roky. Rovněž u všech občanských záložen mělo ředitelstvo tři členy volené na dobu tří let, vyjma vamberecké záložny, která měla volené ředitelstvo pouze na dobu jednoho roku. Funkcionáři byli voleni na valných hromadách. Solnická a rychnovská záložna měly

obvyklejší způsob ručení, byla to společenstva s ručením omezeným. Vamberecká záložna byla společenstvo s neomezeným ručením.

Dle Kliera byly živnostenské záložny v podstatě občanskými záložnami.³⁹² Živnostenská záložna v Rychnově nad Kněžnou vznikla oproti občanským záložnám později, ale co se týče správy, tak byla obdobná jako u občanských záložen, proto tedy může být řazena k občanským záložnám. Živnostenská záložna měla navíc od výše zmíněných občanských záložen zřízen další správní orgán, a to dozorčí radu, kterou si ovšem mohly občanské záložny zřizovat. Živnostenská záložna byla společností s omezeným ručením.

Hospodářská záložna v Solnici a Okresní hospodářská záložna v Rychnově nad Kněžnou se lišily od výše zmíněných záložen. Byly určeny především pro statkáře. U předchozích záložen stačilo k přístupu do spolku být samosprávným občanem. U těchto záložen musel být člověk mimo to plátcem berně, s níž se pojilo účastenství v záložně. Lišily se rovněž kmenovým jméním, které bylo u těchto dvou záložen vytvořeno z kontribučenských fondů. Kmenové jmění u výše zmíněných záložen občanských záložen tvořilo zápisné, závodní podíly a rezervní fondy.

Všechny kempeličky byly spolky s ručením neomezeným, jejich členové tudíž ručili celým svým majetkem. Správa kempeliček byla u všech kempeliček na Rychnovsku obdobná a náležela do rukou představenstva, valných hromad a dozorčí rady. Kempeličky zřejmě díky svému ručení a teritoriální omezenosti platily za bezpečného ukladatele úspor. Ještě dnes je možno slyšet, to je jako v kempeličce, což znamená, že je to bezpečně uloženo a nehrozí ztráta.

Společným rysem všech záložen bylo, že poskytovaly úvěry pouze svým členům. Pouze Hospodářská záložna v Solnici a Okresní hospodářská záložna v Rychnově nad Kněžnou umožňovaly poskytnout úvěr i nečlenům, ale pouze v případě finančních přebytků, aby hotovost neležela ladem. Dalším společným rysem bylo, že většina členů byla přímo z místa sídla dané záložny. Výjimku tvořila Okresní hospodářská záložna v Rychnově, která měla větší podíl účastníků z okolních obcí, což je ale vzhledem k jejímu hospodářskému zaměření pochopitelné. Nejvíce tento rys však platil u záložen kempeliček, které byly přímo teritoriálně omezené jen na danou obec a nejbližší okolí.

Dalším společným rysem záložen, vyjma kempeliček a živnostenské záložny, bylo podporování dobročinných a veřejně prospěšných účelů. To platilo i pro městskou spořitelnu. Záložny podporovaly především různé místní spolky. Specifická byla Hospodářská záložna

³⁹² KLIER, Č. *Veřejné peněžnictví...s.* 163.

v Solnici, která věnovala každoročně částky na výstavbu a opravy cest v okolí. Okresní hospodářská záložna zase podporovala spíše hospodářské zájmy.

Odlišnou správu měl logicky jediný představitel spořitelního hnutí. Správa městské spořitelny náležela do rukou výboru, ředitelství a různých zřizovaných odborů. Výbor rychnovské spořitelny byl tvořen zpočátku 12 a později 15 členy volenými na dobu tří let. Výbor si na stejně dlouhou dobu ze svého středu volil šestičlenné ředitelstvo. Starosta města byl vždy členem výboru i ředitelství. Městská spořitelna byla zřízena obcí a hlavně zpočátku své existence s ní byla úzce propojena. Jako největší instituce měla spořitelna také nejvíce propracované stanovy a jednací řád.

Společným rysem všech výše zmíněných peněžních ústavů bylo, že funkcionáři mohli být opětovně voleni, což se taky dělo. Někteří funkcionáři zastávali své úřady dlouhá léta.

V knize *Finanční elity* byl vývoj vztahů mezi záložnami a spořitelny naznačen následovně. Zpočátku mezi nimi existovala řevnivost, posléze kooperace a posledním článkem byla koexistence.³⁹³ Z takového hlediska lze konstatovat, že všechny ústavy mezi sebou během sledovaného období dosáhly koexistence. Našly si místo na místním peněžním trhu a svůj okruh klientů.

O vztahu řevnivosti by se dalo mluvit mezi Občanskou záložnou v Rychnově nad Kněžnou a Městskou spořitelnou v Rychnově. Občanská záložna jako nejstarší ústav, který se již zakořenil na místním trhu, neměla tedy zájem na vzniku nového finančního ústavu. Obec zase chtěla zřídit spořitelnu, aby postupně získala nový zdroj příjmů. Po vzniku spořitelny rovněž obec měla zájem, aby byla občanská záložna likvidována ve prospěch spořitelny, což se ale nestalo. Důvodem mohlo být, že někteří funkcionáři působili v obou peněžních ústavech a zároveň i v zastupitelstvu. U těchto ústavů se zdá, že v současné době panoval vztah řevnivosti i kooperace. Záložna sice neměla velký zájem na vzniku spořitelny, ale poskytla zápujčku na její garanční fond. Zanedlouho potom však spořitelna žádala likvidaci záložny. Městská spořitelna se však brzy usídlila pevně na místním peněžním trhu, a tak vztah řevnivosti přešel až ke koexistenci. Provázanost obou ústavů a zároveň i obce poukazuje na poměry, které panovaly v dané době v Rychnově, potažmo na maloměstě.

Jakýsi vztah byl i mezi Okresní hospodářskou záložnou v Rychnově a Hospodářskou záložnou v Solnici, kdy se solnická záložna obávala ztráty části jmění ve prospěch rychnovské záložny, a tak provedla preventivní opatření. Ke ztrátě však nedošlo.

³⁹³ KUBŮ, E. – ŠOUŠA, J. *Finanční elity...*s. 74-75.

O řevnivosti a konkurenci nemůže být řeč u kampfliček, ty měly dokonce ukotveno ve svých stanovách napomáhat vzniku takových spolků. Dalo by se tedy říct, že mezi kampfličkami panoval vztah kooperace.

Co se týče srovnání poznatků z literatury s poznatky vyplynulými z pramenů, tak všeobecně lze říct, že pro peněžnictví na Rychnovsku platí to, co bylo řečeno ve druhé kapitole, anebo jinak řečeno, výsledky bádání potvrzují poznatky z literatury. Potvrdilo se, že tyto drobné české peněžní instituce nebyly tak výrazně poznamenány válkou jako velké ústavy a německé ústavy. Městská spořitelna měla od počátku vzniku vzestupnou tendenci v počtu vkladatelů a růstu výše vkladů. Rostly tedy i v méně příznivých obdobích, i za války, což jen potvrzuje teorii. Záloženská a spořitelní hnutí na Rychnovsku se vyvíjelo poměrně poklidným způsobem. Nepoznamenala jej ani spořitelní a záloženská krize počátku 20. století, ta se zřejmě dotkla větších institucí.

Práce se tedy pokusila podat přehled o první fázi vývoje peněžnictví na Rychnovsku a tak částečně zaplnit mezeru v regionálních dějinách Rychnovska.

6. Soupis pramenů a literatury

Prameny

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Záložna Kampelička Brocná 1908-1952, inv. č. 9.

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Záložna Kampelička Černíkovice 1911-1952, inv. č. 16.

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Záložna Kampelička Hraštice 1906-1942, inv. č. 28.

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Záložna Kampelička Javornice 1910-1934, inv. č. 31.

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Záložna Kampelička Liberk 1900-1952, inv. č. 48.

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Záložna Kampelička Lukavice 1904-1952, inv. č. 51.

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Záložna Kampelička Roveň 1904-1952, inv. č. 72.

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Městská spořitelna Rychnov nad Kněžnou 1886-1946, inv. č. 74.

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Občanská záložna Rychnov nad Kněžnou, 1863-1948, inv. č. 75.

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Živnostenská záložna Rychnov nad Kněžnou 1910-1943, inv. č. 76.

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Okresní hospodářská záložna Rychnov nad Kněžnou 1896-1948, inv. č. 78.

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Hospodářská záložna Solnice 1855-1932, inv. č. 84.

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Občanská záložna Solnice 1894-1952, inv. č. 85.

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Záložna Kampelička Třebešov 1910-1952, inv. č. 91.

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Občanská záložna Vamberk 1862-1948, inv. č. 98.

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Záložna Kampelička Vamberk 1899-1952, inv. č. 99.

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Soubor regionálních tiskovin, Posel z Podhoří 1886 – 1918, sign. NM 32/ 1- 32.

JUZA, Josef. *Skupinový inventář: Drobné peněžní ústavy okresu Rychnov nad Kněžnou 1855 – 1952(1955)*. Rychnov nad Kněžnou, 1992. ev. č. 18.

Literatura

DRAŽAN, Radovan – JUZA, Josef. *Holocaust Židů okresu Rychnov nad Kněžnou v letech 1939 – 1945*. Rychnov nad Kněžnou, 1997. ISBN 80-901757-4-0.

DVOŘÁK, Stanislav. *Město Rychnov nad Kněžnou a soudní okres Rychnovský n. Kněž.* Rychnov nad Kněžnou, 1938.

HÁJEK, Jan – PÍŠA, Rudolf. *180 let českého spořitelnictví*. Praha, 2005. ISBN 80- 86754-47-2.

JAKUBEC, Ivan - JINDRA, Zdeněk. *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do konce Habsburské monarchie*. Dotisk 1. vydání. Praha, 2007. ISBN 978-80-246-1035-1.

JUZA, Josef - ŠROM, Jindřich. *Správní vývoj okresu Rychnov nad Kněžnou*. Rychnov nad Kněžnou, 1982.

KAMPELÍK, František Cyril. *Spořitelny po farských kolaturách orbě, řemeslu ze svízeli pomohou*. 2. vydání. Praha, 1904.

KLIER, Čeněk. *České spořitelnictví v zemích Koruny české do roku 1906*. Praha, 1908.

KLIER, Čeněk. *O spoření a spořitelnách*. Praha, 1914.

KLIER, Čeněk. *Veřejné peněžnictví*. Praha, 1925.

KUBŮ, Eduard - ŠOUŠA, Jiří (ed.). *Finanční elity v českých zemích (Československu) 19. a 20. století*. Praha, 2008. ISBN 978-80-7363-227-4.

Padesát let Městské spořitelny v Rychnově nad Kněžnou 1886-1936. Rychnov nad Kněžnou, 1937.

Ročenka Občanské záložny. Rychnov nad Kněžnou, 1918.

STRÁŽNICKÁ, Alena - ŠROM, Jindřich - JUZA, Josef. *Historie města Rychnova nad Kněžnou v datech*. Rychnov nad Kněžnou, 1988.

SVOBODA, Antonín. *Rychnovsko a Kosteletko*. Rychnov nad Kněžnou, 1900.

ŠPLÍCHAL, Václav. *Historie a současnost podnikání na Rychnovsku*. Žehušice, 2003. ISBN 80-86699-02-01.

VENCOVSKÝ, František – JINDRA, Zdeněk – NOVOTNÝ, Jiří et al. *Dějiny bankovníctví v českých zemích*. Praha, 1999. ISBN 80-7265-030-0.

Významné osobnosti okresu Rychnov nad Kněžnou. Rychnov nad Kněžnou, 1994. ISBN 80-901757-0-8.

Internetové zdroje

Portál veřejné správy České republiky [24. 6. 2011]

URL: <http://portal.gov.cz/wps/portal/-s.155/696?kam=okres&kod=CZ0524>

7. Seznam obrazů v textu

Obraz č. 1: Rychnovsko s. 15

- obraz Rychnovska, jak bylo vymezeno pro diplomovou práci

URL <http://amapy.centrum.cz/> [24. 6. 2011]

Obraz č. 2: Podobizna Jana Smrtky s. 28

Padesát let Městské spořitelny v Rychnově nad Kněžnou 1886-1936. Rychnov nad Kněžnou, 1937.

Obraz č. 3: Podobizna Tomáše Kouřila s. 81

Padesát let Městské spořitelny v Rychnově nad Kněžnou 1886-1936. Rychnov nad Kněžnou, 1937.

Obraz č. 4: Podobizna Josefa Kalise s. 85

Padesát let Městské spořitelny v Rychnově nad Kněžnou 1886-1936. Rychnov nad Kněžnou, 1937.

8. Résumé

The theme of my diploma work is Small banking in the region of Rychnov 1863 – 1918. The main aim of this work is to chronicle the development of the particular institutions of small banking in the region of Rychnov in the above mentioned period of time. This work also tries to learn more about the relations between the institutions. Whether the relationship was on the basis of cooperation competition or rivalry. This work is divided into several parts. The first two parts are inspired by literature sources. The first part is focused on small banking in the above mentioned period of time within the lands of Bohemia. The second part is focused on the region of Rychnov and it briefly characterizes the region in the mentioned time period. Also there is the main part of this work which is inspired by the particular banking institutions and draw inspiration from the sources available within this region during the period.

As the first representatives of small or folksy banking on the grounds of the states of Bohemia there were savings banks which occurred during the first part of the 19th century. These institutions were founded by the noble or profiteer citizens. The goal was to encourage savings of the poor. There was a boom in savings banks in the fifth and sixth decade of the 19th century. In the second half of the 19th century the savings banks established on mutual principles began to overweigh. The savings banks were the institutions of towns and the main aim of their existence was to encourage savings of the poor and the middle class.

Another folk institution was a credit bank. In contrast to savings banks the main aim of these institutions was to be able to give a certain amount of money to their clients in order to run a business – handicrafts, etc. Firstly, there were so called civilian credit banks. They developed mainly in the first half of the 60s in the 19th century. The other boom was in the seventh decade of the mentioned century. Another type of these institutions was a county agricultural credit bank forming from the contribution funds after the year of 1884. The agricultural credit societies began to form in the countryside in the late 80s of the 19th century and they used to be called raiffeisen banks or small banks. They operated on a principle of mutuality and they did not have a function of profit. The aim was to provide credits to cottagers. The progress of these organizations was felt in the 90s of the 19th century.

The other part of the work defines the region of Rychnov. This region was founded by the administrative reform in the year of 1850, let us say, by its adjustment in 1869. These villages were included: Rychnov nad Kněžnou, Brocná, Černíkovice, Dlouhá Ves, Domašín,

Hraštice, Jahodov, Javornice, Kvasiny, Liberk, Lipovka, Litohrady, Lukavice, Lupenice, Merklovice, Peklo nad Zdobnicí, Roveň, Skuhrov nad Bělou, Slemeno, Solnice, Svinná, Třebešov and Vamberk. The region of Rychnov was, in the period of time, rather a poorer piedmont area. There were 17 different banking institutions. Three civil loan offices there were in the town of Rychnov nad Kněžnou, Vamperk and Solnice. Those civil loan offices of Rychnov and Vamperk were the oldest ones – established in 1863. The civil loan office in Solnice was founded in 1894. The other institution was an agricultural loan office in Solnice, founded in 1869, county agricultural loan office in Rychnov nad Kněžnou, founded in 1886 and a trading loan office in Rychnov nad Kněžnou founded in 1910. Another representative of small banking in the above mentioned region of Rychnov were 10 saving and loaning guilds, so called small banks. They were established between the years of 1889 and 1911. They were in Brocná, Černíkovice, Hraštice, Javornice, Liberk, Lukavice, Roveň, Třebešov and in Vamberk. There also was a municipal saving bank right in Rychnov nad Kněžnou founded in 1886. The relations between the institutions were on the basis of coexistence. Each of the above mentioned institutions found its own clients. There was no rivalry between the small banks, what is more they used to try to help others to be established. From the beginning onwards there was a rivalry between the municipal saving bank in Rychnov nad Kněžnou and the civil loan office also in Rychnov nad Kněžnou but also this relationship was transformed into coexistence lately.

This diploma work describes the history of small banking in the region of Rychnov. The work is focused on particular bank institutions in this region in the particular period of time, their functions, directions, development and structure of membership. Also there is an insight into day-to-day life in terms of a small town.

9. Jmenný rejstřík

A

B

Balcar, Vojtěch - 73, 74, 86, 90
Balous, František - 61, 64
Bárta - 75
Bartoš, František - 65, 66
Bartoš, Jan - 42
Bartoš, Václav - 68, 69
Bednář, Antonín - 19, 33
Bek Ferdinand - 42
Bek, František - 23, 24, 32, 84, 86, 90, 92
Bek, Jan - 35, 38, 42, 44
Bělák, Vojtěch - 9
Bezděk, Josef - 78
Biedermann, František - 70
Blím, Emanuel - 61, 63, 64
Bodenberger, Josef - 70
Bondy Moritz z Benešova - 95
Borovský, Jan - 35
Brož, Josef - 73, 74

C

Cejnar, Josef - 66
Cejpek - 82
Cejpek, Alois - 70
Cejpek, Eduard - 84, 86, 90, 92
Cejpek, František - 23
Cimr, František - 64
Cimr, Karel - 35
Cvejn, František - 74

Č

Čermák, Josef - 73, 74
Černý, Jan - 65, 66
Černý, Václav - 65, 66, 67
Červinka, Josef - 66
Čiháček, František - 77, 78

D

Danielis, František - 36
Delestre, Hugues - 5
Deutschmann, Moric - 19
Dittrich, Josef - 70
Dohnálek Ferdinand - 35
Dohnálek, Karel - 74
Dostál, František - 79
Doubravský, Josef - 42
Drahoš, František - 86, 90, 91, 92,
Držmíšek, Josef - 35
Dusil, Josef - 60, 65
Dvořák, Alois - 66, 67
Dvořák, Stanislav - 2

E

Ehl, Josef - 36
Ehl, Karel - 68

F

Fáborský, Alois - 20
Fáborský, Jan - 35
Flanderka - 82
Flanderka, Bedřich - 86, 90, 91
Frans, Jan - 31
Franta, Ondřej - 84
František Josef I. - 28
Frauenberk, Arnošt - 82
Frydrych, Josef - 78, 79

G

Goldmann - 19
Gregor, Jan - 68
Grosmut, Jan - 54
Grulich, Josef - 66

H

Habelt, Otto - 86, 90, 94

Hájek, Jan - 1
 Handa, Jan - 78
 Hanuš, František - 61
 Hanuš, Josef - 78
 Hanuš, Václav - 59
 Hányš, Bedřich - 51, 54
 Hányš, František - 82, 94, 95
 Hanzal - 88
 Hartman, Alois - 42, 43
 Havel, Ignác - 24
 Hejčl, Augustin - 74
 Hejhal, Josef - 77, 78
 Heller - 95
 Hermann, Antonín - 70
 Hladík, Karel - 54
 Hlaváček, Alois - 35, 38
 Hlaváček, Václav - 48
 Hlaváčová, Anežka - 60
 Hloušek, Eduard - 61
 Holas, Čeněk - 54
 Holub, Jan - 35
 Houdek, Josef - 74
 Hruška, Alois - 42
 Hruška, František - 35

CH
 Chlumecký, Alois - 75

I

J

Janeček, František - 68
 Jaroš, Josef - 86, 90, 94
 Ješina, Josef - 53
 Juza, Josef - 2

K
 Kalis, Josef - 17, 29, 83, 84, 85, 86, 87, 90, 92, 94
 Kappelík, František, Cyril - 1, 13, 74, 97
 Kapoun, Jan - 22
 Kapoun, Patric - 22
 Karásek, František - 73, 74
 Kasal, Oldřich - 51, 52, 53
 Klier, Čeněk - 1, 51, 99

Kodym, Filip Stanislav - 9
 Kolář, František - 78
 Kopecký, Antonín - 94
 Kopecký, Jaroslav - 54
 Kosek, Boh. V. - 34
 Kosek, Vincenc - 75
 Košatka, Jan - 83, 84, 86, 90
 Kouřil, Tomáš - 27, 81, 84, 86, 90, 94
 Kozel, František - 60, 61
 Krsek, František - 75
 Kubias, Jan - 31
 Kubias, Jindřich - 18
 Kučera, Tobiáš - 49, 79
 Kuhn, Karel - 70
 Kulštejn, František - 65, 66
 Kulštejn, Jan - 74
 Kulštejn, Václav - 59
 Kunc, František - 70, 72
 Kunc, Josef - 70
 Kunc, Theodor - 35

L
 Langer, Čeněk - 82, 83
 Langer, Eduard - 35, 42
 Ledeč, A. M. - 19
 Ledr, Josef - 68
 Lenfeld, Josef - 59
 Ludvík, Čeněk - 42
 Lukavský, Emil - 73, 74

Lukavský, Josef - 74

M
 Mahler, Robert - 35
 Mahler, S. L. - 19
 Macháček, František - 73, 74
 Macháček, Josef - 74
 Macháň, Jan - 74
 Malý, Antonín - 86, 92
 Markl, Jan - 74
 Maryška, Alois - 44
 Maryška, August - 35, 42, 43
 Maryška, Josef - 42

Mastík, Antonín - 77, 78
Matějka, Jan - 73, 74
Materna, Václav - 95
Maternová, Aloisie - 95
Matiasek, Petr - 71
Merta, Adolf - 69, 70
Michálek, František - 53
Minaříček, Alois - 94
Moravec, Josef - 42
Mühlstein, Zikmund - 87
Myška, J. - 46

N

Nosek, Josef - 58
Nosek, Karel - 58, 59
Nosek, Rudolf - 66, 67
Nováček, Josef - 74
Novák, Josef - 79
Novák, Karel - 31

Nykysa, Jan - 82

O

P

Patrčka, Josef - 42

Pavlišta, Josef - 31
Petrlák, Václav - 79
Pišl, František - 70
Pišl, Josef - 66
Plachetka, Antonín - 53
Pláteník, Jan - 30
Pluhař, Josef - 61
Pohl, Jan - 82
Pohl, Josef - 70
Pohl, Rudolf - 95
Pop, František - 59

Pop, Jan - 65
Pop, Josef - 66, 67
Porkert, Eduard - 19
Porkert, Josef - 19
Porkert, Vilém - 19
Procházka, Bohumil - 61, 65
Provazník, Adolf - 61, 64
Pruš, Emanuel - 51, 52, 53
Přemysl Otakar II. - 16

R

Raiffeisen, Friedrich Wilhelm - 13

Reichelt, Josef - 42
Rohr, Heinrich - 71
Rohr-Neugebauer - 70
Ruffer, Josef - 68, 69
Růžička, Karel - 79
Rygr, Josef - 66
Ryšavý, Josef - 42

S

Sajdl, Alois - 60, 61, 64
Schulze, Herman - 9
Skokánek - 43
Smrtka, Jan - 28, 29, 34, 46, 84, 86, 87, 90, 92, 94
Stejskal, Jan - 69, 70, 72
Stejskal, Josef - 70
Stöhr, Jan - 31, 33
Stumpf - 42
Suchánek, Antonín - 31
Suchánek, Hynek - 35, 38, 42, 43, 46
Svoboda, Antonín - 2
Svoboda, Jan - 54, 75

Š

Šabata, František - 48, 74, 77, 78

Šabata, V. - 78

Šeda - 20

Šimáček, František - 9, 22, 30

Šklíba, František - 47

Škrabák, Karel - 60

Šmejda, Josef - 78

Špaňhel, František - 70

Špaňhel, Václav - 70

Šrefl, Josef - 59, 60

Šrytr, Josef - 66

Štauber, Josef - 85, 90

Štauber, Karel - 86, 90, 92, 93

Štěpánek, Jan - 70

Štěpánek, Josef - 74

Šulc, Josef - 75

Švorc, Eduard - 35, 74

T

Tománek, Antonín - 95

Tomas, František - 64

Tomas, Jan - 61

Topinka - 43

Tranfeld, František - 71

Trojan, František - 69

Tyšler, Antonín - 59, 60

U

Uhlíř, Václav - 78, 79

V

Vacek, Jan - 23

Vanický, Alois - 76

Vanický, František - 75

Vaníček, František - 59

Vašátko, František - 61

Včelák, František - 95

Vladislav Jagellonský - 16

Voda, Jan - 78

Vojtěch, Josef - 48

Vostřebal, Josef - 22, 23, 24, 82

Vrabec, Josef - 31

Výrava, František - 59

Výrava, Theodor - 58

Vyskočil, Adolf - 34

W

Wertheimer - 19

Wolf - 94

Wolf, A. M. - 24

Wunder, František - 70

Z

z Drnholce Heřman - 16

z Kolowrat Hanuš - 22

z Kolowrat Krakovská, Olga - 17

z Kolowrat Krakovský Libštejnský, Bohuslav - 17

z Kolowrat Krakovský, Theodor - 17

z Kolowrat Krakovský, Zdeněk st. - 17

z Kolowrat Libštejnský, Albrecht - 16

z Lichtenštejna, Antonín Florián - 12

z Lípy Trčka, Burjan - 16

z Neyenperku Betengel, Kryštof - 16

Zdobnický, Jan - 42

Zeit, František - 77, 78

Zeit, Jan - 77

Zeman, Jan - 31

Zeman, Josef - 19

Zimmer, Josef - 82

Zohorna, Vilém - 86, 91

Žabokrtský, František - 75